

Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskola

A magyarországi gyerekszínház története

Doktori disszertáció tézisei

Cseke Péter

2011.

Témavezető: Fábri Péter DLA

Disszertáciomban a gyerekszínház témájának minél szélesebb körű, elméleti, történeti és gyakorlati szempontból való vizsgálatára teszek kísérletet. Célom az, hogy a múlt és jelenkori magyar gyerekszínházi törekvéseket kutassam, és mutassam be.

A gyerekkori színházi élmények hatással vannak a gyermek esztétikai érzékének fejlődésére; ezeknek az előadásoknak figyelembe kell venni a nézőkorosztályok szellemi, lélektani, fiziológiai sajátosságait.

A gyerekszínháztudás a világ legtöbb országában a színházművészet megbecsült része. Nyilvánvaló, ha egy felelős kulturális vezetés azt akarja, hogy 30-40, sőt 80-100 év múlva is legyen értő és érzékeny színházba járó közönsége, akkor alapvető érdeke, hogy minél több gyerek ismerkedjék meg a színház varázsával, méghozzá nagyszerű színházakban.

Tapasztalataim és tanulmányaim alapján előbb a gyerekszínház múltját kutattam. A gyökerekből kellett kiindulnom, hogy a régmúlt értékei beleépülhessenek a jövő terveibe. Emellett fontosnak tartottam az elkövetett hibák fölismerését is; nem csak azért mert kerülendő, de célzott elemzésük hasznos tapasztalatokkal szolgálhat a jövőre nézve.

Gyerekszínházra már évszázadokkal ezelőtt is volt igény, noha ritkán és rövid időszakokra sikerült csak olyan gyerekszínháznak létrejönnie, amely a gyerekek valós szükségleteit elégítette ki.

A 17-18. században az olasz, majd francia, később német földön megjelenő gyerekszínházi előadások meglepő műfaji sokszínűséget mutattak: repertoárjukban megtalálható volt a pantomim éppúgy, mint a balett, az operett, az opera, a daljáték, a színjáték, a szomorújáték vagy a komédia. Azonban ezeknek az előadásoknak a célja nem a gyerekek nevelése-szórakoztatása, hanem gyerekszínháztudók közreműködésével a felnőttek mulattatása volt. Felix Brenner társulata 1768-ban járt először Magyarországon, Eszterházában.

A 19. században a polgárság erősödésével a mai értelemben vett gyerekszínházi előadásokra is megjelent az igény. A reformkor színházi törekvéseinek eredményeként a Nemzeti Színház 1837-es megnyitásával a hivatásos magyar színjátszás állandó otthonra lel a fővárosban, illetve a német színház 1847-i leégésével végleg átveszi a vezető szerepet Magyarország színházi életében. A századforduló tájékán a Nemzeti Színház elindította ifjúsági sorozatát, s egyre több, hosszabb-rövidebb ideig tartó gyerekszínházi vállalkozás tört utat magának. A gyerekelőadások célja a megváltozott kultúrpolitikának megfelelően az ifjúság hazafias nevelése, a klasszikus és magyar drámákkal való megismertetése, a jövő színházi publikumának kinevelése volt.

A második világháború után a színházak államosításával stabilizálódott ugyan a színházak anyagi helyzete, de a politikai ideológia erősen meghatározta a repertoárt. A fiatalok számára jobbra szovjet darabok és mesejátékok kerültek bemutatásra.

Az 1959 és 1994 közötti több mint három évtizedet hat korszakra bontom, és úgy vizsgálom előbb a Bartók Terem (később Bartók Színpad), aztán a Budapesti Gyermekszínház és végül az Arany János Színház működését.

A nyolcvanas évek közepétől robbanásszerű változásnak lehettünk tanúi. E változás leglényegesebb jellemzője a gyerekszínházi produkciók iránt megnövekedett társadalmi igény, s ez igény nyomán a különböző művészi vállalkozások megsokasodása volt. A főhivatású Gyerekszínház mellett számos helyen játszottak gyerekeknek. Amatőr és alternatív társulatok is számos előadást készítettek gyerekek számára.

A kilencvenes években a színházak dotációja megváltozott. A folyamat oda vezetett, hogy a repertoár és a játék felhígult. Ez a gyerekszínházra is hatással volt, hiszen megszüntették az egyetlen főhivatású gyerekszínházat. Ebben az időszakban ismerték fel a színházak, hogy a gyerekközönség több szempontból is hasznos lehet. Így vállalták fel a nagyobb prózai társulatok, hogy évente gyerekelőadásokat tartanak.

1992 óta Budapesten a hivatásos gyerekszínház szerepét a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház tölti be. Jókai téri fő épületének befogadóképessége 212 fő, a Kolibri Pince és Kolibri Fészek 50–50 férőhelyes. Ezt nagyon kevésnek tartom egy kétmillió fővárosban.

A legnagyobb gondnak azt érzem, hogy nincs ma Magyarországon olyan kulturális intézmény, amely a gyerekszínházi funkción túllépve a nap bármely szakában differenciált programkínálattal biztosítaná a komplex kulturális nevelés lehetőségét a gyermek és ifjúsági korosztály számára. Felvázoltam egy általam ideálisnak vélt gyerekszínház megteremtésének törvényi, finansziális, szervezeti és művészi alapjait, amely elképzelésem szerint nem is „csak” színház lenne, hanem gyerekek számára létesített szellemi központ.

Addig is, míg ez a komplexum felépül, még sok gondot kell megoldani. Ezek közül a legégetőbbek:

- Az oktatásnak, ezen belül az irodalomoktatásnak integráns része lehetne a színházi oktatás, lehetőleg színházpedagógusok segítségével.
- Hosszú éveken keresztül úgy látszott, hogy kevés jó gyerekszínmű van, de úgy érzem a jelenlegi helyzet egyre biztatóbb, hiszen egészen kiváló magyar gyerekirodalom jött létre az utóbbi években. Javítani kell a gyerekeknek szóló drámaírás presztízsén; anyagi és erkölcsi szempontból is inspirálni kell az írókat, hogy lehetőséget lássanak a gyerekszínházban.

- Alternatív színházakat is be kell vonni, mert új iránti nyitottságuk miatt a hagyományos színháznál alkalmasabbak lehetnek arra, hogy megnyissák a színház világát a fogékony ifjúság előtt.

Végezetül a parlament által 2008-ban az előadó-művészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól szóló törvényről, és annak az Országgyűlés 2011 júniusában elfogadott módosításáról írok, amely reményt ad arra vonatkozóan, hogy komoly változás előtt áll a gyerekszínház ügye.

Cseke Péter

Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskola

A magyarországi gyerekszínház története

Doktori disszertáció tézisei (angol változat)

Cseke Péter

2011.

Témavezető: Fábri Péter DLA

In my dissertation I try to examine the theoretical, historical and practical aspects of the theater for children. My goal is to explore the Hungarian past and present efforts and introduce them.

The childhood experiences (as an audience in theater) affect the child's sense of aesthetic development; the performance of these must take into account the viewer's age, intellectual, psychological and physiological characteristics.

The children's theater is a respected part of theater arts in most countries in the world. Obviously, if a responsible cultural leadership wants to have a knowledgeable and sensitive audience in 30- 40 or even 80-100 years, than it's a vital interest to introduce the magic of theater to the children.

In virtue of my experiences and studies I researched the history of the children's theater first. The first base were the roots, so the values of the past can infiltrate to the plans of the future. Also considered important the realization of errors as well, not just because it should be avoided, but their analysis can provide useful experience for the future.

There was a demand on children's theater hundreds of years ago, although rarely and for short periods only could a children's theater come into an existence, which was able to satisfy the real needs of children.

In the 17-18. century, the performances appearing on Italian and French and later on German land had surprising diversity of genres: on the repertoire we can find pantomime as well as ballet, operetta, opera, tragedy or comedy. However, these performances are intended not to educate, entertain children, but to entertain the adults with the participation of children. Felix Brenner's troupe in 1768 was the first visitor in Hungary, at Eszterháza.

In the 19th century, with the strengthening of citizenship, the demand for children's theater (in the modern sense) started to appear. As a result of the Reform's efforts at the theatricals the National Theater opened in 1837, so the professional Hungarian theater discovered a permanent home in the capital; and in 1847 with the burn of the German theater, finally took the lead in theatrical life of Hungary.

Around the turn of the century, the National Theater has launched a series for the youth, and more children's theater company broke its way, for longer or shorter time. Because of/ Due to the changed culture policy, the main purposes of these performances were the patriotic education of youth and also the introduction of the classic and the Hungarian drama in order to raise the audience of the future.

After the WW2, nationalization have solved financial problems, but a strong political ideology determined the repertoire at the same time. For young people, mostly Soviet plays and story pieces were presented.

I am splitting the period from 1959 to 1994, more than three decades, into six terms for examine the operation of Bartók Hall (later Bartók Stage), Budapest Children's Theatre and Arany János Theatre.

From the mid-eighties we have witnessed a dramatic change. The most essential characteristics of this change have been the increasing social demand for children's theatrical productions and through this demand the proliferation of artistic enterprises. Many places have started to play for children beside the professional Children's Theater. Amateur and alternative troupes also have made a number of presentations for children.

In the nineties, the endowment of theaters changed and this led to the weakening of the theatrical shows and the repertoire. This also affected the children's theater, as the only major children's theater was eliminated. During this period, theaters recognized that children's audience might be useful in several ways. Thus, major prosaic companies started to undertake annual presentations of children performances

Since 1992 the professional children's theater has been the Kolibri Children's and Youth Theatre in Budapest. The main building in Jókai square can accommodate 212 people, Kolibri Pince and Kolibri Fészek have 50-50 seats. I think this is not enough for a capital city of two million.

I feel the biggest problem is that there is no cultural institution in Hungary that can function beyond the children's theater any time of the day by offering a differentiated program that would provide the possibility of a complex cultural education for children and youth ages. I have outlined an ideal theater for children by creating legal, financial, organizational and artistic foundations of an idea that would not only be a theater but more of an establishment of a spiritual center for children.

By the time this complex is ready we will have had to deal with many other problems. The most important are:

- In education, including teaching of literature could be an integral part of theatrical education, preferably by using theater teachers.

- For years it seemed that very few kids play was good, but I feel the current situation is encouraging as very good children's literature has been established in Hungary in recent years.

- Alternative theaters should be involved because of their new openness, the traditional theater may be more suitable to open up the world of theater before the susceptible youth. Finally, I am writing about the Act of promotion for performing art organizations and its unique employment rules (approved by the Parliament in 2008, modified in June, 2011) as this law gives us hope that major changes will happen in the near future concerning children theatre.

Cseke Péter

Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskola

A magyarországi gyerekszínház története

Doktori disszertáció

Cseke Péter

2011.

Témavezető: Fábri Péter DLA

Tartalomjegyzék

Tézisek	1
Tézisek (angol változat)	5
Tartalomjegyzék	10
1. Előszó	14
2. Bevezetés	16
2. 1. Fogalomhasználat	17
2. 1. 1. Gyerek- és ifjúsági színház	17
2. 1. 2. Bábszínház	17
2. 1. 3. Beavató színház	17
2. 1. 4. Amatőr színjátszás	18
2. 1. 5. Alternatív műhelyek	18
2. 1. 6. Magántársulatok	18
2. 1. 7. Csecsemőszínház	19
2. 1. 8. Theatre in Education irányzat (TIE)	19
2. 1. 9. Osztályteremszínház	20
2. 1. 10. Félre	20
2. 2. A gyerekkorosztályok lélektani, fiziológiai, pedagógiai jellegzetességei	21
3. Kezdetek	23
3. 1. A 18. századi Magyarországon	23
3. 1. 1. A felvilágosodás korának sajátos jelensége	23
3. 1. 2. A gyerekszínház műfaji rendszere	24
3. 1. 3. Hivatásos gyerekszínjátszás	24
3. 1. 4. A gyerektársulatok repertoárja	25
3. 1. 5. Hazai fogadtatás, mecénások	26
3. 1. 6. Útvonalak és játszási helyek	26
3. 2. A 19. századi Magyarország társulatai	28
3. 2. 1. Kratochvill Ferenc társulata	28
3. 2. 2. A Feld-dinasztia	28
3. 2. 3. A Lizsé	30
3. 2. 4. A Nemzeti Színház ifjúsági sorozata	31

4. A 20. század fontosabb gyerekszínházai	34
4. 1. Fontosabb gyerekszínházak 1919-ig	34
4. 1. 1. <i>Ifjúsági Színház</i>	34
4. 1. 2. <i>Modern Babaszínpad</i>	35
4. 1. 3. <i>Siliga Ferenc gyerektársulata</i>	35
4. 2. Színházak államosítása	36
4. 3. Gyerekeknek és ifjúságnak játszó színházak	
az államosítás után	38
4. 3. 1. <i>A Nemzeti Színház</i>	38
4. 3. 2. <i>Népopera – Városi Színház</i>	39
4. 4. Lakner bácsi gyerekszínháza	40
4. 5. Meseszínház (1931–1932)	42
4. 6. Az 1945 utáni helyzet	42
4. 7. Államosítás: 1949.	45
4. 7. 1. <i>Ifjúsági Színház</i>	46
4. 7. 2. <i>Úttörő Színház</i>	47
4. 7. 3. <i>Ifjúsági Színház Kamaraszínháza</i>	49
4. 7. 4. <i>Petőfi Színház</i>	49
4. 7. 5. <i>Jókai Színház</i>	50
4. 7. 6. <i>Magyar Állami Operaház</i>	51
4. 7. 7. <i>A Magyar Állami Operaház Erkel Színháza</i>	51
4. 7. 8. <i>Állami Déryné Színház</i>	51
5. A Budapesten játszó állandó gyerekszínház hat korszaka	53
5. 1. I. korszak	53
5. 2. II. korszak	54
5. 3. III. korszak	55
5. 4. IV. korszak	63
5. 5. V. korszak	69
5. 6. VI. korszak	72
6. Budapesti színházak gyerekelőadásai a nyolcvanas években	76
7. Egy vidéki gyerekszínházi fellegvár	78

8. Budapesti gyerekszínházak a rendszerváltozás után	81
8. 1. Nevesincs Színház	81
8. 2. Napsugár Gyermekszínpad	83
8. 3. Cilinder Gyermekszínház	84
8. 4. Harlekin Gyermekszínház	85
8. 5. Szín-játék-ország	85
8. 6. Trambulin Színház	86
9. Kolibri Gyermek és Ifjúsági Színház	89
10. Hogyan képzelem én	98
10. 1. A Gyerekbirodalom feladata	98
10. 1. 1. <i>A közösségi szórakoztatás...</i>	98
10. 1. 2. <i>A színházi program</i>	98
10. 2. A Gyerekbirodalom épülete	99
10. 2. 1. <i>Pályázat kiírása</i>	99
10. 2. 2. <i>Lehetséges helyszínek</i>	100
10. 2. 3. <i>A helyszín megközelítése</i>	101
10. 2. 4. <i>Az épület kívülről és belülről</i>	102
10. 2. 5. <i>Térelrendezés</i>	103
10. 2. 6. <i>Színháztermek</i>	103
10. 3. Célcsoport	105
10. 3. 1. <i>Közönség kor szerinti felosztása</i>	105
10. 3. 2. <i>A közönség elérése</i>	105
10. 4. Üzemeltetés	106
10. 4. 1. <i>Fényhasználat</i>	106
10. 4. 2. <i>Számítógépes technika</i>	106
10. 4. 3. <i>Színpadtechnika</i>	107
10. 5. A programok	108
10. 5. 1. <i>Klasszikusok</i>	108
10. 5. 2. <i>Probléma-darabok</i>	109
10. 6. Finanszírozás, gazdasági lehetőségek	110
10. 6. 1. <i>Állami támogatás</i>	110
10. 6. 2. <i>Támogatók</i>	111
10. 7. Összefoglalás	111

11.Körkép – sokféle előadás, több társulat	113
12. Az előadó-művészeti törvény	116
13. Összegzés	126
14. Mellékletek	128
15. Bibliográfia	168
16. Szakmai önéletrajz	175

1. Előszó

„A gyerekszínház nem egyfajta „kisebb” színház, de a művészi és emberi valóság megismerésének valódi kutatóhelye”

Roberto Frabetti¹

„... Ha meggondoljuk, hogy a kétmillió Budapest egyetlen hivatásos, önálló gyerekszínházzal rendelkezik, így az iskoláskorúaknak csupán egy tört része ismerkedhet meg az élő színház embert formáló élményével, s az is csak elvben. Hiszen önmagában az, hogy egy gyerek egyszer vagy szerencsés esetben többször is láthat színházi előadást, nem elegendő. S nem mindegy, milyen színházi élményt kap, milyen művészi hatások alá kerül, lezárja-e vagy kitárja a további színházi élmények felé nyíló kapukat, az első impulzus az elandalító giccs vagy a gondolkodtató, felkavaró művészet befogadására készít-e fel.”²

1987-ben egyetlen gyerekszínház volt Budapesten. Az 588 fős Arany János Színház. Ma, 2011-ben, Budapesten, egy európai fővárosban – azt is írhatnám, hogy az Európai Unió egyik jelentős kulturális fővárosában – az imént említett gyerekszínház már nem létezik, van viszont egy hivatásos gyerekszínház, a Kolibri Gyerme- és Ifjúsági Színház. A Jókai téri főépület befogadóképessége 212 fő, a Kolibri Pince és Kolibri Fészek 50–50 férőhelyes. Mindez egy kétmillió fővárosban, ahol kb. 210.000 gyerek kellene eljusson színházba, és akkor még nem beszéltem arról, hogy például Németországban elérték azt, hogy egy gyerek évente három alkalommal láthat színházat.

Az is igaz, hogy ma sokkal több gyerekelőadás közül választhat az a szülő, aki gyermekét színházba szeretné vinni, mint, mondjuk, 1987-ben, amikor a fenti sorok íródtak. És ez a mostani struktúra legnagyobb erénye. Az ideális helyzet a kettő között van: maradjon meg az előadások és színházi műhelyek tarka sokszínűsége, ami a mostani helyzetet jellemzi, vagyis a felnőtt színházak játszanak a saját nézőik gyerekeinek is (családi színház), illetve az iskola korosztálynak is (gyerekelőadások), de legyen a Kolibri Gyerme- és Ifjúsági Színház mellett legalább egy „nagy”, hivatásos gyerekszínház, ahol komoly állami támogatás mellett, kitűnő művészekkel létrejött, magas művészi színvonalú előadások láthatóak, vagy több a Kolibri Gyerme- és Ifjúsági Színházhoz hasonló kisebb játszóhely, hogy az iskoláskorú gyerekek minél nagyobb számban és minél többször láthassanak színházi előadásokat.

¹ Roberto Frabetti olasz színész, rendező, darabíró

² Nánay István: *Gyerekszínházi állapotrajz 1987. Tanulmányok a gyerekszínházról* Szerk.: Földényi F. László Magyar Színházi Intézet Bp., 1987. 2.

Sajnálatos tény, hogy az önálló gyerekszínházi tevékenységet sehol a világon nem becsülik annyira, mint a felnőttet - talán még a skandinávoknál és a németeknél a legjobb a helyzet. Az angolszász országokban egészen ritka az önálló gyerekszínházi társulat, igaz viszont, hogy a fejlett országokban nagyon erős az ún. családi színház, amely valójában a családi musicaleket jelenti, főleg a Disney-produkciókat, amelyek között elsőrangú is akad, pl. az Oroszlánkirály, Julie Taymor rendezésében.

Nyilvánvaló azonban, ha egy felelős kulturális vezetés azt akarja, hogy 30-40, sőt 80-100 év múlva is legyen értő és érzékeny színházba járó közönség, akkor alapvető érdeke, hogy minél több gyerek ismerkedjék meg a színház varázsával, hiszen ezekből a gyerekekből lesz néhány év után a színházak törzsközönsége.

Fontosnak tartom megjegyezni azt, hogy ha a „felnőtt társadalom” hirdeti, hogy jövőnk letéteményesei a gyerekek, ezen analógia mentén igaz kell, hogy legyen, hogy a színház jövője a gyerekszínházban rejlik.

A társadalomnak nemcsak abban van felelőssége, hogy gyerekeinkből milyen felnőttek lesznek, hanem abban is, hogy milyen gyerekkort tud biztosítani számukra. Ahogy mi felnőttek a színházban arra szomjazunk, hogy válaszokat kapjunk kérdéseinkre, úgy a gyerekszínházban a fiatalok is arra vágnak, hogy a színház megoldásokat kínáljon nekik bizonytalanságaikra, hogy a közösen átélt színházi pillanatokban a színház varázsa kiragadja őket a hétköznapi magányából, és hogy megszilárdítsa erkölcsi világképüket, formálja személyiségüket. Természetesen ezt nem tudja a gyerek megfogalmazni magának, de érzékelni tudja. Lényeges hangsúlyozni, hogy nem elég a gyerekeket beszoktatni a színházba, a pedagógusok vagy a szülők segítségével, már előtte meg kell tanítani őket az értékek befogadására.

A gyerekszínház a magyar színházi tevékenység legfiatalabb ága volt mindig, és emiatt a fellelhető dokumentumok, írások, kritikák és különféle gyerekszínházzal kapcsolatos anyagok nagyon hiányosak.

A kezdetektől, a 18. századi gyerekszínházakból álló társulati formáktól indulok ki, de jelentősen az 1945 utáni közel fél évszázadot kutatom, amikor erre már az adatok beszerzése módot nyújt. Majd kitérek a gyerekszínház jelenére, különféle formációkra, előadásokra.

A mellékletben részletezem a különböző társulatok előadásait, rendezőit, szereplőit.

2. Bevezetés

Fogalomhasználat és a különféle gyermek és ifjúsági színházi formációkat érintem ebben a fejezetben.

Dolgozatomban a gyerekszínház témájának minél szélesebb körű, elméleti, történeti és gyakorlati szempontból való vizsgálatára teszek kísérletet. Célom az, hogy az elmúlt és jelenkori magyar gyerekszínházi törekvéseit kutassam, és bemutassam.

A gyerekkori színházi élmények hatással vannak a gyermek esztétikai érzékének fejlődésére; ezeknek az előadásoknak figyelembe kell venni a nézőkorosztályok szellemi, lélektani, fiziológiai sajátosságait.

A gyerek- és ifjúsági színjátszás fontos művészeti ág, amelynek feladata – többek között – a nemzeti nyelv ápolása, a harmonikus emberré válás, a gyerekek érzelmi, erkölcsi, lelki, ízlésbeli fejlesztése, példamutatás, a művészi nevelés, a jövő színháznézőinek, értőinek formálása. Természetesen mindezt szórakoztató, barátságos keretben, és lehetőleg esztétikailag értékelhető produktum formájában. Célközönsége elsősorban az 5-12 éves korosztály. A későbbiekben említett csecsemőszínház még tovább szélesíti ezt a kört, hiszen így már a 0 évestől a 12 évesig beszélhetünk a gyerekszínházba látogatókról. Az utóbbi évek „találmánya” a kiskamasz korosztály számára létrehozott kamasz-színházi műfaj. Európában és így nálunk is van egy korosztály, amelynek külön divatja, van, ha teheti egész nap chatel, külön sztárjai vannak, és a legfontosabb téma még nem a sex. Már nem tekintik magukat gyerekeknek, de még nem is kamaszok. A 11 és 15 év közötti korosztály ez. Az ifjúsági színház már inkább a középiskolások műfaja. Vagyis a gyermek és ifjúsági színházak programjai a 0 és 15 év közötti fiataloknak készülnek, az ő problémáikra keresik a választ, különféle műfajokban. Fontos, hogy más és más művészi eszközökkel kell a gyerekszínház művészeinek játszania, és másféle hatások érvényesek, ha:

- csecsemőknek
- óvodásoknak
- kisiskolásoknak
- kiskamaszoknak
- vagy már nagyobbaknak készítik az előadásokat.

2. 1. Fogalomhasználat

2. 1. 1. Gyerek- és ifjúsági színház

Így nevezem a rendszeresen gyerekeknek és ifjúságnak játszó hivatásos színházat, amelyben a fiatalok nézőként vannak jelen, ahol felnőttek játszanak azzal a céllal, hogy az előadás valamilyen módon a gyerekek számára befogadható legyen. Hogy ez opera, vagy mozgás színház, hogy mesejáték, vagy bábszínház az teljesen mindegy, a lényeg, hogy az alkotó az felnőtt. A gyerekek saját életkori problémáikkal szembesülhetnek, azokat dolgozhatják fel esztétikai körülmények között. A gyerekszínházakat sorra nevezik át gyermek- és ifjúsági színházaknak. A műfaj általános elnevezése ma: Theatre for the Youth. A játszó professzionális művészek, akik író által írt vagy dramatizált műveket, hivatásos rendező színrevitelében játszanak.

2. 1. 2. Bábszínház

Olyan színház, amelyben elsősorban bábokkal dolgoznak. A játszó többnyire nem látjuk, csak a báb, tehát a bábszínésznek főként a hangjával és ügyességével kell hatnia. Az úgynevezett „kevert” előadásokban a bábok és a színészi játék együtt jelenik meg. Itt a színészi képesség sokkal fontosabb. A bábok és a bábos megoldások sokfélék lehetnek. Az előadások célközönsége főleg négy és nyolc év közötti gyerek, de természetesen a nagyobbak, sőt felnőttek számára is készülnek bábelőadások.

2. 1. 3. Beavató színház

A beavató színház egy tanulási folyamat, mely megismerteti a résztvevőkkel a színház nyelvét, illetve segíti őket a színházi gondolkodásban. Úgy is mondhatnánk, hogy beavatja a nézőket a színház világába, működésébe, és megtanítja őket látni, olvasni az apró jeleket, szimbólumokat. Egy adott színházi előadás felfogható egyfajta jelrendszerként. Vannak egyszerű, könnyen érthető előadások, melyek egyértelmű, kevésbé elvont jeleket használnak, megmaradnak tehát a mindennapi, realisztikus világ talaján. De vannak bonyolult, elvont, többszörösen kódolt jelekkel ellátott színházi produkciók, ezekhez kell igazán a háttér, a nyelv és a gondolkodás megismerése.

1975-ben Kecskeméten indította útjára Ruszt József³ a beavató színházat. A róla készült monográfiában így ír erről Nánay István (2002): „Ruszt ugyancsak Shakespeare-művel, a Romeo és Júliával indította el Kecskeméten az úgynevezett beavató színházat. E formának, amely végigkísérte későbbi pályáját és sikere nyomán több színházban is rövidebb-hosszabb időre meghonosodott, az a célja, hogy a gyerekeket és középiskolás korúakat - akik tanulmányaik során a magyar oktatási szisztéma sajátosságai miatt a dráma és a színház esztétikai s egyéb sajátosságait alig ismerhetik meg - értő nézővé válásukban segítse.

2. 1. 4. Amatőr színjátszás

Minden, ami nem hivatásos, az amatőr kategóriába tartozik. Ilyen például a középiskolások, ritkábban egyetemisták, főiskolások előadásainak összessége, melyeket iskolákban, egyetemi színjátszóhelyeken mutatnak be. Az előadásokat fesztiválokon is bemutathatják. De a faluközösségek felnőtt társulásai, vagy művelődési házakban működő színjátszó körök előadásai is ide sorolandók.

2. 1. 5. Alternatív műhelyek

Az alternatív színházi műhelyek komplex színházi események megvalósítását tűzik ki célul, melyek magukban foglalják az alternatív színházi előadások létrehozását és befogadását, illetve átfogó képzési programokkal olyan kínálatot igyekeznek nyújtani, melyben az általános iskolásoktól az egyetemistákig kerülhetnek a színház közelébe, a színházzal napi kapcsolatba nézők és/vagy színházcsinálók. Céljuk továbbá, hogy olyan alkotógárdát vonjanak maguk köré, akik képesek rendszeresen friss szellemű, kísérletező, alternatív színházi előadások létrehozására. Vannak állandó műhelyek és stúdiók.

2. 1. 6. Magántársulatok

Az utóbbi időben egyre több olyan magánszínházi társulás jött létre, amelyek felnőtt- és gyerekelőadásokat hoz létre. Jobb esetben professzionális színészekkel dolgoznak, vagy profi- és amatőr színészek közösen játsszák a darabot. Vannak ezek között igen színvonalasak is, bár nem mindegyik rendelkezik saját színházépülettel és így rákényszerülnek arra, hogy

³ Kossuth és Jászai-díjas, Erdemes és Kiváló Művész, színházigazgató, rendező, művészeti tanácsadó.

folyamatosan utaztassák produkcióikat. Szerencsésebb esetekben jól felszerelt művelődési házban, máskor viszont iskolai tornateremben kell előadniuk a darabot.

2. 1. 7. Csecsemőszínház

Ennek a kezdeményezésnek a gyökere Skandináviában keresendő. Ivar Selmer-Olsen norvég írónak meghalt a nyolchónapos gyereke. Néhány hónappal később az édesapa az orvostól kapott egy levelezőlapot, amelyben az orvos azt írta, hogy: Higgye el, gyermeke teljes életet élt. Kultúra nélkül? - tette fel a kérdést az édesapa. Mivel kurátora volt a norvég minisztérium egyik alapítványának, kezdeményezte, hogy írjanak ki olyan pályázatokat olyan műalkotásokra, melyek 0-4 évesek számára készülnek. 1996-ban ez volt a Klangfugl mozgalom.

„2003-ban az Oslói Egyetem munkatársai felkeresték a Kolibri Színházat, hogy egy Norvégiával, Dániával, Franciaországgal és Finnországgal közös együttműködés keretében vegyen részt az Európai Bizottság Kultúra 2000 pályázatán. A Kolibri Színház feladata az volt, hogy három év alatt szervezőként hozzon létre három magyar előadást, amely az addig kulturálisan elhanyagolt 0-3 évig terjedő korosztályt tekinti célközönségének. A Bölcsődei Metodikai Centrumban tesztelték az előadásokat. A próbákat DVD-re vették, és a gyerekek reakcióit gyerekpszichológusokkal, a nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet munkatársával és egy színikritikussal elemezték.”⁴

2. 1. 8. Theatre in Education irányzat (TIE)

Művészet és pedagógia, színházi tevékenység és nevelés. „És”, nem pedig „vagy”. Nem a ma oly divatos kizárólagosság, hanem kapocs, két nagyon fontos terület összefonódása. A színházi nevelési program magas művészi színvonalon kidolgozott színházi előadásból és a nézők - általános vagy középiskolai diákcsoport - aktív részvételére épülő feldolgozó részből áll. A foglalkozásokban a – színészként és drámapedagógusként egyaránt képzett – színész-drámatanárok mindig egy osztálynyi csoporttal dolgoznak, hogy minden egyes vélemény, ötlet, személyes megjegyzés meghallgatásra találjon. A tevékenység célja, hogy a néző-résztevő belehelyezkedjen a felkínált helyzetbe és meghatározza ahhoz fűződő viszonyát! A módszer így módon nagyban hozzájárul a társadalmi felelősség minél szélesebb

⁴ Szemere Katalin, *Csecsemőszínház tapogató játékokkal*, Népszabadság, 2005. november 19.

körü tudatosulásához. A műfaj alaptézise, hogy a gyerekek önálló tapasztalatokkal és véleménnyel rendelkező autonóm személyiségek, akiknek lehetőséget kell teremteni, hogy biztonságos környezetben tegyék próbára és alakítsák értékrendjüket, hogy egészséges, szociálisan gondolkodó tagjai lehessenek társadalmunknak. Ez a módszer a kritikai nevelés eszköze, mely az elemzést és a felfedezést a gyakorlatban alkalmazza. Elsődleges célja – az esztétikai, művészi igényességen túl – a problémamegoldás és a problémakezelés módjainak vizsgálata a közösségi alkotás folyamatával a középpontjában.

A TIE fontosnak tartja folyamatosan rombolni a megkérdőjelezhetetlen igazságok rendszerét, eszközrendszerével nyitottságot sugároz.

Színházi oldalról közelítve természetesen nem elhanyagolható szempont az értő nézővé nevelés, vagyis ezek a programok hozzájárulnak ahhoz, hogy résztvevőik megszeressék a színházat, mint műfajt és talán ahhoz is „hozzátesznek”, hogy a fiatalok fejlődjenek a színházi nyelv értelmezésében.

2. 1. 9. Osztályteremszínház

A gyerekszínház legújabb oldalhajlása az osztályteremszínház, ez német fejlemény (Klassenzimmertheater). Ahogy a nevében is benne foglaltatik, a játszóknak nem a színház falai között, hanem egy iskolába kivonulva adják elő díszlet nélkül, vagy nagyon minimális díszlettel a jelenetet, darabrészletet, vagy egész színművet. Tőlünk nyugatabbra már komoly hagyománya van ennek. A problémák is komplexebbek. Ugyanis ha például Németországban kimennek az osztályokba, iskolákba, akkor a tanulók több mint 20 %-a bevándorló. És ott fel kell tenni a kérdést, hogy több az arab, milyen problémát vet fel a muzulmán hit? Több a lengyel? Több a kínai? Ez milyen problémát vet fel? És gyártják a probléma darabokat. Ezek között van kiváló és van csapnivaló... Erre már kiadók települtek. Keresik a fiatal írókat, aki jól írnak és meg tudnak fogni egy-egy problémát. A műfajnak óriási piaca van. A legfontosabb, hogy integrálták az oktatásba.

2. 1. 10. Félre

Színházi kifejezés, amely arra szolgál, hogy a színműben szereplő alak kiszóljon és elmondja saját véleményét a nézőknek a hallottakról. A „félre” szövegekben a színészi-rendezői-magánemberi tapasztalataim szólalnak meg, személyes hangon, illetve így szúrok be megjegyzéseket egy-egy idézetbe.

2. 2. A gyerekkorosztályok lélektani, fiziológiai, pedagógiai jellegzetességei

„A kisgyerekkort természetes fejlődés-lélektani egységként körülbelül hétéves korig – a fogváltás, a testarányok megváltozásának, a szándékos figyelem kialakulásának koráig – számíthatjuk. Ez a kisgyerekkor természetesen a mi szempontunkból is több kisebb korszakra oszlik, egy bizonyos jellegzetessége azonban mintegy két-két és fél éves kortól kezdve állandónak tekinthető. Jellegzetessége pedig az, hogy világképének alapstruktúráját csak a mese képes megadni.

Két-két és fél éves korig a nyelvi közeghez és a képi mozgásos megjelenítéshez kapcsolódó „esztétikai nevelés” a mondókákban, dúdolókbán, tapsoltatókban, táncoltatókban és egyéb ritmikus, dallamos nyelvi kísérethez kapcsolódó játékokban valósul meg. (Az ősi, törzsi és paraszti praxis szerint a földkerekségen mindenütt játsszák ezeket a játékokat már a magatehetetlen újszülöttel is az archaikus társadalmakban. Csak a modern civilizáció feledkezik meg róluk, hogy azután - elsőként az oxfordi gyűjtők segítségével - újra felfedezze nélkülözhetetlenségüket.)

Annyit még talán meg kellene itt említenünk, hogy az az újszülött és csecsemő, akivel kezdettől ilyen módon kommunikálnak, vagyis ritmikusan, dallamosan kezét-lábát mozgatva, őt paskolgatva beszélgetnek vele, testileg is jobban fejlődik, gyorsabban nő, intenzívebben gyarapodik.”⁵

Ezt követően a hetedik-nyolcadik életév körül változás következik be, azt is mondhatnám, hogy váltás. Jön a kiskamaszkor, amit latenciának - a lappangás idejének - szoktak nevezni. Ilyenkor úgy tűnik, hogy a kisgyerekkor impulzivitása elcsitul, a gyerek testarányaiban és pszichikumában harmonikus kis lénné változik, aki majd az igazi kamaszkorban kuszálódik össze újra. A lappangásban vannak szexuális impulzusok is. Ebben a periódusban a gyerek nagy figyelemmel képes szemügyre venni a külvilág jelenségét, tárgyait, hatalmas ismeretanyagot tud és képes gyűjteni. A konkrétumok érdeklik. Nagy többsége megmarad meseolvasónak.

(félre)

Ez igaz volt néhány évtizede, de a gyerekek a felmérések szerint csökkenő mértékben olvasnak, idejüket lekötik a számítógépes játékok (néha azok is narratívák!!!), gyerekcsatornákon látható rajzfilmek, stb.

⁵ Dr. Vekerdy Tamás: *Gyerekszínház – diákszínház. Néhány gondolat fejlődés-lélektani szempontból.* In: Tanulmányok a gyerekszínházról. Felelős kiadó: dr. Kerényi Ferenc, Magyar Színházi Intézet. Bp., 1987.61.

... de már nem a mesehős érdekli, hanem a mondai hős, mint pl. Toldi Miklós, Winnetou vagy Mátyás király, a Pál utcai fiúk, és hamarosan Nyilas Misi. Ilyenkor nyílik meg az érdeklődése a vele egykorúak felé, a banda, a csapat lesz számára az érdekes. Az ezt követő korosztály már a kamaszkor.

(félre)

Még ha olvasnak is, ma egyértelműen Harry Pottert olvasnak. A kötelező olvasmányokat egyáltalán nem, vagy csak nagyon kevesen. Ezt felmérések is bizonyítják. A gyerekszínház abban is segít a tanároknak is és a gyerekeknek főleg, hogy élvezetes formában találja nekik a kötelezőt.

Lényegesnek tartom, hogy a tizenegy-tizenkét éveseket gyerekeknek tekintsük, hiszen ettől a kortól kezdve már nagykaszkok, akiket inkább a felnőtt előadásokra, illetve – ha van, vagy lesz még ilyen – ifjúsági előadásokra kellene elvinni.

E kor központi kérdései: ki vagyok én, és kivé kell – kivé lehet – válnom? És hogyan? Milyen a világ, és én hogyan leszek annak része, hogyan tudok beleilleszkedni? Az első kérdésre adandó válasz így fogalmazódik meg a kamaszban: olyan szeretnék lenni, mint... Az ideál. És ezt az ideált ebben a korszakban rendszerint már nem a családon belül találja meg. Elzárkózik, külön világba vonul, titkai vannak. Szélsőségekben érez és gondolkodik. Vagy utál, vagy nagyon szeret. Magáról is ugyanígy gondolkodik.

Ilyen kételyekkel lép át az ifjúkorba, de ugyanakkor még nagyon is infantilis. Ettől a kortól kezdve nem külön színházi formát kell nekik nyújtani, hanem kitűnő felnőtt-előadásokon kell nevelni őket a színház szeretetére. Természetesen ez feltételez egy olyan alapot, amit már kisgyerek korában megkapott.

(félre)

Itt érdemes szétválasztani a darabot és az előadást. Hiszen lehet egy csapnivaló darab nagyon érdekesen feldolgozva, és ezzel a gyerekek nagy életre szóló élményt szerezve. Lehet azonban fordítva is. Vagyis ebben az életkorban érdemes megmutatni nekik a klasszikus műveket (tehát a darabokat), de nem biztos, hogy azoknak éppen létezik kiskamaszok számára jól befogadható felnőtt előadása.

Lényeges megjegyezni azt is, hogy a német, a holland és most már a magyar gyakorlat is azt mutatja, lehetséges a kamaszoknak a saját problémáikról úgy írni, hogy az kifejezetten ifjúsági színházat eredményezzen. Ezt csinálja most a Kolibri Színház a Platform 11+ keretében.

3. Kezdetek

3. 1. A 18. századi Magyarországon

Gyerekszínészekből álló társulati formák – a principális szerepe – repertoárok – műfajok – mecénások – útvonalak – játszási helyek

3. 1. 1. *A felvilágosodás korának sajátos jelensége*

A magyar színpadon már 1793-ban működött két gyerekszínész: Fekete János és Fekete Mária. 1794-ben kritikát is találunk gyerekszínészekről, mely így szól:

„Nem kis gyönyörűséget szerettek ezen kívül a játékban Zrínyi Miklósnak Rafael nevű 8 esztendő és Szetsődy Máténak Benedek nevű, mintegy 5 esztendő fia, kik közül az elsőt, Fekete Márton nevezetű csakugyan 8 esztendő kis fiú, az utolsót pedig K. József érdemes Pesti Polgárnak mintegy 6 esztendő leánykája férfiruhába felöltözve viselt. Örömmel dicsekedhetünk, hogy kis gyerekek és kis leánykák szükibe, Theátrumunk nincsen, mert nem csak a helybeli becsületes Polgárok, hanem még fő nemeseink is magzatjaikat egész készséggel beadják a Theátrumba játszani.”⁶

Érdekesség, hogy a helytartótanács egy 1802. március 17-én kelt rendeletében megtiltotta a gyerekek színházba járását. Ez azonban nem gátolta meg őket abban, hogy kedvet kapjanak a színészethez. Ezt látjuk számtalan színészgyerek és más családok gyerekei pályakezdésénél is. Déryné is így kezdi pályáját, Jókainé nem különben. 1870-es években id. Bokor József alakít gyerekszíntársulatot.

Nem kívánok részletesen írni a jezsuita iskoladráma hagyományáról, de megemlítem, hogy azok is ifjúsági társulatok voltak, hiszen a kollégiumok főrangú és nemesi ifjúsága nagy buzgalommal szerepelt az előadásokon. Általában évközben csak kisebb, kizárólag az oktatás szolgálatában álló zártkörű előadásokat tartottak, az iskolaév végén azonban előkelő közönség előtt mutatták be látványos ünnepi darabjaikat. A rendi feljegyzések alapján a 17. századból közel száz Magyarországon előadott jezsuita iskoladráma címe ismeretes. Már ebben a korszakban is akadnak hazai jezsuiták, akik magyar darabokkal gazdagítják a jezsuita drámairodalmat: Nagyszombatban 1631-ben Belleczy Péternek (†1649) Barlámról és Jozafátról szóló darabját adták elő.

⁶ *Bécsi Magyar Kurír*. Pesti tudósítás a Zrínyi Miklós előadásáról. 1794. április 18. 485.

Kassán pedig 1675-ben Csákányi Péter (1631-1703) Polyxena és 1677-ben Berzeviczy Henrik (1652-1713) Ernestus adolescens (Az ifjú Ernő) című drámája került színre.

A 18. század közepétől kezdve a piaristák magyar nyelven tartanak előadásokat. Az egyre inkább a polgárosodás eszméi felé forduló közélet megérett arra, hogy hivatásos polgári társulatok alakuljanak. A 18. századi gyerekszínház a felvilágosodás korának sajátos jelensége volt. Nem az iskolai színjátszásra és nem a házi környezetben bemutatott műkedvelő gyerekelőadásokra gondolok, hanem arra a gyerekszínészekből álló társulati formára, amelynek tagjai „hivatásos előadókként” felnőtteknek játszottak, s amelynek élén egy felnőtt igazgató, művészeti vezető, az ún. principális állt.

Az efféle gyerekszínjátszás divatja előbb Olaszországban és Franciaországban jelentkezett, majd a vándorló principálisok révén német nyelvterületen is gyökeret vert. Európában a hivatásos gyerektársulatok jelentkezése mintegy nyolcvan éven keresztül (1742-1820) követhető nyomon.

Gyerekeket a színpadon természetesen mind ezen időintervallum előtt, mind utána találunk, anélkül, hogy azok a hivatásosak ilyenemű funkciójával rendelkeznének. Ha a gyerekszínjátszás gyökereire kérdezzük rá, elsőként a kor játékos „dekadenciájára” kell felfigyelnünk, amely mindenekelőtt a kor emberének a kicsi, pikáns, a frivol, az abnormális iránti előszeretetében mutatkozott meg. Gondoljunk csak a rokokó ember rajongására az olyan kicsi formák iránt, mint a porcelánművészet.

A gyerekszínházban éppen ez a kicsi forma vált élővé, de a nézők nem a gyereket látták, hanem a parányi, elbájoló alakot, a tradicionális taglejtések utánzatát pufók, ügyetlen törpék által, akik a színpadon felnőtt szerepekben csetlettek-botlottak. A gyerekszínjátszás ugyanakkor a felvilágosodás „Theaterpflanzschule” (jobb fordítás híján: színésziskola) jelszavával is kapcsolatban áll, amely a principálisok számára azért jött jól, mivel pénzügyi természetű spekulációikat reformpedagógiai törekvésekként népszerűsíthették.

3. 1. 2. *A gyerekszínház műfaji rendszere*

A 18. századi európai gyerekszínház a következő műfajokkal dolgozott (a bemutatott társulatok repertoárja alapján): pantomim, balett, operett, opera, daljáték, színjáték, szomorújáték, komédia vagy vígjáték.

3. 1. 3. *Hivatásos gyerekszínjátszás*

A gyerekelőadók színészként, énekesként, táncosként, mímusként felnőtt publikumnak játszottak. A gyerekek színpadi megnyilvánulására nem nyilvános

tanintézetek vagy a házi oktatás kiegészítő tevékenységeként kerül sor, az előadók egy felnőtt rendező-művészeti vezető (az úgynevezett principális) irányítása mellett hivatásos művészekként szórakoztatták közönségüket.

3. 1. 4. *A gyerektársulatok repertoárja*

A 17–19. század társulatvezetőinek lexikonja alapján körülbelül huszonöt-harminc olyan principalist tartunk számon, aki gyerekszintársulat vezetőjeként vagy akként is tevékenykedett. Magyarországi vonatkozásban jelenleg tizenkét principálisról és nyolc gyerektársulatról tudunk.

Az efféle gyerekszínjátszás divatja előbb Olaszországban és Franciaországban jelentkezett, majd a német nyelvterületen is gyökeret vert. A korszak legismertebb gyerektársulata Felix Berner társulata volt. Az alapító 1738-ban született, és húszévesen már társulatot alapított, de a felnőttekből verbuvált társulat nem volt sikeres, ezután próbált szerencsét gyerekszereplőkkel. Első fellépésük 1761-ben olyan sikeres volt, hogy 24 éven keresztül működött. A társulat 1768-ban járt először Magyarországon, Eszterházában. Csaknem húsz évvel később, 1786-ban Kismartonban szerepelt.

„A gyerekszínészek társadalmi hovatartozásáról általában semmi kézzelfoghatót nem tudunk, kivételt képeznek a Renth-testvérek, akik egy győri szabómester gyerekeiként édesapjuk halála után kerültek a társulathoz. Felix Berner, akár a hozzá hasonló principálisok, minden valószínűséggel szegények, árvák, utcagyerekek köréből toborozta társulatát, így színészei viszonylag függetlenek voltak valamely szoros családi köteléktől, s gyerekfejjel szabadon vándoroltak, kallódtak a nagyvilágban. A berneri együttes körében ugyanakkor a gyerekhalandóság is meglehetősen magas volt.

[...] Rendkívül értékesek Franz Xaver Garniernek az egyes szerepkörökre vonatkozó feljegyzései. Felix Berner együttesét a korabeli felnőtt társulatok mintájára szervezte meg, ahol is a trupp minden tagjával bizonyos szerepkört igyekezett lefedni. Színháza, amelynek megalapításában a principalist – Garnier szerint – kizárólag egy színésziskola nemes gondolata vezérelte, inkább volt hierarchikusan rendezett együttes, ünnepelt gyerekszínészekkel és az ezek játékát szolgáló háttérszínészekkel, mintsem színitánoda. Megfigyelhetjük, hogy a kor gyakori színpadi megoldásaként a női gyerekszínészek szükség esetén férfiszerepekben is felléptek.”⁷

⁷ Tar Gabriella-Nóra: Gyermek a 18. és 19. századi Magyarország és Erdély színpadjain, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár, 2004. 21. o.

3. 1. 5. *Hazai fogadtatás, mecénások*

Felix Berner magyarországi vendégszereplései gyakran a főúri szórakozást szolgálták. Meghívást kaptak az Esterházy, a Nádasdy sőt, a Batthyány családtól is. Bernerék Eszterházán 1768-ban, Kismartonban 1786-ban jártak. Tudjuk, hogy az Esterházyak mind Eszterházán, mind Kismartonban valóban igényes színházkultúrának teremtetek otthont, és színházpártolásuk, úgy tűnik, a gyerekszínészet iránt is megmutatkozott.

Batthyány József kalocsai érsek is felfigyelt a Berner-féle társulatra, hiszen – Garnier zsebkönyvének hitelt adva – az 1769-es farsang idején annak valamennyi tagját gazdagon megajándékozta, majd 1774-ben a társulatot három napig rohonci birtokán látta vendégül. Ezen a ponton a vándorszínjátszás, pontosabban a vándor gyerekszínjátszás története szervesen összefonódik tehát a kastélyszínjátszás jelenségével.

3. 1. 6. *Útvonalak és játszási helyek*

Útvonaluk általában Pozsonyon keresztül Sopronba és Győrbe, innen Pestre, illetve Budára vezetett, további állomásait északnak Kassa, délnek Temesvár és Szeged jelentették.

Megfigyelhető ugyanakkor, hogy Bernerék – más vándortársulati formákhoz hasonlóan – leginkább ott léptek fel, ahol a kormányzati szervek székhelye kialakult (Pozsony, Buda stb.). A principális nemegyszer saját építésű színházban szórakoztatta közönségét (így 1768-ban Sopronban, illetve ugyanebben az évben Győrben), vagy színházát valamely fogadó ivó- szobájában tartotta fenn.

1773-ban a pesti Helytartótanács éppen Felix Berner kezdeményezésére alakíttatta át a Rondellát színházi célokra. Az állandósuló „polgári” színház első nyomai fedezhetők föl ezekben a kezdeményezésekben, amelyek a közönségstruktúrára is kétségtelenül hatással voltak. A publikum maga feltehetően sokrétű volt, a városi polgárságtól és hivatalnokoktól kezdve a katonatisztek és országgyűlési képviselőkön keresztül egészen a főnemességig, sőt az uralkodóház tagjaiig. (Mind Garnier, mind a *Pressburger Zeitung* tudósít Krisztina hercegnő, Albert herceg, illetve II. József nézőtéri jelenlétéről.)

Az, hogy a korabeli Magyarország viszonylag sok gyerektársulatot vonzott városaiba – ugyanis 19 magyar településre sikerült eljutniuk –, kétségtelenül összefüggésben áll a gyerekszínház kedvező nemesi megítélésével, illetve a magyar nemesség mecénási tevékenységével.

(félre)

Lényegesnek tartom hangsúlyozni, hogy ez egy szélsősége a gyerekszínháznak, amikor is gyerekek felnőtt szerepeket játszanak, pontosabban tanulnak be. Ez a gyerekszínház ellentmond a kor elméletirői által propagált természetességnek. A gyerekekkel betanított gesztusok révén a gyerekszínház nem tett eleget a színpadi hitelesség kritériumának. Magam sem szeretném a 18. századi gyerekszínházat a 21. században példaként emlegetni. Nemcsak a színház területén, hanem a zene világában is hasonló példák sora lelhető fel. Például Mozart és a gyermek Liszt. A kor zeneszerető közönsége is rajongott a csodagyerekekért. És ők is felnőtt műveket játszottak, a gyerek "kis felnőtt" volt, játékszer, nem önmaga.

Rousseau nevelésméletemben⁸ a gyereklét önállóságát és önálló értékét hirdette már 1762-ben. „A természet azt akarja, hogy a gyerekek legyenek gyerekek, mielőtt emberek lennének” – írja Rousseau.

A reformpedagógia szellemében először is „színésztanoda” néven megfogalmazást nyert a gyerek– illetve ifjúkortól kezdődő színészképzés igénye, amelynek teoretikusai között a hetvenes években nem kisebb személyiséggel találkozunk, mint maga Gotthold Ephraim Lessing. A színésziskola gondolatának lessingi értelmében a speciális művészi képzés mellett növendékeik morális neveléséről is gondoskodniuk kell.

Több gyerektársulat eredetileg színésziskolaként kezdte működését. Nem egy esetben azonban a színésziskolaként induló gyerektársulat nagyon gyorsan hivatásos színházzá nőtte ki magát, vagyis a pedagógiai súlypontú kezdeményezés hamarosan elsősorban anyagi érdekelttségű vállalkozássá degradálódott.

Tagadhatatlan azonban, hogy a felvilágosodás jelszava a gyakorlatban sokszor már eredetileg pénzügyi megfontolásokat takart. A színésztanoda gondolat égisze alatt több principális dicséretes pedagógiai kezdeményezésnek nevezhette haszonorientált vállalkozását.

⁸ Az eredeti francia kiadás: Jean-Jacques Rousseau: Émile , ou de l'éducation. La Hayne, 1762, J. Néaulme. Első magyar kiadás: Jean-Jacques Rousseau: Emil, vagy a nevelésről. Ford. és jegyzetekkel ellátta Führer Ignác. Bp., 1875, Franklin

3. 2. A 19. századi Magyarország társulatai

A gyerekszínház visszaszorulása – magántársulatok jelentkezése – Feld Zsigmond szerepe – a Lizsé, avagy a Városliget, a gyerekvilág legkeresettebb szórakozóhelye – a Nemzeti Színház ifjúsági sorozata

A reformkor színházi törekvéseinek eredményeként a Nemzeti Színház 1837-es megnyitásával a hivatásos magyar színjátszás állandó otthonra lel a fővárosban, illetve a német színház 1847-i leégésével végleg átveszi a vezető szerepet Magyarország színházi életében.

*Megemlékezzél, kis fiam, míg élsz
Hogy nyolcad évű gyerek láthatád
Mit sok megaggott ősz hiába várt.
Ez a' magyar játékszín, a legelső
Mely Pesten épült sok' küzdés után.*

Vörösmarty Mihály: *Árpád ébredése*

3. 2. 1. Kratochvill Ferenc társulata

1870 májusában nyílt meg Kratochvill Ferenc Gyerekszínháza Pesten, a Városliget köröndje mellett. Fából épült. Volt egy sor páholya, karzata, földszintje. Előadásai német nyelvűek voltak.

3. 2. 2. A Feld-dinasztia

Budapesten a Feld-féle gyerekszínházban az első magyar nyelvű előadás 1880 húsvét vasárnapján volt. A mű a *Hófehérke és a hét törpe*. Több mint 70 évig működött Budapesten a Feld Gyerekszínház.

Feld Zsigmond (Spáca, 1849. április 9. – Bp., 1939. november 2.). Színész, színházigazgató. A bécsi színiiskolában tanult, majd németországi tanulmányutat tett. 1870-től bécsi színpadokon szerepelt. 1875-ben Svoboda Albin a Városligeti Színkörbe szerződtette, de játszott a Gyapjú utcai német színházban is.

1876-ban a Herminavárosi Színház (Herminastädter Theater) igazgatója lett. 1879-től bérelte a Városligeti Színkört. 1888-tól rendszeres gyerekelőadásokat is rendezett. Az első gyerekszínházat ő alapította Budapesten, a Vigadóban. 1889–1894 között Fővárosi Gyerekszínház néven a Rottenbiller utcában vezetett színházat. Német nyelven beszélt, de szíve magyarul dobogott.

Bécsből került Pestre, mint elsőrangú német színész, de itt magyarrá lett, magyar társulatot szervezett, maga is magyar nyelven játszotta szerepeit. 1926-ban visszavonult, a színházat egy ideig még fia, Feld Mátyás vezette.

A *Színpad* című folyóirat 1888. április 29-i száma a következőket írja a kezdetekről:

„Feld Zsigmond a városligeti német színkör igazgatója – a nyári évad alatt gyerekelőadásokat fog rendezni magyar nyelven, és pedig minden ünnep s vasárnapon, és csütörtökön délután 3 órakor.”

Feld Zsigmond visszaemlékezésében a következőket mondja:

„...A városligeti nyári színházigazgatásom alatt annyi nagy művészi eseménynek voltam tanúja, hogy ott tulajdonképpen a gyerekszínház látszólag csak mellékszerepet játszott. Ha mégis szeretettel foglalkoztam a gyerekszínházzal, amelynek körülbelül 30 évvel ezelőtt én voltam a megalapítója, és azóta évente folytattam, tettem ezt abban a tudatban, hogy a fővárosi gyerekvilágnak olyan szórakozást nyújtottam, amely a gyerek kedélyére, lelkére nevelő, nemesítő, lélekemelő és szórakozó hatást gyakoroljon.

Ez sikerült is, mivel csak olyan darabok szerepeltek a gyerekszínházam műsorán, amelyek minden egyes emberbe a szeretetet, a jóságot, jámborságot, hazafiasságot, a szülők és felebarátok iránt való tiszteletet nevelte beléjük. Így a Feld-féle gyerekszínház egyik erőssége volt a fővárosnak. Élen járt a gyerekek oktatásában és nevelésében. Hogy a hatóság miért nem látja jó szemmel a mostani gyerekszínházakat, annak bizonyára valami oka van.”

(félre)

A Feld-féle gyerekszínháznak, amely Fővárosi Gyerekszínház néven vált ismertté, nem véletlenül volt olyan hatalmas sikere. Olyan kitűnőségek voltak a gyerektársulat tagjai, mint Beregi Oszkár, Bársony Rózsi, Feld Aurél stb. Kiváló írók írták és fordították a gyerekdarabokat, pl.: Vázsonyi Vilmos, Komor Gyula, Vécsey Leó stb. A következő darabok kerültek színre: Hófehérke, Hamupipőke, Piroska és a farkas, Robinson Crusoe, János vitéz, Csipkerózsika stb.

A színház létrehozásának ötletét bécsi vagy német minta adhatta, és Feld Zsigmond olyan kitűnő gyerekszínészeket talált Pesten, akik nem véletlenül váltak felnőtt korukra vezető színészekké. Feld a kialakulóban lévő polgárság gyerekeinek teremtett hiánypótló intézményt. Vállalkozásában nyilván azt az üzletpolitikát követte, hogy a szülők, akik a délelőtti matinékra elhozták gyerekeiket, este a felnőtt előadásokat is látogassák.

És hogy miért pont a Városligetben?

3. 2. 3. *A Lízse*

Egy 1850-ből származó leírás arról ad hírt, hogy egy bizonyos Stuver Antal úr Pest városától megkapta a Városerdő egy részét, hogy ott tűzijátékokat tartson és körhintát létesítsen. Ebben az időben főleg szörnyeket, kígyótestű embereket mutogattak, de illuzionisták és jósok is szórakoztatták a közönséget. Megjelent a céllövölde, és a legendás Helfgott bácsi jóvoltából fényképezkedni is lehetett. Alig találni olyan leírást a Vurstliról, amelyben ne szerepelne a bábszínház, Paprika Jancsi és Vitéz László színháza. A feljegyzések kezdetben Paprika Jancsiról szóltak, Vitéz Lászlóról először csak 1883-ban tettek említést.

Az 1880-as években telepedett le a Városligetben a Hincz-család, amit aktába foglalt Hincz Gusztáv bérleti szerződése. Hincz 1889-ben kért a városligeti 5. sz. telken kőből felállítandó bábszínház építésére engedélyt, amit meg is kapott.

1890-től tíz évre kapta bérbe ugyanazt a parcellát a következő végzéssel: „Figyelemmel azon körülményre, hogy folyamodó magyar nyelvű bábszínháza eddig is igen keresett szórakozóhelyét képezi a gyerekvilágnak, s fennállásának további biztosítása a városligeti bizottmány előterjesztése szerint is igen indokoltnak látszik.”

Hincz színházának műsora, profilja, új bábuja a századfordulón rohamosan fejlődő nagyváros igényeit tükrözik; története összefügg a városligeti Vurstli tündöklésével és bukásával.

„Ha a Városliget látogatóit vizsgáljuk, akkor látjuk, hogy az akkori társadalom minden rétege jelen volt. A fejlődő gyáripár kitermelte a munkásosztályt. Ennek nagy része a külvárosokban, főleg a Terézvárosban lakott; az ő vasárnapi kirándulásaikból és zöldigényükből fejlődött ki a század elején a Városliget, az ő sívár életük követelte ki a Vurstli egyszerű, tízfilléres örömeit. A gyár porától örökké száraz torkuk részére létesült a sok kis zöldvendéglő, filléres helyáiraival a nyári színház, a csónakázás, a népünnepélyek.

A polgárság ugyancsak nagy számban kereste fel a Ligetet, de inkább hétköznapi délután. Ők a Drót-szigeti kávésnál uzsonnáztak, katona- vagy szalonzenét hallgattak, élvezték a kilátást, végigjárták a sétányokat, és gúnyos ajkbiggyesztéssel nézték végig a mutatványosok kóklerségeit és a színikör ripacsművészetét. A fiatalemberek korcsolyáztak, csónakáztak és udvarolgattak a szentimentális nevelőnőknek, varrólányoknak és kacér masamódoknak. A főurak lovon, kocsin s csak inkognitóban látogatták a Vurstlit. De voltak náluk komolyabb és értékesebb látogatói is a Ligetnek: a vizsgára készülő diákok, költők, szellemi munkát végző emberek, akik könyvet, tanulmányt írtak valamilyen általuk igen fontosnak vélt témáról. Ők kora reggel vagy délelőtt jártak a Ligetbe, elhagyott padokra ültek, hogy senki se zavarhassa őket. De a Vurstliban szórakozók nagy többsége a népesség szegényebb és egyszerűbb rétegeiből került ki: szegényebb kispolgárok, gyári munkásság, napszámosok, inasok, cselédek, katonák és sok vidéki.”⁹

1911 februárjában egy dombornyomású műsorfüzet ad hírt arról, hogy a karnevál éjszakáján mindenkit szeretettel vár a Műszínikör, Vígshínikör, Kis Színikör, Baroccaldi Néparéna, Feszty-körkép, Hippodrom-lovarda, Angol Park, Barlangvasút, Bábszínház, Plasztikon és Edison-villamostelep. Előadást tartanak a mozgóképszínházak, dolgoznak a gyorsfényképészek, működnek a céllövöldék, körhinták, hajóhinták, az éjszaka vándorai pedig katona- és cigányzene, varieté- és kabaréműsor mellett szórakozhatnak a Cirkusz és Néparéna Kávéház, Pali bácsi Kávéház és a Japán Kávécsarnok termeiben.

Gerencsér Ferenc igazgató már 1925-ben egy teljes magyar liliputi színtársulatot szervezett, amely a nyári hónapokban, a Városligetben, a Mutatványos téren lévő saját színházában tartott színielőadásokat. Ennek a Liliputi Színháznak mai napig élő legendája van. A Vurstli látványosságai kivétel nélkül egy másik világba kívánták átvezetni a szórakozni vágyókat, hogy elfelejtsék a hétköznapiakat.

3. 2. 4. *A Nemzeti Színház ifjúsági sorozata*

A Nemzeti Színház 1899. április 5-én kezdte meg az ifjúsági előadások sorozatát. A darabok kiválasztásának alapelvét Horváth Cyrill irodalomtörténész a mozgalom támogatása és kiterjesztése érdekében írott cikkében világosan megjelöli.

⁹ Alpár Ágnes: *A városliget színházai*. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Bp., 2001. OSZK. Jelzete: MC 136.295

Hogy pedig a tanítás szolgálatában a színház hibátlan munkát végezhesen, a színház minden darab előtt bevezető előadásokat tartott (az elsőt Jókai Mór mondta), amelyben az előadó ismertette, méltatta az író, a darab jelentőségét, mondanivalóját.

Rövidesen a Kolozsvári Nemzeti Színház is átvette ezeket a bevezető előadásokat. Következzék itt egy részlet az *Aesopus* című – Rákosi Jenő által írt – vígjáték előtt elmondott bevezetőből. A Pálfi Márton által elmondott beszéd a Kolozsvári Nemzeti Színház színpadán 1902. december 7-én hangzott el:

„Kedves Ifjúság!

A mesék bűbájos világának örökifjú királya, *Aesopus* várakozik ma e színpalak mögött bemutatóra. Fényes, ragyogó világot hoz magával, a mesék álmországnak kápráztató világát. Mintha Shakespeare képzeletének csintalan manói szónék össze benne az álom és való világát szeszélyes szövevénné. A földön vagyunk, de mégsem a földön járunk; húsból és vérből való emberek szólnak hozzánk, de ne várjunk tőlük erős küzdelmet, forrongó szenvedélyt.

Csak tréfa volt, csak szemfényvesztés az egész. *Aesopus*-nak a vígjáték történetében nincsen elődje. Úgy értem, hogy nem a hagyományos formák és keretek közt mozog, nem a hagyományos recipe szerint készült. *Aesopus* születésekor a magyar Thália legszorgalmasabb munkásának, Szigligetinek vígjátékai szabtak irányt.

Szerkezetben a színszerűség, hangban a ropogós magyarság, tartalmában a magyar életnek mesterkéletlen rajza volt az uralkodó. Amióta a magyar vígjáték atyja, Kisfaludy Károly színpadra hozta a tájéktépés táblabíró-világát: úgy látszott, hogy állandó tanyát ver színpadunkon, hagyománnyá lesz a magyar élet rajza. A fölébredt nemzeti eszme elfoglalta végre jogos helyét a világot jelentő deszkákon. Bevonulása újjászületés volt: nemzetiségünk érvényesülésének, magyarságunk erőre kapásának biztató jele, büszke záloga. Szigligeti kezében – az új idők új szellemének megfelelően – csak gazdagabbá, változatosabbá, tartalmasabbá, színszerűbbé és igazabbá lesz a vígjáték magyar világa, de egyébiránt a régi nyomokon halad. Józan és becsületes, mint a magyar néplélek. Képzelete nem a fellegek közt szárnyal, inkább az érzélem mélységeibe hatol.

Beszéde a keresetlen népiesség, nyelve a cikornyátlan magyar beszéd. Józan szürkeségük akkor került legrikítóbb világításba, amidőn 1863-ban a Kisfaludy-Társaság Shakespeare-kiadásának megindításával s a *Szentivánéji álom* színre kerülésével Arany János nyelvén szólal meg a brit szellemóriás. Egyszerre Shakespeare-láz tölt el mindenkit. Kit is ne bűvölt volna el Titania mesés tündérvilágának csodás varázsa, káprázatos világa, felséges humora és szípkázó vidámsága.

Ennek a kornak, ennek a hirtelen föllépő Shakespeare-kultusznak a terméke *Aesopus*. Első komoly szárnypróbája egy akkor még ismeretlen 22 éves ifjú embernek, Rákosi Jenőnek. 1864 második felében készült, de csak két év múlva, 1866. október 14-én került először színre. A költő van akkora művész, hogy önkényesen szab nekik egységes irányt, de azt már nem tudja elérni, hogy az erek patakokká, a patakok folyammá egyesüljenek. Nem zavarják ugyan egymás futását, de nem is támogatják. De nem akarom én itt az Önök friss és közvetlen benyomásait készen föltálat ítéletekkel megrontani. Hadd beszéljen a darab maga helyett. Hadd hallják Önök s gyönyörködjenek a darab emelkedett költőiségében, választékos, pompázó, virágos nyelvében, ragyogó fantáziájában, színes dikciójában, ötletes fordulatosságában s merész szójátékaiban.

Ámde ez a kis dissonantia ne zavarja meg mai délutánunk derült hangulatát. *Aesopus*-ra úgy sem vethet árnyat. Hadd halljuk hát a vidám mesét!”¹⁰

¹⁰ *Bevezető fejtegetések a Kolozsvári Nemzeti Színház ifjúsági előadásaihoz 1901/2-1902/3* Kiadó: a Színügyi bizottság, Kolozsvár, 1904.

4. A 20. század fontosabb gyerekszínházai

A Tanácsköztársaság új kultúrpolitikája – 1919. március 21. a színházak államosítása – Nemzeti Színház – Népopera – Városi Színház – Lakner bácsi Gyerekszínháza – 1947-ig a szerkezet megmarad.

A huszadik század eleje gazdag korszaka a színháztörténetnek. A magyar színi kultúra ebben a korszakban némileg eltérő vonásokat mutat, sok éves késésben vagyunk a különböző művészi irányzatok elterjedése terén. Három jól elhatárolható korszaka a századelőnek a következő:

- a millennium és az első magánszínházak (1896)
- a színházak a belügyminisztériumból a közoktatásügyi minisztérium hatáskörébe kerülnek, ekkor indul meg egy új műfaj, a kabaré (1907-1908)
- a világháború befejeződése (1918)

A gazdasági élet szerkezetében Magyarországon is egyre erősebben éreztette hatását a kapitalista rendszer. Míg a század elején igazi szabad versenyről lehetett beszélni - mely elsősorban új színházak keletkezésében, alapításában nyilvánul meg -, addig a világháború végére már a következő fejlődési fok, a trösztösödés mutatkozott.

A két világháború közötti időszakban új műfajok jelentek meg. Ilyen volt a film, majd a rádió (1925).

A 19. század utolsó és a 20. század első éveiben nagy színházépítkezés kezdődött. Több színház épült Pesten és vidéken. A Szerecsen (ma Paulay Ede) u. 35. szám alatti mulatót 1908-ban alapította Friedmann Adolf, Parisiana mulató néven. Lajta Béla szép szecessziós épülete a Friedmann Orfeum, a későbbi Bartók Gyermekszínház épülete lett (Paulay Ede u. 35.).

4. 1. Fontosabb gyerekszínházak 1919-ig:

4. 1. 1. Ifjúsági Színház (Kinizsi u. 16.)

A Magyar Tanítók Otthonában, a Kinizsi u. 16. sz. alatt Budapesten kezdte meg működését 1913. okt. 13-án. A főváros 24. 000 koronával támogatta a vállalkozást. A színház egy évad elteltével bezárta kapuját.

4. 1. 2. *Modern Babaszínpad* (1916 – 1928)

Nagy lendületet adott a gyerekszínészek szerepeltetésének. Igazgatója Robicsek Zoltán volt, akinek szakavatott keze alatt kezdte meg működését az Intim Kabaré (később Teréz körúti Színpad) helyiségében. Műsorán apró darabok, főleg magánszámok szerepeltek. A kis gyerekszereplők később nagy színpadon is megállták a helyüket.

A gyerekszínészet első művészeinek sorát Gaál Franciskával kezdhethetjük, aki 1916/17-ben tagja volt a Modern Babaszínpadnak. Az ott elért sikerei késztették arra, hogy továbbra is a színi pályán maradjon.

Bársony Rózsa, a Király Színház művésznője 7–13 éves kora között szintén tagja volt a gyerekszínpadnak.

Sándor Böske 8-tól 13 éves koráig volt tagja a gyerekszínpadnak.

Relle Gabi a Magyar Királyi Operaház kiváló énekesnője, ugyancsak 1916-ban játszott a Modern Babaszínpadon.

A legnagyobb lépést az jelentette, amikor a Terézkörúti Színpad gyerekszínháza az egyfelvonásos darabokról és magánszámokról áttért a három felvonásos, egész délutánt betöltő darabokra. Óriási sikert értek el Kacsóh Pongrác *János vitéz* című daljátékának előadásával.

4. 1. 3. *Siliga Ferenc*¹¹ *gyerektársulata*

Sokszor csak közvetetten lehet tudomást szerezni – elmesélésekből, hivatkozásokból – egy-egy társulat vagy gyerekszínház létezéséről, hiszen sokról nem maradt írásos feljegyzés. Ezeket próbálom föl kutatni.

Ilyen például Örkényi Éva művésznő¹² önéletrajzából való részlet, melyben a Siliga társulatról beszél:

„Szülővárosomról nem sok emlékem maradt, mert már egyéves koromban felköltöztünk Budapestre. Édesapám sok mindennel megpróbálkozott, hogy családját eltartsa, míg végül sikerült egy bankban tisztviselői álláshoz jutnia. Színészi és írói ambíciói is voltak, amiket gyerekeiben próbált megvalósítani. Így már hároméves koromban volt az első fellépésem.

¹¹ Színpadi író. Nagyváradon született 1881. január 4-én.

¹² Örkényi Éva színésznő Törökszentmiklós, 1932. augusztus 27.

[...] Ötévesen Lakner bácsi társulatához kerültem egy komoly szerződéssel, amelyben nemcsak az előadások száma volt meghatározva, de énekelni, táncolni taníttatásom és a sajtó és filmi menedzselésem is benne foglaltatott.

Sajnos a zsidótörvény betiltatta Lakner működését, így kerültem Siliga Ferenc gyerektársulatához, majd amikor már jól tudtam olvasni, a Magyar Rádió Kilián Zoltán¹³ által vezetett gyerektársulatával is felléptem.

Mindez sok elfoglaltságot jelentett, és apám úgy döntött, hogy magántanulóként folytassam tanulmányaimat, legnagyobb bánatomra, mert nagyon szerettem iskolába járni. Közben már a Vígszínházban és a Madách Színházban is szerepeltem kisebb–nagyobb gyerekszerepekben, így alkalmam volt a nagy sztárokkal egy levegőt szívni. Bulla Elma, Benkő Gyula, Muráti Lili, Orsolya Erzszi, Mihályi Ernő, Somlay Artúr sok szeretettel tanítottak és foglalkoztak velem.”

4. 2. Színházak államosítása

1919. március 21-én a Magyarországi Szocialista Párt átvette a Károlyi-kormánytól a hatalmat. 22-én a Forradalmi Kormányzótanács határozatot hozott, mely szerint: A színházak magánkezelésből közkezelésbe vételnek. Megtörténik a színházak államosítása.

Noha a Tanácsköztársaság mindössze néhány hónapon át tudott fennmaradni, e rövid idő alatt is a szocialista társadalom építésének jóformán minden területén létrehozta a maga első szervezeti formáit, és kidolgozta a legfontosabb alapelveket. A kultúra, az irodalom és a művészetek területén sajátos modellt dolgozott ki. Az államosítás indokát az az ideológiai alapú érvelés szolgáltatta, hogy az államosítás révén a nép (munkások, parasztok) is hozzájuthat a színházművészet - korábban előlük elzárt - alkotásaihoz. Az államosítással, a színházak állami finanszírozásának bevezetésével és általánossá tételével további változások is együtt jártak. Állandó társulatokat hoztak létre, amelyek saját (állandó) épületet kaptak, és általánosan elterjedt a repertoárra épülő műsorrend.

Ez az adminisztratív változás nemcsak azt jelentette, hogy a magánszínházakat és az alkalmi társulatokat betiltották, hanem azt is, hogy az állam ezt követően teljes ellenőrzést gyakorolt a színházak felett, hasonlóan a társadalom valamennyi más szférájához is.

¹³ Kilián Zoltán (1888-1962) író, újságíró. 1939-ben létrehozta a 10–14 éves gyermekekből álló színjátszó csoportot, melynek tagjai énekeltek, meséltek, apróbb dramatizált jelenetekben léptek fel.

RENDELET A SZINHÁZAKRÓL.

Ezentúl a színház is a népé lesz!

Ezentúl a dolgozó munkásságnak is meglesz a lehetősége arra, hogy olcsón és könnyen jusson színházjegyekhez.

Liszt a csatából (marcius 27-iki) és a kővetkez napokra elvett talált Operák: Nemzeti-színház, Városi-had, Városi-színház, Bolshoi (Margarit)-színház és Melich-színház, Belvárosi-színház, Mogyorósi-színház, Magyar-színház és Király-színház jertek.

érvényességüket veszítik.

Az előványtelemeztet jegyeket az illető színházak pénztára visszaváljíja és pedig a következőképpen:

a csütörtökre (március 27-ikére) váltott jegyeket a következő hét csütörtökjén (április 2-ikán); a péntekre váltott jegyeket a következő hét péntekjén, és így tovább, ugyanebben a rendben.

Az előírt napon vissza nem váltott jegyek ára elvész.

A színházjegyek többségét a dolgozó munkásság részére tartjuk fenn, beszállított áron.

Ezen beszállított árú jegyeket a SZAKSZERVEZETEK útján kapja meg a munkásság.

De felkerjük a munkásságot arra, hogy nem-munkás számára szakszervezeti jegyet ne váltson, hogy a jegyet csakugyan a munkásság kezébe jussanak.

A jegyek egy részét, rendszer áron, továbbra is a színházi pénztárnak árusítják. A színházi pénztárnál munkás is csak rendszer áron kaphat jegyet.

Pályázók csak államunkat adnak el; kiki csak annyi pályázóval várhat, amennyit bírni is tud.

Ezentúl a művészet sem lesz a ráérő gazdagok kiváltságos élvezete. A kultúra a dolgozó nép jussa!

Budapest, 1919. en matrices de 24-cm.

Lukács György s.k. Kunfi Zsigmond s.k.

holystem triplatum.

kişke tatarıgıñ aşıqarın.

¹⁴ A magyar történelem nagy alakjai 13. Portrék a magyar kommünből. Összeállította: Kende János és Sipos Péter. Reflektor Kiadó, Budapest, 1989, 30. oldal.

4.3. Gyerekeknek és ifjúságnak játszó színházak az államosítás után

4. 3. 1. *A Nemzeti Színház*

Nagy Adorján kitűnő színész és rendező, a Nemzeti Színház tagja és a Színművészeti Akadémia tanára, aki maga is szívén viselte az ifjúság ügyét, a következőképpen vall könyvében:

„... A színház neveljen magának új közönséget. A gondolat nem új: közel négy évtizede, hogy a Nemzeti Színház minden esztendőben klasszikus ifjúsági előadásokat rendez, a múltban is, ma is táblás házakkal, az ifjúság nagy lelkesedése mellett. Wlassics Gyula, az akkori kultuszminiszter, a középiskoláknak rendeletet adott ki, amelyben a képzőművészi érzék, képességek, ismeretek magalapozásának és fejlesztésének módjait írta elő. Rupp Kornél főgimnáziumi tanár, a *Tanulók Lapjának* szerkesztője, lelkes cikkekben a színházra is alkalmazni kívánta a miniszteri rendeletben lefektetett gondolatot, és kérte a Nemzeti Színházat, hogy délutáni előadásokon adasson elő néhány klasszikus darabot kizárólag az ifjúság részére.

A világháború óta az iskolai színjátszás is, az önálló gyerektársulatok intézménye is új életre ébredt. Az iskolai színjátszás pedagógiai és didaktikai értéke kétségtelen. A jövő színházának közönsége szempontjából is csak örömmel üdvözölhetjük. Sajnos az iskolai színjátszás legnagyobbbrészt elemi iskoláinkra korlátozódik.

[...] követhetnénk az angol példát. Matthews, a Hailbury College tanára, színtársulatot alakított a kollégium ifjúságából, kiosztotta közöttük a céljának legjobban megfelelő klasszikust, és a próbákon egy-egy hangsúly fejtegetése közben megvilágította a szöveg nyelvtani, irodalomtörténeti hátterét, költői szépségeit. Matthews vállalkozásának internacionális visszhangja támadt. Londonban megalakult a Diákok Nemzetközi Drámai Szövetsége, és arra törekszik, hogy a különféle országok diákjai, kölcsönös vendégszereplések útján, bemutassák egymásnak hazájuk klasszikusait.

[...] a színház csak akkor jár helyes úton, ha az első lehetséges pillanattól kezdve lépcsőről lépcsőre vezeti be a gyereket a színház formanyelvének ismeretébe. Az új út nem töretlen, alapjait Oroszországban rakták le. Zenzinov szovjet író megállapítása szerint 1923-ban Oroszországban nyolcmillió volt az elhagyott gyerekek száma.

Ilyen körülmények között született meg az a gondolat, hogy ezeket a szerencsétlen gyerekeket legalább egy órára kiragadják az élet borzalmas realitásából. Rosszindulatú

megjegyzések ellenére, bizottságok és formaságok papírhegye alól gyerekszínházat hívtak életre Moszkvában, mégpedig felnőtt, hivatásos színészekkel.

A színház a gyereki lélek tulajdonságai alapján építette ki programját. Meséket, kalandos történeteket adtak elő, és mert nagyon kevés megfelelő darabot találtak, úgy segítettek magukon, hogy a gyerekek körében népszerű írók műveit dolgoztatták át színpadra, mint a Maugli (Rudyard Kipling), a Fülemile (Andersen), Tom Sawyer (Mark Twain) stb.

Az orosz gondolat – rendszertelen töredékében – a magyar színpadon sem új. A Koldus és királyfi, A kis lord, a Karácsonyi álom, a Jancsi és Juliska már színre került nálunk is, és az orosz elgondolásnak megfelelő darabok voltak, de a gondolat rendszeresítése az, amit meg kell valósítani, mégpedig azzal a nem elégszer hangoztatott alapelvvel, hogy a színház nem katedra. Csak szórakoztassunk ezekkel az előadásokkal, és ne akarjunk tanítani.

[...] A színházak vezetőinek, a színészet irányítóinak is le kell vonniuk azt a következtetést, hogy minden gyerek szellemi érdeklődése kezdetben mesék, kalandos történetek felé fordul. A mesék és a történetek színhelyei, szereplői, jelenetei megelevenednek fantáziájukban, és ha azt akarjuk, hogy lelkük egyszer megérjen a klasszikusok bonyolultabb mondanivalójának megértésére, szeretetére, akkor a gyereki fantázia képeiből, érdeklődéséből kell kiindulnunk, az elé kell tükröt állítanunk. Mégpedig értékes tükröt!”¹⁵

(félre)

Ez az orosz példa abban az időben újszerű volt, és azt is mondhatnám, hogy kisebb ráfordítással adaptálható, mint az angol minta, ami szerintem hosszú távon sokkal üdvözítőbb lett volna. A gond csak az, hogy ebből a mintából a hazai gyerekszínház sohasem tudott igazán kilépni.

4. 3. 2. Népopera – Városi Színház (Tisza Kálmán tér)

A főváros második operajátszásra alakult színházi épületét 1911 márciusában kezdték építeni a Tisza Kálmán téri (ma II. János Pál pápa tér) telken, Márkus Géza, Komor Marcell és Jakab Dezső tervei szerint.

A hatalmas színházépület meglepően rövid idő – kilenc hónap – alatt készült el. 1924. november 14-től a bérleti jogot átengedte az állam Sebestyén Géza miskolci színigazgatónak.

¹⁵ Nagy Adorján: *Színpad és beszéd* (Válogatott tanulmányok) A válogatás és szerkesztés munkáját Belia György végezte, Magvető Kiadó, Bp., 1964.

A szerződés kikötései között szerepelt, hogy havonként négy délutáni gyerekelőadást kell rendezni, melyekre a rendelkezésére álló díszleteket és jelmezeket díjtalanul kellett átengednie.

Ilyen előadásként tartjuk számon például Máder Rezső *Mályvácska királykisasszony* című mesebalettjét, melyet Kémendy Jenő rendezett. Bemutatója 1924. október 16-án volt. Említésre méltó Magyar László *Juhászlegény, szegény juhászlegény* című énekes játéka is, amelynek szövegét Török Rezső írta, díszleteit Oláh Gusztáv tervei alapján válogatták. A rendező Sík Rezső volt.

1929-től ifjúsági előadássorozat indult a Városi Színházban, amelyet a Székesfőváros Iskolán Kívüli Közoktatási Bizottsága támogatott. A sorozat vezetésével Majorné Papp Mariskát (Major Tamás édesanyját) bízták meg. Ő volt az előadások főrendezője. A játékmesterek Ráday Dénes, Horváth Árpád és Siklóssy Pál voltak. Zenei vezető: Turay Mihály. Az előadások célja az ifjúság hazafias nevelése, a klasszikus és magyar drámákkal való megismertetése, a jövő színházi publikumának kinevelése volt. Az előadásokon (melyekről forrásanyag alig maradt fenn) főként a Nemzeti Színház művészei (Abonyi Géza, Apáthi Imre, Bodnár Jenő, Olty Magda, Juhász József, Ághy Erzszi, Major Tamás, Bajor Gizi, Tímár József, Uray Tivadar, Kiss Ferenc, Lehotay Árpád) szerepeltek.

Az ifjúsági előadássorozat műsora az **1-es számú mellékletben látható.** (128. oldal)

4. 4. Lakner Bácsi Gyerekszínháza

Színháza alapításakor Lakner Artúr 32 éves, kopasz, 185 cm magas, szemüveges. Kora nem indokolta még, hogy feltétlenül bácsi legyen, de kevés haja és a pápaszeme már arra készítette a megszólítót, hogy bácsizza. 1925. december hó 13-án, vasárnap délelőtt 10 órakor, a Capitol Moziban volt az első gyerekelőadás, és itt született meg a Gyerekszínház.

„A gyerekszínpad iránt való érdeklődésem tulajdonképpen három évvel ezelőtt kezdődött. A hároméves Noémivel és az ötéves Líviával elmentünk az egyik gyerekelőadásra. Itt a gyereksereg legnagyobb része elaludt. Nemrég a Fővárosi Operettszínház megkért, hogy írjak részére egy három felvonásost. Most láttam igazán az időt elérkezettnek arra, hogy kiküszöböljem az általam látott gyerekelőadások hibáit, és csupa olyan tündérvilágot hozzak, amit a gyerek megért és szeret.

[...] Lakner Bácsi gyerekszínháza az Új Színházban tartja az előadásait. Sohase hittem volna, hogy az a komoly filmdramaturg, Lakner Artúr, ilyet is tud. Úgy játszik a gyerekekkel,

mintha legalább is egy bohókás nagypapa lenne. A „nézőközönség” bolondul érte. Beszélget velük, számoltatja a gyerekeket, még verset is írat velük. A gyerekek persze hallatlanul mulatnak, úgy kiabálnak, hogy csak zeng belé a színház.

[...] Vasárnap délután 1/2 4 órakor kezdődik *Az Est* első gyerekszilvesztere, amelynek mulatságos, felejthetetlen műsorát már összeállította Lakner Bácsi Gyerekszínháza. Gyerekelőadás a Royal Apollóban.

Vasárnap délelőtt pompásan sikerült gyerekelőadás volt a Royal Apollóban, a Gyerekek Pesti Hírlapjának kis olvasói részére A Royal Apolló hatalmas terme fél tizenegyre teljesen megtelt a leghálásabb közönséggel: a zajgó-zsibongó gyereksereggel. Szemükben csillogott a sokat váró, fiatalos öröm, s a rendezőség gondoskodott arról, hogy ez előadás felülmúlja még a várakozást is. Az előadást Lakner bácsi rendezte, aki kedves kis inasával egyetemben, mint konferanszié is gondoskodott a vidám gyereksereg mulattatásáról.

Miután Apu életcélja mindig az emberek mulattatása volt, így vasárnap délelőttönként burleszk-matinékat tartott. A műsor tarkítására egy-két gyerekprodukciót is beállított.”¹⁶

Kis kronológiai visszaemlékezés a Gyerekszínház kezdetének eseményeire:

- Lakner Artúr még a Gyerekszínház megalakulás előtt írta a *Jégkirály Kincse* című gyerekdarabot Lajtai Lajos zeneszerzővel a Fővárosi Operettszínháznak.
- 1925: a Capitol Moziban az első gyerekelőadás
- 1926: néhány előadás az Urániában
- 1926-1928: rendszeres előadások a Royal Apollóban
- 1929. szeptember 29.: A *8 Órai Újság* írja: „Lakner bácsi gyerekszínházával új, állandó helységébe, az Új Színházba költözött.”
- 1930. december 25.: Lakner bácsi a Royal Apollóban az *Édes Karácsony* című darabot rendezi.
- 1931. január 19.: A Royal Apollóban a *Pintyőke szerencséje* 3 felvonásos darab bemutatója.
- 1931. március 29.: A Royal Apollóban bemutatásra került a *Mese egy szegény királykisasszonyról* című zenés gyerekdarab.
- 1933-ban a Vígszínház következett, ott mutatták be az *Édes mostoha* című darabot. A címszerepet Ladomerszky Margit alakította, a gyerek főszereplő Váradi Kató volt.

¹⁶ Lakner Livia: *Lakner bácsi és száz gyereke*. Szerkesztő: Steinert Ágota, Kiadó: Lord Kft. Bp., 1993.

- 1933. szeptember 17-én bemutatta az *Őfelsége a kis király*, regényes gyermekoperettet, melynek zenéjét dr. Zakál Dénes szerezte.
- 1935-ben a gyerekfőszerepet a hétéves Ruttkai Évi vette át, és vele kezdődött meg a hasonló című és örök értékűvé vált film forgatása is, bár végül betegség miatt mégsem ő játszotta a filmben a szerepet.
- 1938. december 24-én, gyertyagyújtás előtt 3-kor az *Édes Karácsony* című darabot mutatták be, melynek főszereplője Ruttkai Évi volt.
- A következő vígszínházi bemutató Erich Kästner *Emil és a detektívek* című ifjúsági regényének színpadi változata, melyet Lakner Artúr fordított és Hegedűs Tibor rendezett. A főszerepet Somlay Artúr játszotta.

A II. világháború elsöpörte mind a színházat, mind Lakner bácsit. Az utolsó hír róla, ami tökéletesen jellemző rá, a kecskeméti vasútállomásról jött. Lakner Artúr maga köré gyűjtötte az Auschwitzba induló gyerekeket, és nekik, velük játszott.

Lánya, Lakner Livia 1948-ig vihette tovább édesapja színházát, amit mint kispolgári csökevényt, betiltottak. Lakner Livia azonban nem adta fel, és a Gutenberg Művelődési Ház segítségével, Napsugár Gyermekszínpad néven újra elindulhatott a munka.

4. 5. Meseszínház (1931 – 1932)

Igazgatója: Szili Kovács László¹⁷ volt, a társa Kincses László. Repertoárjukon szerepelt a *Hamupipőke*, *Babszem Jankó*, *Rátarti királylány*, *Az a huncut Róka koma*, *Tányértalpú Mackó* operettek, valamint a *Csipkerózsa*, *Hófehérke*, *Piroska és a farkas*.

A *Jávorfácska* című gyerekeknek szóló daljátékot Budapest után Debrecenben, Miskolcon, Győrben, Szegeden, Nyíregyházán, Kaposvárott, Sátoraljaújhelyen stb., sőt Erdély és a Felvidék színházaiban is eljátszották.

4. 6. Az 1945 utáni helyzet

1945. május 8-9: A második világháború vége. Lerombolt, szétdőlt, kirabolt ország. A nagybirtokrendszer, a feudalizmus vége. A Szovjetunió Vörös Hadserege, „ideiglenesen” Magyarországon marad (1991. június 19-ig).

¹⁷ Szili Kovács László tanár, író, zeneszerző 1886. február 28-án született Kapuváron.

1946. február 1: A demokratizálódó Magyar Köztársaság megszületése.

1947-ig a színházi szerkezet nem változott. Létezett az állam által eltartott Nemzeti Színház, amely gyerek és ifjúsági előadásokat is hozott létre, és volt néhány magánszínház. De készülöben volt egy terv - az Ifjúság Színháza -, amely végül is megvalósítatlan maradt. Rácz Györgyöt – aki Nemzeti Színház dramaturgia volt – évad közben a színházi szakbizottság felszólította, hogy az Ifjúság Színházát hozza létre. A miniszterhez küldött beadványában egy tervet vázol, mely szerintem nem volt alkalmas ezt az ügyet szolgálni. A levélből is kitűnik, hogy egy túlbürokratizált „vízfej” jött volna létre, amely nem az Ifjúság Színháza lett volna, hanem egy véleményező, válogató társaság. A korszakra jellemző, hogy az ingyenes oktatással és ingyenes tankönyvekkel azonosan, a velük egyenlő művészi és pedagógiai értékű színielőadásokat is ingyenessé akarta tenni.

Budapest, 1947. december 16.

RÁCZ GYÖRGY, AZ IFJÚSÁG SZÍNHÁZA MEGBÍZOTT VEZETŐJE
TÁJÉKOZTATJA A VKM MINISZTERT A TÁRSULAT SZERVEZÉSI ÜGYEIRŐL.
(részlet)¹⁸

„Miniszter úr!

Kívánságához és kötelességemhez híven az alábbiakban terjesztem elő az Ifjúság Színházának ügyét.

Ez év október elején a Művészeti Tanács színházi szakbizottsága részéről Major Tamás, Hont Ferenc, Gobbi Hilda, Both Béla és Várkonyi Zoltán felszólítottak, hogy függetlenül a Nemzeti Színházban betöltött dramaturgi állásomtól, vegyem kézbe a régóta vajdó Ifjúság Színháza ügyét, és mint annak megbízott felelős vezetője hozzam azt tető alá.

Tudtam, hogy az ideális megoldás az, ha az ifjúsági és gyerekszínház céljaira egyaránt önálló színházépületet lehet igényelni, független társulatot szervezni és célirányos műsortervet kidolgozni.

Minderre azonban a színi évad közepén, minden anyagi erő nélkül, nagyon is halvány reményű hivatalos támogatás figyelembevételével, gondolni sem lehetett. Szükségmegoldáshoz kellett folyamodni, olyanhoz, amely ezt a lényeges és művészi, pedagógiai szempontból egyaránt életbevágóan fontos célt ugyan még nem valósítja meg, de életrevaló keretek közt ébren tartja mindaddig, amíg az elkövetkező színi évadban azt eszményi értelemben is létre lehet hozni.”

¹⁸ Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium iratai 1946-1949 Tisztázat UMKL XIX-I-1-i-185200-1947.

(félre)

Az elgondolás az volt, hogy a színházak – mint addig – önálló produkciókkal lépjenek az ifjúság elé, mindössze a művészi és tanügyi tényezők közé, az Ifjúság Színháza lép. Vagyis a színházak felajánlanak egy-egy előadást az Ifjúság Színházának, amely eldönti, hogy befogadja-e, és ha igen, hány előadásban, és mikor a darabot, mintegy megszűrve és rendszerezve azt. Ennek értelmében az Ifjúság Színháza az alábbi színházközi megállapodást hozta létre:

„Az Ifjúság Színháza részben szűrő, részben rendszerező szerv. Műsorát a fővárosi színházak produkciói alkotják és feladata részben, hogy a felajánlott produkciók közül az ifjúság számára az alkalmasat kijelölje, részben, hogy az alkalmasakat időbelileg beossza.”

A színházak előadásait közös megegyezés alapján vagy saját helyiségükben, vagy a Magyar Színházban tartották. Az egyes résztvevő színházak produkcióikat teljesen előadáskész állapotban bocsátották az Ifjúság Színháza rendelkezésére. Az Ifjúság Színháza az egyes előadások résztvevőivel semmiféle jogviszonyba nem került, sem anyagi, sem művészi, sem erkölcsi, sem szakszervezeti vonatkozásban. A színházak tudomásul vették, hogy az év folyamán rendezendő összes ifjúsági előadás átlaghelyárai a Nemzeti Színház mindenkor diákelőadásainak helyárainál magasabbak nem lehetnek.

A megoldás természetesen így korántsem volt eszményi. Nemcsak az önálló helyiség, a színészegyüttes és program hiányzik, de azért is, mert az ingyen oktatással és tankönyvvel szemben a velük egyenlő művészi és pedagógiai értékű színielőadások még a színházak legnagyobb anyagi kedvezménye mellett is sokforintos terhet róttak a diákokra. Ennek áthidalására dr. Magyar Bálint, a Nemzeti Színház főtitkára azt a javaslatot tette, hogy a Nemzeti Színház költségvetésében a Vándorszínház céljaira előirányzott 400 000 Ft fordíttassék részben vagy egészben az Ifjúság Színháza céljaira, s akkor a diákság ingyen, vagy minimális formai összegért látogathatja az előadásokat.

Miniszter úr megértésére, belátására, egyszerűtetére és széles látókörére építek akkor, amidőn az egész Ifjúság Színháza ügyére hivatalos szentesítést kérem.

Kiváló tisztelettel: Rác György s. k.
a Nemzeti Színház dramaturgia,
mint az Ifjúság Színháza mb. vezetője

Budapest, 1947. december 21.

A VKM MŰVÉSZETI ÜGYOSZTÁLYÁNAK BELSŐ FÖLJEGYZÉSE A MINISZTERHEZ, AZ IFJÚSÁG SZÍNHÁZÁRA VONATKOZÓ ÉSZREVÉTELEIKRŐL (részlet)

A magunk részéről az előadottakkal kapcsolatban a következő észrevételeink vannak:

1. Részben elvi, részben személyi okokból (Ráczy György a Nemzeti Színház, tehát állami intézmény tagja) az lett volna az ildomos, ha „a hivatalos szentesítést”, vagyis az Ifjúság Színházának az ismertetett keretben való működése itteni jóváhagyását Ráczy György az akció megindulása előtt kérte volna, nem pedig akkor, amikor az már tulajdonképpen megvalósult.

2. Az elgondolást kívánatosnak tartjuk azzal, hogy a Nemzeti Színház Vándorszínház céljaira előirányzott hitel semmiképpen sem fordítható az Ifjúság Színház céljaira, mert ez teljesen szabályellenes lenne...

Dr. Gaibel

Fogalmazvány UMKL XIX-I-1-i-185200-1947

Az Ifjúság Színház igazában csak terv maradt! A Nemzeti Színház adott ifjúsági előadásokat, a többi színház nem csatlakozott – legalábbis tevőlegesen – az akcióhoz. Ortutay Gyula miniszter a következőt jegyezte fel 1948. január 5-én az ügyiratra: „Kívánatosnak tartom az Ifjúság Színházának megteremtését!”

(félre)

Szomorú látni és olvasni, hogyan van túlbürokratizálva az egész kor. Kinek az agyszüleménye lehetett az, hogy egy elkészült gyerekelőadást még tovább adjanak, majd ha azt jónak látják, akkor a saját színházban el lehet játszani. Nevetséges, ugyanakkor szomorú.

4. 7. Államosítás: 1949

1948. június 13-án Rákosi Mátyás és Szakasits Árpád, az MKP és MSZDP közös kongresszusán, kézfogással pecsételik meg a két párt egyesülését: létrejön az ötvenes évek diktatórikus pártja, az MDP. Államosítják az iskolákat.

A Népművelési Minisztérium 1949. augusztus elsejével az egész ország színi életét állami kezelésbe vette. A régebbi állami színházak (a Nemzeti Színház, a Nemzeti Kamaraszínház és az Opera) mellett így alakul meg a fővárosban új típusú színházként az

Ifjúsági és az Úttörő Színház. Fontos megemlíteni, hogy 1949-től, a színházak államosításától kezdődően a kultúrpolitika rendkívüli érzékenységgel vezérelte a színházi életet.

A színházak államosítása pozitívumot és negatívumot egyaránt hozott magával. Egyértelműen stabilizálódott a színészek helyzete, foglalkoztatottsága és fizetése, valamint a színházak anyagi helyzete. Mindezeket az állam biztosította. Ez a helyzet egészen az 1990-es évek közepéig tartott. Ugyanakkor az is tény, hogy a színházak az államosítás után meglehetősen hamar egymáshoz hasonlóvá váltak, elsősorban a bemutatott műveket illetően. Ez a helyzet viszont már a hatvanas-hetvenes évekre megváltozott. Az ideológia kialakította a bemutatandó drámák csoportjait. Minden színházban kellett játszani európai és magyar klasszikus szerzőket, új magyar műveket, illetve szovjet és a népi demokratikus országokban született drámákat. A színpadi műalkotás létrehozását általában az ún. realiztikus gondolkodásmód vezérelte. Az ideológia nézőpontjából másként kellett ábrázolni az ellenséget és másként az új élet hőseit. Ehhez Sztanyiszlavszkij rendszerét és módszerét alkalmazták, ami jelentős ellentmondás, Sztanyiszlavszkij ugyanis egyedi-egyszeri, hiteles karakterek megformálására dolgozta ki módszerét. A módszer és az ideológia összeházasítása sablonfigurákat, sematikus egyszerűséggel megformált alakokat hozott létre.

Ez a módszer akkor vált nagyon is határozottá, amikor megjelent az ideológiai porondon a szocialista realizmus. Ezt hol világnézetnek, hol módszernek, hol ábrázolásmódnak minősítették. Mindez érvényes volt a gyerekeknek játszó színházakra is. Például Alekszandr Alekszandrovics Fagyejev¹⁹ *Az ifjú gárda* című regényéből készült színpadi változat, ugyanezen, eszme alapján készült. A fiatalok számára döntően szovjet darabok és mesejátékok készültek.

1949 júliusától a fővárosi színházak, mint állami színházak – az MDP titkársága és a Gazdasági Bizottság jóváhagyása alapján – önálló gazdasági egységként – működtek tovább. Hogy milyen csoportosításban működtek, és kik voltak a színházak vezetői azt a **2-es számú melléklet tartalmazza.** (129. oldal)

Az államosítás után a következő színházak játszottak fiataloknak Budapesten:

4. 7. 1. *Ifjúsági Színház* (Nagymező utca 22–24)

A nagyobbaknak a moszkvai Komszomol Színház mintájára 1949-ben létrehozott **Ifjúsági Színház**, melynek játszási helye az egykori Rádus moziban, a Nagymező utca 22–

¹⁹ Alekszandr Alekszandrovics Fagyejev (1901. december 24.-1956. május 13.) orosz-szovjet író.

24-ben volt, amely előtte a Vígyszínház ideiglenes játszóhelyeként is működött. Első igazgatója Egri István.²⁰ Feladata a serdülőkorú fiatalok „kommunista erkölcsre, szocialista humanizmusra” nevelése. Műsorán elsősorban romantikus, történelmi színművek, a szovjet drámairodalom darabjai és népszerű regények dramatizálásai szerepeltek.

3-as számú melléklet (129. oldal)

4. 7. 2. Úttörő Színház (VI. Paulay Ede u. 35.)

A 14 év alatti gyerekeknek pedig - a moszkvai Pionír Színház mintájára -, a Paulay Ede utcában (mai Új Színház) az **Úttörő Színház**, Fábri Zoltán²¹ igazgatásával. Mindkét színház célja az ifjúság politikai és erkölcsi nevelése volt, vagy ahogyan egy 1951-ben tartott konferencián elhangzott a szovjet ifjúsági színdarabok és regények dömpingje kapcsán: „Megtanítják őket az igazi hazaszeretetre, a proletár nemzetköziség szellemére, a termelésben, a tanulásban, a békéért folyó harcban való helytállásra.”²² Ennek fényében a gyerekek jobbra romantikus, történelmi színműveket és szovjet drámákat, irodalmi adaptációkat láthattak. A színház a legnagyobb sikerét Beecher–Stowe–Brustein *Tamás bátya kunyhója* című színművének előadásával érte el. Fábri Zoltán igazgatóval és Horvai István²³ főrendezővel az élén az Úttörő Színház akkoriban a legjobb színház hírében állt.

(félre)

Ehhez persze az is hozzájárult, hogy az ötvenes években azokat a kiváló „felnőtt” színészeket, akik politikailag „pöttyösek” voltak, az Úttörő Színházba száműzték. Nagyszerű társulat jött össze: itt játszott Somogyváry Rudolf, Zách János, Horváth Tivadar, Greguss Zoltán, Komlós Vilmos, Pethes Sándor és még sokan mások.

Nem először írom le, hogy kiváló színészek játszanak gyerekszínházban, nyilván – mint ahogy felnőtt színházakban is így van -, egy színház sikerét a társulat összetétele határozza meg.

„Az Úttörő Színházban csuda világ volt. A gyerekek kiabáltak, kritizáltak. Egy-egy előadás után jelmezben, maszkban a színpadon kellett maradnunk, hogy végighallgassuk a gyerekek kritikáját. Ettől is függött, hogy ki kap jutalmat, fizetésemelést, kitüntetést vagy esetleg további szerződést...

²⁰ Színész, színházi és rádiós rendező, főiskolai tanár, író, publicista; érdemes és kiváló művész

²¹ Színházi és filmrendező, festő, díszlettervező.

²² Burucs Kornélia, *Gyermek a szovjet rendszerben*, <http://www.tankonyvtar.hu/historia-1997-056/historia-1997-056-081013-12>

²³ Rendező, színházigazgató. A Sztanyiszlavszkij-módszer egyik legsikeresebb alkalmazója hazánkban.

Az Úttörő Színházban minden délután, sőt hetenként háromszor este is volt előadás. Előfordult, hogy havonta negyvenkétszer játszottam...

A színház tagjait arról lehetett megismerni, hogy arcukon, lábukon látszott a kétágú, úgynevezett U-szög nyoma. A *Tamás bátya kunyhója* egyik előadásán a gyerekek olyan ricsajjal csúzliztak, hogy a hangunkat is alig lehetett hallani. Az U-szögek úgy csattantak a díszlet falán, mint egy hivatalban harminc írógép. Mi a pergőtűzben kapkodtuk a fejünket, hogy mentsük, ami menthető. Végül is félbe kellett szakítani az előadást. A közönséget megmotozták. Egy angyalarcú, szőke gyereknél másfél kiló U-szöget találtak; kétoldalt csak úgy csurgott ki a zsebéből. A színháznak volt egy főpedagógusa, akit azért szerződtettek, hogy előadás előtt beszédet mondjon, és figyelmeztesse a gyerekeket, hogyan kell viselkedniük a színházban.

A pedagógus az U-szöges gyereket kézen fogta, kivitte a függöny elé, és hosszú erkölcsi prédikációt tartott a közönségnek arról, mit érdemel az a bűnös, aki tönkretesz egy ilyen szép előadást, ami annyi pénzbe, fáradságba került stb., stb. Olyan megrendítően beszélt, hogy amikor újra feltette a kérdést: Mit érdemel ez a gyerek? Akkor hatszáz úttörő pajtás, fehér ingben, vörös nyakkendőben egy emberként kiáltotta: Halál reá! .”²⁴

Az Úttörő Színház repertoárja a **4-es számú mellékletben** (130. oldal)

(félre)

A mellékletből látható előadások közül – bár nem láttam az előadásokat -, mégis el tudom képzelni, hogy a Tamás bátya kunyhója sikert aratott, és a gyerekekre ráerőltetett szovjet darabok, mint Katajev: Az ezred fia, vagy Mihalkov: A vörös nyakkendő című műve nem tudta őket lekötni, és a gyerekek - akik őszinték - nemtetszésüknek úgy adtak hangot, hogy U-szögekkel lövöldöztek. Ettől függetlenül, nem szeretném, ha ilyen lenne a mai gyerekszínház, ahol a színészek rettegni kell, hogy meglövik, van ugyanis egy tömegpszichózis. Nyilvánvaló, hogy amikor 500-600 gyerek ül bent egy nagyszínházi körülmények között bemutatott darabon, ott erős hatásokkal kell a rendezőnek működnie. Nem lehet differenciálni. Természetesen lehet ezt a fajta színházat is jól és szórakoztatóan csinálni.

A két színház 1952-ben egybeolvadt, majd 1956-ban művészi profiljuk megváltozott: „megszűnt ifjúsági jellegük és szervezeti összetartozásuk is véget ért.”²⁵

²⁴ Békés Itala: *Hogyan lettem senki* (Szakmailag ellenőrizte: Koltai Tamás) Kiadó: Alexandra, Bp. 2007.

²⁵ Magyar Színházművészeti Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994, 321.o.

4. 7. 3. Ifjúsági Színház Kamaraszínháza (VI. Paulay Ede u. 35.)

1952-ben a Paulay Ede utcában működő Úttörő Színházat egyesítették a Nagymező utcai Ifjúsági Színházzal, közös vezetéssel és az Ifjúsági Színház Kamaraszínházaként működött 1954-ig. Szendrő Ferenc lett az igazgatója, Both Béla a főrendező.

A bemutatók megtalálhatók az **5-ös számú mellékletben** (131. oldal)

1954-ben az Ifjúsági Színház felvette a Petőfi Színház, az Ifjúsági Színház Kamaraszínháza pedig társszínházaként a Jókai Színház nevet.

1956-ban a két színház művészi profilja megváltozott: megszűnt ifjúsági jellegük, és szervezeti összetartozásuk is véget ért. 1960-ban ezt is felszámolták. Jókai Színház néven új drámai színházat hoztak létre, amely a Petőfi Színház jogutódja lett, míg a Petőfi Színház az első és sokáig egyetlen musicalszínház feladatait látta el.

4. 7. 4. Petőfi Színház (VI., Nagymező u. 22-24.)

1954. november 12-én, a színház első bemutatója, a Török Sándor által dramatizált Molnár Ferenc mű, *A Pál utcai fiúk* volt, melyet Apáthy Imre rendezett.

Idézem ennek az előadásnak a szereposztását:

<i>Boka</i>	Szabó Gyula
<i>Weisz</i>	Rozsos István
<i>Geréb</i>	Petrik József
<i>Áts Feri</i>	Patassy Tibor
<i>Kolnai</i>	Garai József
<i>Csele</i>	Gyuricza Ottó
<i>Barabás</i>	Ambrus András
<i>Wendauer</i>	Holl István
<i>Szebenics</i>	Kötél József
<i>Csónakos</i>	Szoboszlai Sándor
<i>Pásztor I.</i>	Kollár Béla
<i>Pásztor II.</i>	Hegedűs István
<i>Nemecsek bácsi</i>	Molnár Tibor
<i>Nemecsek néni</i>	Rákosi Mária
<i>Rácz tanár úr</i>	Borai Lajos
<i>Csetneki úr</i>	Máriáss József
<i>Nemecsek Ernő</i>	Békés Itala

(félre)

Több lényeges dolog látható ebből a szereposztásból. Például, abban az időben nem volt szégyen gyerekeknek játszó színházban dolgozni, azok a fiatalabb színészek pár év, illetve évtized múlva, színházak vezető művészei lettek. Egy jellegzetes problémára is szeretném itt felhívni a figyelmet. Évtizedeken át vékony, fiatal színésznők játszották a fiúszerepeket (pl. Margitai Ági játszotta a Koldus és királyfi főszerepét, ahogyan Békés Itala Nemeceket). Ezt ma nagyon zavarónak éreznénk, ami mutatja, hogy a színházi ízlés, a szokások változnak. Ugyanakkor ebből a kényszermegoldásból lett az a tudatosan vállalt megoldás, hogy a Pál utcai fiúkat a József Attila Színházban néhány évvel ezelőtt tiszta női szereposztásban játszották. Én magam Juhász István: *Feri világgá megy* című darabját, amikor a Madách Színházban rendeztem, a főszerepet - aki egy 8 éves kisfiú -, egy hasonló korú gyerekkel játsztam. Sikerrel. Az *Emil és a detektívek* című darabban viszont a fiatal csapatot idősebb szereplőkre bízta. Ez a választás is jónak bizonyult. Békés Pál gyerekdarabjának, *A kétbalkezes varázslónak* az egyik főszerepét, Éliás Tóbiást Haffner Anikó a színház tehetséges színésznője alakította, és valóban érzékelhetően a mai gyerekközönség nem tudta teljesen elfogadni.

Úgy tűnik a Kolibri Színházban bevált módszer szerint a kisgyerek szerepet jobb felnőtt színésszel, tizenévest viszont tizenévesssel játszani - a mai gyerekek ezeket a megoldásokat könnyedén elfogadják. Okait is érdekes lehet elemezni, de csak annak tudatában, hogy ez is meg fog változni vagy legalábbis megváltozhat.

4. 7. 5. Jókai Színház (VI. Paulay Ede u. 35.)

1954-ben az Ifjúsági Színház Kamaraszínháza felvette a Jókai Színház nevet, és a Nagymező utcai Petőfi Színház testvérszínházaként megmaradt annak kötelékében. Az 1960–61-es évadra önállósult, 1963 szeptemberétől Thália Színház néven működött. Műsorán többek között a következők voltak:

Tamási Áron: *Énekes madár*. 1956. április 13. Rendező: Békés András

Maeterlinck: *Kék madár*. 1961. december 23. Rendező: Nógrádi Róbert

Csokonai Vitéz Mihály: *Tempefői*. Rendező: Kazimir Károly és Gosztonyi János
1963. május 4.

4. 7. 6. Magyar Állami Operaház (VI. Népköztársaság útja 22.)

Azért tartom fontosnak megemlíteni az Operaházat és az Erkel Színházat, mert már az ötvenes években fontos volt számukra, hogy gyerekeknek is játsszanak. Nem hanyagolható el ugyanis, hogy az opera és balett műfajnak is kell az értő, felnővekvő közönség. Ezt látta át már akkor a színház igazgatása.

(félre)

A mai napig is, működik ez, hiszen nemcsak a Diótörőt veszi elő a színház (illetve ma már a Táncművészeti Főiskola) évről évre Karácsony előtt, de bemutat mesebaletteket, sőt az Operaház lépcsőjén gyerekeknek szóló, „beavató színház” is működött nem is oly régen.

1950. február 19-én bemutatták Csajkovszkij *Diótörő* című mesebalettjét.

1953. június 6-án Ránki György: *Pomádé király* (Andersen meséje nyomán) –
Rendező: Oláh Gusztáv és Stéphányi György

1967. május 14. bemutató: Csajkovszkij: *Csipkerózsika* – mesebalett

4. 7. 7. Magyar Állami Operaház Erkel Színháza

(VIII. Köztársaság tér 30.)

1953 őszén csatolták a Magyar Állami Operaházhoz, mint annak kamaraszínházát. Korábban Városi Színház néven működött.

Gyerekelőadások bemutatói:

Humperdinck: *Jancsi és Juliska* – meseopera, 1957. ápr. 18.

Szabó Ferenc: *Ludas Matyi* – táncjáték, 1960. május 12.

Rossini: *Hamupipőke* – opera, 1965. december 8.

Sztravinszkij: *Petruska és Tűzmadár* – táncjáték – mese 1966. jún. 1.

4. 7. 8. Állami Déryné Színház

Az Állami Faluszínházat 1951. augusztus 1-jén hívták életre. 1955-től Állami Déryné Színház néven, majd 1982-től megszűnéséig Népszínház néven működött. Az első mese Korosztijjev és Ljovovszkij 1960. január 18-án bemutatott *A varázskalap* című műve volt.

De a nagyobbaknak már 1959. október 28-án bemutatták Molnár Ferenc remekét, *A Pál utcai fiúkat*.

A Déryné Színháznak komoly felelőssége volt, mert neki köszönhetően nemcsak a nagyvárosok vonzáskörében láttak a gyerekek színházat, hanem a legkisebb településeken is. Az egyik legtöbb gyerekelőadást létrehozó színház produkciói elég vegyes képet mutatnak. Az utazó társulatok évente négy – van úgy, hogy öt – bemutatót tartanak. A szereplőgárda mindig azokból állt, akik az „állomáshelyre” érkezvén az esti felnőtt előadásokat is játszották. Így délelőtt és délután egy-egy gyerekelőadást, este pedig egy felnőtteknek szóló darabot mutattak be. A mostoha körülmények, sokszor nagyon szegényes helyek, művelődési házak, ahol az előadást tartották, gátolták a szárnyaló tervezői, rendezői fantáziát.

1972-től minden évben legalább egy mesedarabot is bemutattak. Ezeket ld. a **6-os számú mellékletben** (131. oldal)

(félre)

Látva a Déryné Színház listáját, látható, hogy eltekintve egy-két pozitív példától (Jékely, Benedek Elek) gyakorlatilag harmadosztályú szerzőkkel dolgoztattak a gyerekeknek. Ez annál is szomorúbb, mert hiszen éppen az ötvenes években vált jellemzővé, hogy a legjobb magyar szerzők elkezdtek a gyerekeknek írni (eleinte és részben kényszerből): Weöres, Nemes Nagy, Szabó Magda, Lázár Ervin, stb. Egyszerűen kínos a Déryné repertoárja. A gyerekek a legjobbat érdeklik. Nem lett volna szabad a színház vezetésének engedni a „csábításnak”, és olyan jelentéktelen írókat felkérni, akik mivel a színház közelében voltak, lecsaptak a lehetőségre. Ebben is élenjáró példa a Kolibri Színház, amely Háyt, Darvasit, Tasnádit kér fel darabírássra, és természetesen minden olyan vidéki és fővárosi színházvezetés, amely hasonlóan gondolkodik. A Kecskeméti Katona József Színház éppen ebben az évadban kérte fel Darvasi Lászlót egy Popeye történet megírására. Az előadás olyan sikeres, hogy a Budapesti Thália Színház is műsorára tűzte a kecskeméti előadást, és következő évadban is játszani kívánja.

5. A Budapesten játszó állandó gyerekszínház hat korszaka

Bartók Terem – Duka Margit – Bartók Színpad – Budapesti Gyermekszínház – Arany János Színház

5. 1. I. korszak (1959-1971)

Bartók Terem (V. Váci u. 9.)

A Váci utcai helyiségben 1959 óta kaptak helyet színházi előadások, köztük gyerekelőadások az Országos Rendező Iroda szervezésében.

Műsorán a következők szerepeltek:

Harriet Elizabeth Beecher Stowe-Orbók Endre: *Tamás bátya kunyhója*. Rendező: Várady György, 1960. december 25.

Grimm testvérek-Romhányi József: *Piroska, valamint a farkas*. Rendező: Vámos László, 1961. február 16.

Jékely Zoltán: *Mátyás király juhásza*. Rendező: Kalmár András, 1961. április 2.

Képes Géza és Kocsár Miklós: *Mese a halászlányról*. Rendező: Kalmár András, 1962. január 22.

Békés István: *Bűvös erdő (Tizenkét hónap)*. Rendező: Both Béla, 1962. október 21.

1961-ben Duka Margit vezetésével újjászületett az Úttörő Színház; 6 és 14 év közötti gyerekeknek tartottak délutánonként előadásokat a Bartók Teremben (mai Pesti Színház). Kárpáthy Gyula József Attila-díjas író volt a színház dramaturgja, később Tarbay Ede is csatlakozott a társulathoz.

A színpad alapító igazgatója Duka Margit, Budapesten született 1909. december 8-án, elhunyt 1994. augusztus 4-én. Mozdásművész, tanár, színigazgató. Turnai Aliz és Szentpál Olga tanítványa volt, majd önálló mozdásművészeti iskolát nyitott. 1945-től a Testnevelési Főiskolán tanított, ahol Ortutay Zsuzsával táncszakot szervezett. 1949-től 1953-ig a Népművelési Minisztérium művészetoktatási osztályán dolgozva részt vett az Állami Balett Intézet és az Artistaképző Intézet létrehozásában. Közben a Színművészeti Akadémián táncművészetet tanított. 1952–53-ban az Állami Bábszínházban volt igazgató. 1953-tól 1955-ig a kecskeméti Katona József Színház, 1955–1957 között a Szegedi Nemzeti Színház igazgatója. 1973-ban vonult nyugdíjba.

Mintegy három év elteltével a Váci utcai gyerekszínház hivatalosan is felvette a Bartók Színpad nevet, és büszkén viselte egy teljes éven át, amikor bezárták a színházat, hogy aztán átépítve 1967-től a Vígszínház kamaraszínházaként üzemeljen tovább. A Bartók Színpadnak tehát költöznie kellett. Az Operettszínház fogadta be a társulatot, ott játszottak délelőttönként a gyerekeknek, délutánonként az ifjúságnak. Ez azonban - érthető módon - mindkét féltől rengeteg áldozatot követelt. Műsorán a magyar és a világirodalom klasszikusai mellett kortárs magyar szerzők darabjai is szerepeltek.

Kitűnő rendezők egész sora tette emlékezetessé az előadásokat: Ádám Ottó, Seregi László, Both Béla, Vámos László, Pártos Géza, Horváth Jenő, Horvai István, Kerényi Imre, Kalmár András, Békés András, Lengyel György, Lovas Edit, Nyilassy Judit, Marton László, Babarczy László.

(félre)

Írtam, hogy nem volt szégyen gyerekeknek és fiataloknak játszani, de ebből a felsorolásból látszik, hogy a kiváló rendezők is szívesen rendeztek gyermek és ifjúsági darabokat. Ezért is születtek felejthetetlen előadások, amelyek erősítették az akkori fiatalság későbbi színházszeretetét.

A Bartók Színpad bemutatóit ld. a **7-es számú mellékletben** (132. oldal)

5. 2. II. korszak (1971-1974)

1971. október 17-én új bemutatóval és új helyszínen, a VI. Paulay Ede u. 35. szám alatt kezdődik. Első bemutató: Romhányi *Csipkerózsika* című mesejátéka.

Duka Margit még egy évig vezette a társulatot a régi-új helyen. 1973-ban nyugdíjba ment, és Kazán István a Vígszínház, majd a József Attila Színház főrendezője, vette át a helyét.

(félre)

Kazánnak ez egyébként nyilvánvalóan büntetés volt, hiszen korának egyik elismert rendezője, jelentős tanáregyénisége volt, kollégái is szeretettel és elismeréssel nyilatkoztak róla, a gyermekszínháznak pedig meglehetősen alacsony szakmai presztízse volt. Hogy ez mára mennyire változott meg, arra a későbbiekben még visszatérek.

Repertoárján szereplő műveket ld. a **8-as számú mellékletben** (133. oldal)

5. 3. III. korszak (1974-1985)

Így nevezhetjük az 1974-től kezdődő időszakot. Igazgató-főrendezője Kazán István, zenei vezetője Stark Tibor, rendezője Nyilassy Judit volt. Amikor Kazán István 1973-ban a Bartók Színház igazgató-főrendezője lett, ígéretet kapott, hogy három éven belül megkezdődik a színházépület egyre sürgetőbbé váló felújítása.

Az igazgatóváltáson kívül még egy fontos dolog történt ekkor a színház életében: ismét új nevet kapott. Még hozzá meglehetősen rideg, jellegtelen nevet. 1974-től Budapesti Gyermekszínháznak hívták. Ezt a változtatást mindenki ellenezte. Az Élet és Irodalom hasábjain éppúgy nehezményezték a hozzászólók, mint a Dunaújvárosi Hírlapban. Maga Kazán István is értetlenül fogadta a keresztelőt: „Magam sem tudom a névváltoztatás okát. Sajnálom, hogy Bartók neve lekerült az intézmény homlokzatáról.”²⁶ – nyilatkozta a Magyar Hírlapnak. Ez igazgatóvá válása után még sokáig bosszantotta. Úgy gondolta, többek között a színház neve is akadálya annak, hogy a nagyobbak nem látogatják az előadásokat. Egy 13 éves kamasznak már derogál, hogy gyermekszínházba járjon.²⁷

Kazán új programot hirdetett. Feltérképezte, mik a legégetőbb problémák színháza területén, és nekiállt orvosolni őket. Először is önálló társulatot akart építeni. A Budapesti Gyermekszínház társulata mindössze 10 színészből állt, ami amellet, hogy szereposztási nehézséget jelentett, sok vendég meghívását is maga után vont, ugyanakkor a tiszteletdíj, amit a színház a meghívott művészek részére ki tudott gazdálkodni, meglehetősen alacsony volt. A statisztériát kitermelte a Kazán által létrehozott színészképző stúdió, ahol a fiatalok intenzív képzésben vettek részt, legtöbbjük a Színművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait.

Eközben pedig a színház gőzerővel működött. Míg a Bartók Színháznak 180 gyermek és 30 ifjúsági előadása volt egy évben, addig a Budapesti Gyermekszínház 270 gyermek és 50 ifjúsági előadást tartott évente. A Marczibányi téri Úttörő és Ifjúsági Ház a színház kamaraszínházaként funkcionált évi 60 előadással.

Az ifjúsági előadások gyér számának és színvonalának növelése is a megvalósítandó célok közé tartozott. Már csak azért is, mert, ahogy Kazán mondta: „a 14-18 éveseknek van a legkevesebb lehetőségük arra, hogy saját problémájukkal, saját korosztályukkal a színpadon

²⁶ *Színházba járó közönséget nevelni - beszélgetés Kazán Istvánnal*, Magyar Hírlap, 1974. március 29.

²⁷ *Forrásban. Beszélgetés a Budapesti Gyermekszínház ellentmondásairól és lehetőségeiről*, Magyar Ifjúság, 1976. május 28.

- és tegyük hozzá, a művészetben általában -, találkozzanak”.²⁸ Kazán komoly gondnak tartotta, hogy az általános iskolásoknak játszott meseelőadások és a klasszikus Shakespeare, Madách, Katona vagy Csehov-előadások között nincs semmi. A középiskolások a Hamupipőke után azonnal a Hamletet látják. Már akik egyáltalán. Mert a felmérések azt mutatták, hogy az általános iskolások 40, a középiskolások 70%-a egyáltalán nem járt színházba. Éppen ezért Kazán, korosztályok szerint differenciáltabb műsortervet állított össze, négy célkorosztályra bontva az előadásokat: óvodások, alsó tagozatosok, felső tagozatosok és középiskolások. Ám míg kezdetben azt gondolta, hogy a gyermekeknek és a fiataloknak szóló előadásoknak fele-fele arányban kell jelen lenni a műsorban, mintegy fél év elteltével már úgy vélte, nem kizárólag, de elsősorban a gyermekeknek kell színházat csinálni. Kazán tehát célul tűzte ki, hogy minél több gyerekhez jussanak el a produkciók; főleg a munkásgyerekek elérését szorgalmazta. Ennek érdekében számos peremkerületi előadást tartottak: a csepeli, a rákoskeresztúri, a Fehérvári úti művelődési házban vagy a Csiliben. Az előadásokhoz kétféle díszlet készült. Egy belső, és egy külső, úgynevezett tájdíszlet. Utóbbi egyszerűbb volt, könnyen utaztatható, olyan, amit a kultúrházakban gyorsan fel lehetett állítani.

És hogy miket és hogyan kell játszani? Ezzel kapcsolatban Kazán érdekes és figyelemreméltó felfedezést tett. Mint mondta, tapasztalata szerint „a kicsik jobban megértik a modern színpadi megoldásokat, mint a nagyobbak, sőt, olykor a felnőttek. Az absztrakció, a szimbolizmus nem idegen nekik.”²⁹ Nem akart klasszikusokat játszani, mert tudta, hogy ezen a téren nem versenyezhet a „felnőtt” színházakkal. Eredeti bemutatókat, aktuális tárgyú és mondanivalójú magyar drámák bemutatását támogatta. Ennek érdekében a színház együttműködött az Írószövetség gyermek- és ifjúsági szakosztályával. És mivel a kamaszok szívéhez a zenén át vezet az út, fiatalokról és fiatalokhoz szóló politikai musicaleket íratott: *Várj egy órát* (Békés József), *Férfikor* (Mesterházi Lajos), *Pro Urbe* (Barnassin Anna).

Az első kettő zenéjét a korban népszerű, populáris hangvételű dalokat játszó Korong együttes (tagja többek között Miklós Tibor, Csuhá Lajos) szerezte, a harmadikét pedig Gonda János a hazai jazz-élet egyik meghatározó alakja.

(félre)

Kazán meghallotta az idők szavát és be akarta építeni a rockzenét az ifjúsági színházba, ez egy nagyon üdvözlendő helyzet, a baj csak az volt, hogy nem a legmegfelelőbb embereket találta meg ehhez. (Tisztelet a kivételnek, pl.: Gonda János)

²⁸ Magyar Ifjúság Kulturális Melléklet, 1974. január 25.

²⁹ Szánthó Dénes, *Budapesti Gyermekszínház – tegnap, ma, holnap*, Pesti Műsor, 1974. szept. 25.

Az írók és zenészek impozáns névsora a szándék tisztességességét és Kazán elszántságát mindenképpen tükrözi, ám hogy mennyire volt sikeres színházi kísérlete, arról a korabeli kritika nem volt egységes. Kazán vállaltan politikai színházat csinált. Úgy vélte, „a Budapesti Gyermekszínház elsősorban kultúrpolitikai intézmény – másodsorban színház.”³⁰ Mégis, éppen a politikai musicaleket vádolták gondolati igénytelenséggel. Kazán azonban úgy gondolta, a zene teszi a musicalt. Mint nyilatkozta: „a jó musical irodalmilag csupán kanavász, zeneileg ellenben erőteljes. A hatásos muzsika még a közhelyeket is megemeli.”³¹ És nemcsak a kamaszoknak szóló előadásokban.

Az óvódás korú és alsó tagozatos gyerekek kizárólag zenés, a felsősök pedig fele-fele arányban zenés és prózai darabokat láthattak. Mindez azonban nem volt elég ahhoz, hogy maradéktalanul lekösse a gyerekek figyelmét. Ahogyan Bogácsi Erzsébet is szóvá teszi egy Kazánnal készített interjúban,³² az előadások alatt beszélgetnek, galacsinokat dobálnak, cukorkát és perecet ropogtatnak a kis nézők. Hangosbemondó inti a gyerekeket fegyelmezett viselkedésre. És látni fogjuk, hogy a helyzet a közeljövőben csak romlik.

Kazán igazgatói időszakához kötődik a magyar gyerekszínház történetének egy igen fontos eseménye. 1974-ben a Budapesti Gyermekszínházban rendezték meg az

I. Gyermekszínházi Szemlét, ahol hét - köztük egy szlovákiai magyar - színház gyermekelőadásai kerültek bemutatásra. Ez volt az első olyan alkalom, hogy fővárosi és vidéki gyerekszínházi társulatok találkoztak egymással.

Kazán Istvánnak négy éve volt, hogy a tervezett reformokat végrehajtsa. 1977-ben leváltották és Nyilassy Judit került az igazgatói székbe, aki akkor már öt éve a Gyermekszínház rendezője volt.

(félre)

Kazán színházának kétségbeejtő színvonaltalansága nem ad rá okot, hogy az ember sok könnycseppet ejtsen érte.

A Budapesti Gyermekszínház működéséről némi képet ad Nánay István alábbi írása:

„A gyerekszínjátszás társadalmi presztízse hallatlanul alacsony, részben ez a magyarázata annak, hogy a Budapesti Gyermekszínház a magyar színházi élet periferiájára szorult. Ugyanakkor monopolhelyzeténél fogva ez a színház a magyar gyerekszínjátszás meghatározó tényezője.

³⁰ Forrásban. Beszélgetés a Budapesti Gyermekszínház ellentmondásairól és lehetőségeiről, Magyar Ifjúság, 1976. május 28.

³¹ i. m.

³² i. m.

Ez az ellentmondás mindenekelőtt abból adódott, hogy a színház cél- és feladatmeghatározása, illetve helykijelölése a kezdet kezdetén átgondolatlan volt. Egy színház óhatatlanul beszűkül, ha kizárólag gyerekközönségnek játszik.

Egy ilyen színháznak sem a színészekre, sem az írókra nincs elég vonzereje [...] viszonylag sok a pályakezdő - végzettséggel vagy anélkül -, és az olyan művész, akinek valamilyen oknál fogva csak ez a színház jelenthette a fővárosi státust [...] többnyire nem elég átütő erejű, nem elég jelentős színészek játszanak a gyerekeknek, így ritka az igazi színházi élmény.

Ha egy kétmillió városnak egy hivatásos gyerekszínháza van, akkor annak minden korosztály számára kell előadást produkálnia. Ez azonban képtelenség, ebből csak általános színjátszás következhet, hiszen ugyanazt a darabot - a gyakorlatból tudjuk - több korosztálynak játsszák egyszerre.”³³

(félre)

Nánay István azon kijelentése miszerint: „Egy színház óhatatlanul beszűkül, ha kizárólag gyerekközönségnek játszik”, nem bizonyult igaznak, hiszen a Kolibri Színház, vagy az Állami Bábszínház fénykorában, csak ilyen közönségnek játszott, illetve játszik. Tény, hogy egy társulat jobban tud fejlődni, ha a matinék és délutáni mese darabok után, este az ifjúságnak olyan műveket játszhat, amelyek kihasználják színészi kvalitásait. Továbbá azzal a mondattal is vitatkoznék, amely úgy szól, hogy: „Egy ilyen színháznak sem a színészekre, sem az írókra nincs elég vonzereje.” Nos, valószínűleg Kazán nem elég jól gondolta, és vezette a színházat, hiszen a jelenlegi helyzetben a Novák János által vezetett Kolibri Színházban – igaz vendégként -, de Bán János, Molnár Piroska játszik. Vagy a társulatban Tisza Bea, Szanitter Dávid, Ruszina Szabolcs. Ami pedig az írókat illeti: eddig kifejezetten a Kolibri Színháznak írt Békés Pál, Darvasi László, Marék Vera, Háy János, Tasnádi István, Németh Ákos.

Ebből az időből a Budapesti Gyermekszínház műsorát ld. a **9-es és 10-es számú mellékletben** (134. és 136. oldal)

Évi 340–350 előadást tartottak a különböző korosztályba tartozó fiatal nézőknek. Nyilassynak, akárcsak Kazánnak, szembe kellett nézni a problémával: az ifjúságnak csinálni színházat több mint művészi kihívás; nemegyszer halálugrás. Különösen akkor, ha iskolai csoportokról beszélünk, ahol egyrészt a diákoknak kötelező megjelenni, másrészt társaik

³³ Nánay István: *Gyerekszínházi állapotrajz 1987. Tanulmányok a Gyerekszínházról*. Felelős kiadó: dr. Kerényi Ferenc, Magyar Színházi Intézet, Bp., 1987. 30.

jelenléte buta heccekre ingerli őket. A korabeli sajtómegjelenések tükrében kijelenthetjük, a helyzet riasztó volt.

Szűts Bernát például a következőképpen írja le a *Népművelés*ben az *Aranyember* c. előadáson tapasztaltakat: „jól fejlett kamaszok ülnek körülöttem, s hiába az előadáskezdés, ők füttyögnek, beszélgetnek, félhangosan, hangosan vihorásznak, percekig nem érteni a színészek szavát. Minden érdeklődés nélkül, előítélettel ülnek a nézőtérben. [...] A gyerekek egy része heccelődik, bele-beleszól.”³⁴ Más előadásokon még ennél is durvább a helyzet. Virág F. Éva is hasonló élményről számol be pár évvel később: „a kamaszközönség a primitív szertartások résztvevőinek fesztelenségével ül be az előadásra, ilyenképpen is viselkedik. Nem ismernek szabályokat, normákat – vagy nem vesznek ezekről tudomást – nem tartják magukat íratlan törvényekhez. Nem tesznek úgy, mintha figyelnének, ha egyszer unatkoznak. Nem hallgatnak udvariasságból, a színészek tiszteletéből. [...] Mérhetetlenül zavaró és elkésztő a szotyizás, a vicceselés, a lövöldözés.”³⁵

(félre)

Persze mondhatnánk, hogy ez egyfajta értékítélet, kritika az ifjúság részéről, hogy nem olyat lát, ami érdekli őt, nem olyan rendezésben, nem olyan művészekkel. Régen paradicsomot dobáltak fel a színpadra, ha valami nem tetszett a közönségnek.

El lehet dönteni mi a jobb a paradicsom, vagy a szotyola. Az is hozzátartozik ehhez, hogy a színészek tehetnek erről legkevésbé. Hiszen a színház vezetése szerződtette le őket.

A darabokat a művészeti vezetés válogatta, de a lényeg, hogy – megértve, hogy ez nem egyszerű - mégis estéről estére, vagy délelőtről délelőttre, olyan előadást kell produkálni, ami a fiatalokat érdekli és megéri.

Az egyik emlékezetes szögdobálós előadást a hivatásos esztéta a következőképpen minősíti: „...minden tekintetben azok közé az előadások közé tartozik, amelyek eltávolítják a nézőt a színháztól. Hiába a nemes alapanyag, ha a dramatizálók szirupos, álpatetikus, szájbarágós történetté kerekítették a regényt. A dramatizálás felszínességét csak erősítette a sablonokkal operáló rendezés.”³⁶ Nánay István, a *Magányos fehér vitorla* c. zenés játékról azt írja, hogy nem tartozott a jól sikerült előadások közé. Mégis, az a magatartási norma, amely

³⁴ *Gyermekszínházi adósságaink*, Népművelés, 1978. december

³⁵ Virág F. Éva, *Kamaszok a gyermekszínházban*, Magyar Hírlap, 1982. január 28.

³⁶ Nánay István, *A gyerekek és a színház*, Színház, 1978. szeptember

megengedi, hogy a gyerekek unalomból vagy heccből veszélyeztessék a színészek testi épségét, riasztó társadalmi jelenséget prognosztizál.

Nyilassy Judit sem a neveletlen ifjúságot kárhoztatja. Úgy látja, hogy a fiatalok hallatlanul nagy belső értékeket hordoznak, de érzelmi és gondolatvilágukban eléggé magukra hagyottak. Márpedig érzelmi műveltség és megfelelő ismeretek híján nem lehet kötődni a művészetekhez és a nemzeti kultúrához sem. Ezt érezni a színházban, és éppen ezért van szükség arra, hogy a társadalmi élet különböző kérdéseit feszegessék az előadások, olyasmit, amihez a beülő fiataloknak valóban közük van.

A probléma gyökerét Nyilassy abban látta, hogy az élet nagymértékben megváltozott, sőt, folyamatosan változott (és változik a mai napig), a pedagógiai törődés viszont az iskolában és a családban háttérbe szorult.³⁷ Ezért aztán 1979-ben Nyilassy beindította az Ifjúsági Stúdiószínpadot. A színház próbatermét alakította át stúdióvá azzal a céllal, hogy ebben a kisebb térben olyan hazai és világirodalmi remekművekkel ismerkedjenek meg a fiatalok, amik egyfajta eligazítást adnak az élet kuszaságában, és segítséget nyújtanak ahhoz, hogy tudatosan gondolkozó, önálló ítéletet alkotni képes felnőtté válhassanak. Ehhez olyan klasszikus és kortárs műveket kerestek bemutatásra, amiknek hősei éppúgy kamaszok, mint a nézők.

A stúdiószínpadot két riportdráma-előadással nyitották meg. A darabok alapja Kovalik Márta és Hegyi Imre két ifjúsági témájú rádióriportja volt. Az egyik a *Profán ballada*, ami egy milliós vagyont örökölt tizenhét éves lány és őt egyedül nevelő apja közötti háborúskodásról, a másik, *Patt* címet viselő riport egy tizenhat éves mozgássérült lány helykereséséről, lázadásáról, szerelméről szól.

(félre)

Noha Nánay István korabeli kritikája³⁸ szerint mindkét mű megvalósítása hagyott maga után kívánnivalót, az vitathatatlan, hogy ez a fajta kezdeményezés tátongó űrt hivatott betölteni. Úgy, hogy a gondolat, és a tett, hogy belevágtak egy ilyen kezdeményezésbe az nagyszerű. Tulajdonképpen megelőzi a ma divatos német ifjúsági színházi műfajt, az ún. Problemstück-ök műfaját. Hatalmas szükség volt (és van) olyan darabokra, amiken keresztül a tizenévesek találkozhatnak saját – csöppet sem egyszerű – problémáikkal. Ezek a dokumentumdrámák a konkrét történeteken keresztül olyan kérdéseket boncolgattak, mint a családdal való szembefordulás, anyagi és anyagiassági problémák, szeretet, szerelem,

³⁷ „Egyenetlen, mégis értékes évad volt” – Gábor István beszélgetése Nyilassy Judittal, Színház, 1979. október

³⁸ Nánay István, *Berzsián, a Bohóc, Jean és a többiek*, Színház, 1980. augusztus

közömbösség, útkeresés, halál – nincs olyan kamasz, aki ezekkel a kérdésekkel ne találkozna valamilyen formában.

Apáti Miklós a Film-Színház-Muzsikában azt írta, „Nyilassy Judit ifjúsági színpada már nem ígéretes kezdeményezés, hanem művészettel megvalósított, eleven társadalmi valóság.”

Mint már korábban említettem, a Nyilassy-féle gyermekszínház másik nagy erénye volt, hogy – szemben Kazán koncepciójával – klasszikusokat is igyekezett közel hozni a fiatalokhoz. Itt is szempont volt, hogy kapcsolódási pont legyen a dráma és a serdülők lelkivilága között (pl. Rómeó és Júlia mindent elsöprő kamaszszerelme).

Örvendetes változás volt a műsorstruktúrában a repertoár műfaji és tematikai kiszélesedése. Erről az időszakról elmondható, hogy „széles korosztálynak változatos programot kínált a színház. Az említettek mellett játszottak operát, zenés játékot, klasszikus és kortárs mesejátékot, ifjúsági drámát. Nyilassy Judit Kazánnál is jobban szeme előtt tartotta a kor szerinti differenciálást, még a felső tagozatos diákokat is két csoportra bontotta: 5-6. és 7-8. osztályosokra. Tovább színesítette a repertoárt, hogy egy-egy hétre vidéki előadásokat is befogadott a színház.

1979-ben volt az ENSZ kezdeményezésére a Gyermek Nemzetközi Éve. Így aztán ebben az évben számos bölcsőde és óvoda nyílt, rengeteg gyerekkönyv jelent meg, beindult a játszóház mozgalom, a Magyar Úttörőszövetség, az Állami Ifjúsági Bizottság, a Magyar Írók Szövetsége, a Magyar Színházművészeti Szövetség és az ASSITEJ Magyar Központja pedig gyermek- és ifjúsági drámapályázatot írt ki. A díjazott darabok között voltak a következők: Horgas Béla: *Álomjáték*, Juhász István: *Egy szívdobbanás fele*, Spiró György: *Hajrá, Samu!*, Schwajda György: *Dávid és az egerek*, Horváth Péter: *Kamarambo, a senki fia*, Kiss Anna: *Dömötörkos*, Török Tamás: *Sihaha Sebestyén* füstölgése, Kolin Péter: *Unalmia*.

A beérkezett darabok sokfélék voltak, nem egy közülük a felnőtt közönséghez is szólt.³⁹

Mint ahogyan Nánay István találóan megjegyzi,⁴⁰ ez nem csak közönségnevelés, de társulatépítés szempontjából is fontos, hiszen egyetlen gyerekszínházi színész sem szeretne kizárólag nyuszt vagy mackót játszani, jót tesz a színészeknek, ha a „felnőtt” színházak műsorrendjéhez közelebb álló drámákban, vígjátékokban, színházi kísérletekben is részt vehetnek. A társulatépítés egyébként is fontos szempont volt. Minthogy egy

³⁹ Bögel József, *Az országos gyermek és ifjúsági drámapályázatról*, Színház, 1979. október

⁴⁰ Nánay István, i.m.

gyerekszínházban alapvető, hogy a színészgárda átlagéletkora relatíve alacsony legyen, állandóan újak, fiatalok érkeztek a színházhoz, míg mások elmentek. Ez az állandó változás – jóllehet, szándékos volt – megnehezítette a homogén társulat kialakulását. Nem csak a színészek, a vezetőség is meglehetősen fiatal volt: a színházhoz szerződött Bohák György rendező és Piros Sándor díszlet- és jelmeztervező. Nyilassy elengedhetetlennek tartotta a társulat folyamatos képzését, így a mozgáskultúra fejlesztését, az állandó tréninget kötelezővé tette a színészek számára. A művészeitől elvárta, hogy képesek legyenek tudatosan uralni testüket, hiszen a „stilizált mozgással alátámasztott játékkészség rendkívül lényeges”⁴¹ volt ebben a színházban. Ezen felül rendszeres hangképzésben részesültek a színészek, és „a társulat tagjaiból két önkéntes munkacsoport alakult, amelyek - ha nem is állandóan, de céltudatosan - bizonyos témákkal foglalkoztak. Az egyik csoport koncentráció-gyakorlatokat végzett, ami a pszichikai és fizikai görcs tudatos oldásához segít, a másik az indiai mozgáskultúra bizonyos elemeivel ismerkedett azzal a céllal, hogy adott színpadi helyzetekben ezt hasznosítani tudja. [...] Önfejlesztés nélkül nemhogy művészi nívót nem lehet elérni, de színvonalas »ipar« sem jöhet létre.”⁴² - vallotta Nyilassy.

A Budapesti Gyermekszínház színészei nem voltak könnyű helyzetben. A már említett nehézségeknél sok nagyobb (a mai napig érvényes) probléma, hogy se anyagilag se erkölcsileg nem voltak megbecsülve a „felnőtt” színházak színészeihez képest. Ráadásul a délutáni előadáskezdések miatt elestek az extra pénzkeresési lehetőségektől, hiszen a televízió, a rádió, a szinkron mind az esti előadásokhoz egyeztet. De még talán ennél is rosszabb, hogy munkájuknak nincs vagy alig volt visszhangja. Se a sajtóban, se a szakmában. Még fájóbb, hogy ez utóbbi bekezdést végig írhattam volna jelen időben is.

A Budapesti Gyermekszínház Nyilassy vezette időszakához még egy fontos újítás kapcsolódik: az iskolákkal való szorosabb együttműködés. Ez több szinten is megjelenik. Egyrészt pályázatot hirdet a színház a Fővárosi Pedagógiai Intézet támogatásával általános iskolai tanárok részére. A pályaműveknek témája: hogyan lehet fölkeszíteni a diákokat a színházi előadásra illetve hogyan kell vezetni a színházi élményt feldolgozó foglalkozást. A nyertes pályázó komoly pénzjutalomban részesült. Másrészt létrejön egy pedagógusokból, szociológusokból, esztétákból álló szakmai kollektíva, ami a színház és az iskola, illetve a színmű és közönségvisszhang problémáit elemzi. Mindkét kezdeményezés célja az, hogy a színház közelebb kerüljön közönségéhez, hogy képes legyen - a legjobb értelemben véve - hatni a fiatalokra.

⁴¹ „Egyenetlen, mégis értékes évad volt” – Gábor István beszélgetése Nyilassy Judittal, Színház, 1979. október

⁴² i.m.

(félre)

A Nyilassy Judit által vezetett Budapesti Gyermekszínház működése óta eltelt több mint 30 év, és az akkori tapasztalatokból sajnos semmi nem maradt fenn. Ezért a Kolibri Színház például a németektől tanulja el az úgynevezett színház-pedagógia fogalmát. Nyilassy Judit tehát majd harminc évvel megelőzte korát. A Kolibri Színházban most státuszos színházpedagógus foglalkozik ezekkel a problémákkal, az ifjúsági előadások után irányított feldolgozás zajlik, kiadványok készülnek, rendszeresen találkoznak tanárokkal, stb. (a színházpedagógus nem összetévesztendő a drámapedagógussal).

Nyilassy Judit igazgatói kinevezése után mondta: „művészi, pedagógiai, tudományos intézménnyé kellene alakítani ezt a színházat.”⁴³

Az már az eddigiekből is kiderült, hogy Nyilassy sokat tett a Budapesti Gyermekszínházért. Igazgatói időszakának végére 36 fős társulattal, közel 350-es évi előadásszámmal üzemelt a színház. 1985-ben nyugdíjba ment, Keleti Istvánt nevezték ki a helyére.

(félre)

A Nyilassy Judit által vezetett színház számomra sok olyan jegyet mutat, amit szívesen beépítenék egy leendő új gyermekszínház mindennapjaiba. Véleményem szerint az ő igazgatói működésének nagyon sok pozitívuma van. Kár, hogy ez abban az időben nem kapott nagyobb támogatást.

5. 4. IV. korszak (1985-1988)

Az 1985/86-os évadtól kezdődő időszakot jelölöm így, amikor is már **Arany János Színház** néven működik a színház.

Első igazgatója 1985–1989 között Keleti István, az igazgatóhelyettes Korcsmáros György, a főrendező pedig Orosz György volt.

„Az elmúlt évadban Arany János nevét felvevő színház új vezetői: Keleti István igazgató és Korcsmáros György már egy év alatt számos régi, akut problémát igyekeztek megoldani.

⁴³ Hosszú távú álmodozás – Gábor István beszélgetése Nyilassy Judittal, Színház, 1978. szeptember

[...] Sok a teendő tehát a gyerekszínházaság ügyének fellendítése körül: E teendők sürgetők, mivel a művészeti ág a harmonikus emberré formálás egyik legfontosabb eszköze, egyben a jövő színháznézőinek, értőinek formálóját is. A jelenlegi előadások legtöbbje ízléskonzerváló, problémákat elmosó, a valósággal való szembenézést elodázó színházának nevel közönséget. S ez aligha lehet a színházért, a felnövekvő nemzedékekért felelősséget érzők célja. Ahogy az elmúlt évek csekélyke változása érzékelteti: nem is az.”⁴⁴

Az igazgató és főrendező egy társulatot örökölt kinevezésekor és egy évadnyi műsorterv is előre elkészült. Ennek ellenére, a szűk mozgásterükben is megpróbálták már az első időben is új koncepciót felvázolni.

Egészében véve így az első évad már biztatónak mondható, és a kezdeti eredmények is feljogosítanak arra, hogy kimondjuk: olyan színház válik az Arany János Színházból, amely megtalálja az őt megillető helyét.

Az Arany János Színház bemutatóit ld. a **11-es számú mellékletben** (139. oldal)

Keleti István a Szkéné Színháznak és a Pinceszínháznak is alapító tagja volt, a magyar alternatív színházi mozgalom egyik legnagyobb alakja. Igazgatóvá választásakor régi-új célt tűzött ki maga és színháza elé: az egykori gyerekszínház közönségének körét ki akarta terjeszteni az idősebbekre is: olyan színházat akart létrehozni, amely a gyerekek mellett az ifjúsági közönséget is megszólítja előadásaival. Ez indokolta a névválasztást is.

Keleti - akárcsak elődje, Kazán -, úgy gondolta, hogy a potenciális kamasz közönség nem megy el egy olyan színházba, amely már nevében is jelzi, hogy gyerekekhez szól, pedig nagy szükség lenne egy olyan teátrumra, ami kifejezetten az ifjúsági közönséget célozza, már csak azért is, mert a demográfiai robbanás miatt jelentősen megszaporodott ez a korosztály, és a nyolcvanas évek közepén a 12-13 évesek is érettebbek voltak már, mint a megelőző évtizedekben.⁴⁵

Keleti éppen ezért klasszikusokat tűzött műsorra. Ezeket a darabokat a nagyobbaknak, azaz „a holnap felnőtt közönségének”⁴⁶ szánta, pl. Molière: *Scapin furfangjai* vagy Shakespeare: *Két veronai nemes*.

A kisebbeknek pedig színpadra vitte az *Emil és a detektívet*, amiért az Országos Gyermekszínházi Találkozón 1987-ben – ami egyébként az Arany János Színházban volt – rendezői díjat kapott. Az előadás különlegessége, hogy a gyerekeket csakugyan kamasz szereplők játszották, Keleti ugyanis létrehozott egy színészstúdiót kifejezetten azzal a céllal,

⁴⁴ Nánay István: *Gyerekszínházi állapotrajz 1987. Tanulmányok a Gyerekszínházról*. Felelős kiadó: dr. Kerényi Ferenc, Magyar Színházi Intézet, Bp., 1987. 32.

⁴⁵ *Csodát kell produkálni*, Világ, 1985. december 25.

⁴⁶ *Molière-től a sci-fi-ig*, Pajtás, 1986. október 4.

hogy legyenek a színházban gyerekszerepre alkalmas korú fiatalok, akik képesek megbirkózni Tom Sawyer, Róbert Gida vagy Nyilas Misi szerepével. Az Emil és a detektívek kitűnő előadásában pedig a látványvilág és a zenei effektusok mellett a sikerhez a kamasz-, illetve az epizód szerepek alakítóinak teljesítménye is hozzájárult.⁴⁷

„Sematikus, didaktikus előadások helyett az új vezetők valódi színházat igyekeznek teremteni, olyan színházat, amely csak a nézők életkorában különbözik a többitől, de nem tekinti a gyerekeket csupán pedagógiai alannak, nem mindenáron és erőszakosan akar nevelni, nem kíván csak és kizárólag szórakoztatni - a nézők szellemi aktivitására építve - játszani akar.”⁴⁸

Egy interjú néhány részlete következik, melyet Korcsmáros Györggyel készítettem, aki kezdetben a színház igazgató helyettese, később a főrendezője lett⁴⁹:

„A Gyermekszínház egyre inkább Babaszínház néven emlegetett intézmény lett a szakma szemében, és társulatának tagjait enyhe lenézés övezte. Nagyon sok olyan művész szerződött Nyilassy Judithhoz, akik megelégtették vidéki munkásságukat művészi, vagy családi okok miatt. Ezek a színészek egyáltalán nem voltak rossznak mondhatók, de a meglehetősen „egyszerű” műsorterv sematikus megoldásokat követelt tőlük, ezért eszköztáruk lassanként megkopott. De Peczkay Endre, Perlaky István, Kassai Ilona és az a pár művész, akik valaha jelentős szerepeket játszott korábban, kisebbségben volt a sok pályát megúszó, vagy eleve amatőr színész mellett. Az előadások minőségét sokáig a teljes dilettantizmus jellemezte.

Orosz György beosztását bukásnak érezte. Joggal, hiszen korábban Miskolcon volt főrendező, és meglepetésszerűen váltották le. Nyilassy Judit minden jóindulata ellenére sem volt széles látókörű művészeti vezető és ízlését még saját társulata is nivótlannak tartotta. Azok az úgynevezett beavató előadások szinte nevetségesek voltak, mert pl. a Rómeó és Júlia keresztmetszetében elhangzó szerelemi szívalat majdhogynem gügyögő stílusban tálalták fel a kamaszközönségnek, akik az előadás sötétjét kihasználva messze a darab merészségét meghaladó módon bizonyították be, hogy felnőttebbek a velük beszélő színészeknél.

Muszáj beszélnem két saját munkámról ebből az időszakból. Az egyik a Heltai Szépek szépe című előadás, mely a rendezői diplomamunkám volt. Ennek a zenés játéknak Csanádi Judit tervezte a díszletét, mely kérésemnek megfelelően nem volt „konkrét”, csak játékosan reneszánsz volt, tele trükkökkel, látványos megoldásokkal, sokat rábízva a nézőközönség

⁴⁷ Nánay Gyerekeknek játszanak, Színház, 1986. november

⁴⁸ Nánay István, i. m., 1986

⁴⁹ Korcsmáros György személyes közlése 2010. október

fantáziájára. Ez az elképzelés be is vált, százszor ment az előadás. Jellemző módon, Orosz György volt az, aki a bemutatót el akarta halasztani, hiszen számára ez a színpadi megoldás riasztóan modern volt, és ő jobban szeretne volna, ha baboskendős háttér előtt játszottunk volna a darabot. Ez a „baboskendő” volt a követendő példa. Nyilassy Judit igazgatóként ebben az esetben a „modern” mellé állt, noha ő maga sosem volt az.

Ugyanígy bölcs vezetőnek bizonyult, amikor megengedte, hogy a Stúdiószínházban bemutassuk Kosztolányi Édes Annájának általam készített adaptációját. Ez a középiskolásoknak szánt előadás semmilyen szempontból nem volt „babaszínházi”, sem játéktílusában, sem színészi megvalósításában.”

1987 novemberében az ASSITEJ magyar központja nemzetközi konferenciát szervezett, amelynek központi témája a gyerekeknek és a fiataloknak szánt színházi előadások dramaturgiai problémáinak számbavétele volt. A tanácskozás alapját három vitaindító előadás adta: Gabnai Katalin, Keleti István és Nánay István referendumai. Hogy jobban képet kapjunk arról, hogyan gondolkodott Keleti a gyerekszínházról, álljon itt előadásának egy hosszabb, a ami napig érvényes és igen tanulságos részlete:

„Ki és hogyan jusson be a színházba?

A hét-tizenkét évesek - akikről, mint „klasszikus gyerekszínházi közönségről” most szó van - voltaképpen három nézői korosztályt képviselnek. A legkisebbek, a hat-nyolc évesek mesejátékokra vágnak. Ideális, ha ennek időtartama egyszer negyvenöt perc, kétrészes darab esetén is legfeljebb harmincöt + huszonöt perc.

A középső korosztály - nyolc-tizenegy évesek - az egy központi hős köré szerveződő romantikus játékokat részesítik előnyben, különösen a mondavilágból eredő témákat.

A legnagyobbak a fiatalok kisebb csapatának kalandjait szeretik, de ugyanők - legalábbis közülük a legérettebbek - már színházi „mindenevőknek” számítanak, kivált, ha a „minden” (akár a *Romeo és Júlia* is) az ő képükre és hasonlatosságukra van alakítva - éppen a dramaturgiai beavatkozások révén. Milyen legyen az a színház, amelyet ez a „klasszikus gyerekközönség” látogat?

A legjobb, ha a színház mintegy háromszáz személy befogadására alkalmas, ha tág - de nem felfelé terjeszkedő, hanem legyezőszerű alaprajzú - nézőtere van, nagy előtérrel, kényelmes ruhatárral, és ha a nézőtéren kívüli helyiségek alkalmasak különféle „színházbarát” programok megtartására.

Aktivizáljuk-e a nézőket?

Természetesen igen, figyelmük felkeltésével, érdeklődésük fenntartásával, amit a játék művészetével érünk el. De ne használjunk idegen eszközöket! Ne „vonjuk be” a gyerekeket a játékba külsődleges módon, például direkt felszólítással, a közönség kérdezgetésével stb. A gyerekhad persze örömmel (és torkaszakadtából) felel arra a kérdésre, hogy merre ment a gonosz farkas, de ha néhány perc múlva nem kérdezzük, hogy igyon-e a hős az álomporos kehelyből, s jóllehet a közönség most is kiáltozik, de a színész - szerepe szerint kényszerűen - most »nem hallja” a reagálásokat, akkor a gyerek csalódik, s olyan feszültség keletkezhet benne, amely mindvégig akadálya lehet az előadás elfogadásának.

Milyen zene kívánatos a gyerekszínházban?

Legjobb az élő zene, ebből is az a fajta, amely dramaturgiailag illeszkedik a produkcióba (például a királylány énekét egy lantos apród kíséri, és valóban az ő játékát hallja a néző). Emellett a színház gazdagon élhet a zenei aláfestés eszközeivel, egy-egy egészen rövid - ha kell, gépzenei - motívummal kiemelhet, hangsúlyozhat hangulatokat, érzelmi rezdüléseket. A legkevésbé szerencsés, ha a zene „betét” jellegű számok formájában tolakszik a mesejátékba, vagyis ha ugyanazért zenél a gyerekszínház, amiért a felnőtt is szokott néha, hogy tudniillik olcsó, értéktelen zenébe, mint ostyába csomagolva könnyebben elkeljen a próza.

Hogyan díszletezzünk?

A dramaturgot különösen a színváltozás érinti, a kérdés tehát inkább az, hogyan díszletezzünk át? A válasz egyetlen szó: észrevétlenül. A gyerekközönséget nehéz megragadni. Ha sikerült, ne engedjük el egykönnyen. Márpedig a függöny gyakori összecsapásával szétszabdalt előadáson vagy a sötétben, közzene hangjai mellett folyó átdíszletezések alatt a gyerek figyelme lankad, majd más, a produkciónál érdekesebb - életszerűbb - hatások kezdik érdekelni.

Milyen szöveget mondjunk és hogyan?

A tapasztalt dramaturg már a darab kéziratformájában is jól tudja, mikor fognak a nézők (spontán módon) hangosan „beavatkozni”, mikor nevetnek, riadoznak stb. A szöveget igyekszik úgy formálni, hogy a várható zajosabb pillanatok ne fosszák meg a nézőt a további cselekmény megértése szempontjából lényeges „információktól”. A gyerekek néha hirtelen kelt indulatoknak adnak hangot, néha azonban csak röviden és suttogva cserélnek véleményt, több száz suttogó torok hangja azonban jelentékeny zajjá tud összegeződni. A színháznak

számítania kell erre, és nem megtorolnia. A közönség, legalábbis egyoldalúan és kizárólagosan, soha nem lehet vétkes. Ha efféle konfliktus keletkezik néző és színház között, baj lehet a darabbal, a gyerekek kísérőivel, a nézőtéri felügyelőkkel, talán a közönségszervezőkkel (nem a megfelelő korosztály képviselteti magát a nézőtéren), de legtöbbször baj van az előadásmóddal.

Milyen előadásmód kívánatos a gyerekszínházban?

Persze hogy nincs erre általános érvényű válasz, de azért megkíváncsit, hogy a gyerekdarabok előadásai jól láthatók és hallhatók legyenek. Nem rikítóan, de intenzíven kell játszani. A mesejátékot nagyon határozottan, „erősen” kell elkezdeni. A folyamatos hangoskodást azonban (a színpad felől) - akár emberi hangok, akár valamiféle instrumentumok okoznák - kerülni ajánlatos, mert az tompítja a figyelmet, egyúttal pedig felmentést ad a nézőtéri zajongásra. Közkeletű tévedés, hogy jobban „fogjuk” a közönséget, ha „furcsán” beszélünk, ha szélsőségesen karakterizálunk - nem igaz! A dramaturg gondjaldolga az is, hogy a színpadon mindig legyen kétféle látnivaló: egyik a valóságos szemnek - élő, mozgó látvány -, másik a gyerekek lelki szemeinek. Ez a játék szövegének belső mozgékonyosságát jelenti. Sok pergő dialógus, kevés, de láttató elbeszélés. (Önámítás azonban abban bízni, hogy ha staccato párbeszéd zakatol a színpadon, az már maga a kristálytiszt drámaiság, sajnos, nem; ami annak szeretne látszani, az gyakran csak kiszerepezett szószaporítás.)

Minden jó, ha jó a vége!

És a hálás közönség tapsol és ünnepel. De valljuk be, a „hálátlan” közönség szakasztott ugyanezt teszi. Már e zsenye gyerekek is konvenciók és pressziók hatása alatt tapsolnak! A színház legdurvább rossz szokása, ha nyíltan tapsra szólít fel. Nem sokkal ízlésesebb, ha a szereplők „jó példával járnak elöl”, s előtapsolnak. Rejtettebb, de azért épp így agresszív követelőzés a szünni nem akaró tapskoreográfia, mely mindaddig helyére szögezi a nézőt, amíg a színház akarja.

Egyetlen jó megoldása van a boldog előadásvégnak, ha az előadás jól kezdődik, aztán jól folytatódik, és végül jól fejeződik be.”⁵⁰

⁵⁰ Keleti István, *Mese és színpadi valóság*, Színház, 1988. február

5. 5. V. korszak (1988-1991)

A rekonstrukció nevet viselhetné. 1988-ban történelmi pillanat érkezett el. Megkezdődött a Paulay Ede utca 35. sz. alatt álló színházépület felújítása.

(félre)

Emlékezzünk csak! Mióta húzódik a renoválás? Pontosan 15 évvel ezelőtt kezdte meg igazgatását Kazán István abban a hitben, hogy 1976-ban költöznie kell a társulatnak a felújítás miatt. Persze valami mindig közbejött. De ekkorra az 1909-ben épült ház – amit az idők során sokszor toldozgattak, foltozgattak, alakítottak – már életveszélyessé vált, nem lehetett tovább halogatni a felújítási munkálatokat. Az időközben beépített gépi berendezéseket nem bírták el a régi falak, többször előfordult, hogy félbe kellett hagyni a munkát, mert leállt a fűtés, nem volt hely az öltözni, próbálni, nem tudták hol tárolni a díszleteket.

Elkezdődött tehát az épület teljes körű színpadtechnikai felújítása. A színház mögött új üzemház épült öltözőkkel, irodákkal, próbahellyel, ami stúdiószínházi előadásuk helyszínének is alkalmas. Az előcsarnokot zsibongóvá alakították, nagyobbak lettek a gyerekek által használt helyiségek. Eközben pedig megállás nélkül ment tovább a színházi évad. A társulat egyszerre három helyen volt albérletben: vasárnap délelőtt és délután a József Attila Színházban játszottak, kedd, szerda, csütörtök délután a József Attila Művelődési Központban, hétköznap reggel és este pedig a kőbányai Pataky Művelődési Központban. Ez természetesen hatalmas szervezést igényelt, ráadásul fizetni kellett a bérleti díjakat, és külön félmillió forintba került Pataky Művelődési Központ színpadi eszközökkel való felszerelése. De a sok nehézség ellenére a nézők száma nem csökkent.

A felújítás kellős közepén Keleti István nyugdíjba ment, Korcsmáros György is elhagyta a színházat, pályázatot írtak hát ki az igazgatói posztra. Huszon ketten pályáztak, a 11 tagból álló zsűriből (többek között Mécs Károly, Ascher Tamás, Kállai Ferenc, Keleti István) nyolcan szavaztak Meczner Jánosra,⁵¹ aki korábban a győri Kisfaludy Színház, majd a Népszínház rendezője volt és nem utolsó sorban az ASSITEJ ügyvezető titkára. S minthogy a budapesti pártbizottság elfogadta a zsűri javaslatát, 1989-től Meczner lett az Arany János Színház igazgatója.

⁵¹ Meczner János (1944) rendező 1973-ban végzett a főiskolán. Pályáját Győrben kezdte, ahol később főrendező lett. 1980–89 között a Népszínházban rendezett, majd kinevezték az Arany János Színház igazgatójának. A gyerekszínház megszűnése óta a Budapest Bábszínház igazgatójaként dolgozik.

(félre)

Nem mellesleg a bizottsági ülésen már felmerült, hogy a majdani felújított épületet nem biztos, hogy vissza kellene adni a gyerekszínháznak. Hiszen rossz a nézőtér lejtése, a páholyból nem látnak vagy kiesnek a gyerekek, és különben is túl nagy a nézőtér, mert 150-nél több gyerek előtt nem lehet játszani. A Fővárosi Tanács azonban biztosított róla mindenkit, hogy az Arany János Színház számára újítják föl az épületet. Itt jegyzem meg, hogy valóban fontos, hogy olyan székek legyenek egy gyermek- és ifjúsági színházban, ahonnan a kisebbek is jól láthatnak.

Meczner a kezdetekkor ugyanazokkal a problémákkal szembesült, mint elődei. A gyerekszínház és színészei a színházi hierarchia alján állnak, a művészek fizetése országos viszonylatban igen alacsony, a friss diplomás színészek nem szívesen szerződnek a színházhoz, mert úgy érzik, azzal a szakma perifériájára kerülnének, a gyermek- és ifjúsági színjátszásról nemigen ad hírt se a sajtó, se a rádió és televízió.

Neki is szembe kellett nézni a társulatfiatalítás kérdésével. Mikor átvette a színházat a 33 fős társulatban nyolc 34-44 év közötti színésznő volt. Meczner a 30 éves átlagéletkort tartotta volna ideálisnak, ezért pályakezdőket akart, akiknek kifutási lehetőséget tudna biztosítani, hiszen a gyerekszínház speciális adottságaiból adódik, hogy a fiatal színészek egy idő után továbbállhatnak.

(félre)

Ehhez hasonló nehézségekkel minden színházigazgató találkozik, de a cél mégis az, hogy a tehetségeseknek olyan szerepeket, annyi előadást, olyan megkülönböztetett figyelmet és fejlődési lehetőséget biztosítson, hogy eszébe se jusson más társulatot keresni.

Meczner nagy odafigyeléssel kezelte a kamaszközönséget. Szükségesnek tartotta, hogy a nagyobbaknak szóló előadásokban a társzművészetek (zene, látvány, mozgás) is fontos szerepet kapjanak.

Megkezdte tehát a művészeti főiskolákkal való szorosabb együttműködést. Kisfaludy Kérőkje például három intézmény, a Színművészeti, a Zeneművészeti és a Képzőművészeti Főiskola hallgatóinak közreműködésével jött létre.

Úgy gondolta, hogy a 14 év felettieknek már gyakorlatilag bármit lehet játszani a görögöktől a kortársig. Ráadásul a felújítás után a színháznak a nagyterem mellett egy stúdióterme is lesz, ahol lehetőség nyílik speciális darabok előadására a speciális érdeklődésű

ifjúsági korosztálynak, teret ad a műhelymunkának, az egyéni kezdeményezéseknek. Emellett, a fiatalabb közönség igényeit is szem előtt tartva, természetesen bandadarabok és mesejátékok is részét képezték a repertoárnak.

Hogy milyen volt Meczner gyerekszínházi eszménye? Többször, több helyen elmondta, számára a svéd példa a követendő: „néhány évtizeddel ezelőtt egy svéd színházi szakember minden lehetőséget megragadott arra, hogy a gyermek- és ifjúsági előadásokra társult fiatal színészek kiemelten jó feltételek mellett dolgozhassanak, kipróbálhassák magukat, új formákat teremthessenek. Ma ezek a színészek alkotják a nagyon magas színvonalú svéd színjátszás gerincét. Ezt a szakembert Ingmar Bergmannak hívták.”⁵²

Nyilvánvaló tehát, hogy Meczner nagy tervekkel és lelkesedéssel vetette bele magát a munkába. De a felújítás még be sem fejeződött, máris egy kisebbfajta botrány robbant ki, amely kérdéseket vetett föl a színház jövőjét illetően. 1989-ben a Madách Színház társulati ülésén Kerényi Imre megemlékezett Tímár Béláról,⁵³ méltatta a nemrég elhunyt színész gyerekszínházi kezdeményezéseit, amelyeket ő maga tovább szeretne fejleszteni, esetleg az Arany János Színház bekebelezésével. A hírek gyorsan terjedtek. Az Arany János Színház társulata pillanatokon belül tudomást szerzett Kerényi Imre kijelentéséről, és felbolydult. Egy, a Magyar Nemzetben megjelent felháborodott nyilatkozattal válaszoltak: „A leghatározottabban kijelentjük, hogy a társulat nem szándékozik más társulatokba „bekebeleződni”, és a neki elkészült épületet sem óhajtja más intézmények számára átengedni vagy más színházak épületével elcserélni!”⁵⁴ A nyilatkozatot Meczner pár nappal később az Új Tükörnek adott interjújában is megerősíti: „a rekonstrukcióra szánt összeget a Fővárosi Tanács egyértelműen az Arany János Színház megújulására szavazta meg. Ezen az alapon is, mindenekelőtt pedig sok százezer budapesti fiatal érdekét képviselve az Arany János Színház Paulay Ede utcai épületét semmilyen más színháznak nem szándékozik átadni.”⁵⁵

Kerényi megjegyzése ugyan megbolygatta a kedélyeket, de ez nem hatott ki a munkára. Az 1990/91-es évadban Meczner elképzeléseiből sok minden valóra vált. Valló Péter,⁵⁶ Szikora János,⁵⁷ Babarczy László,⁵⁸ Ács János⁵⁹ - aki oda is szerződött - rendezett a

⁵² *A klasszikus meséktől a mesélő klasszikusokig*, Csizmer Ildikó interjúja Meczner Jánossal, Új Tükör, 1989. június 18.

⁵³ Jászai Mari- díjas színész, rendező (1947-1989) 1982-ben a Játékszínben emlékezetes mesedarabot rendezett: Csukás István Ágacskáját, amit a színház hosszú éveken át műsorán tartott.

⁵⁴ Magyar Nemzet, 1989. szeptember 12.

⁵⁵ Rajk András: *Nyitás: 1990. október*, Új Tükör, 1989. szeptember 24.

⁵⁶ Valló Péter (Budapest, 1950. április 30. –) Kossuth-díjas rendező, Jászai Mari-díjas, érdemes művész.

⁵⁷ Szikora János (Budapest, 1950. október 9. –) rendező, színházigazgató.

⁵⁸ Babarczy László (Budapest, 1941. szeptember 3. –) Kossuth-díjas rendező, színházigazgató.

⁵⁹ Ács János (Budapest, 1949. március 22. –) rendező.

színházban. Ilyen az előző korszakokban nem volt, hogy a korszak legjobb rendezői rendeztek volna ifjúsági- és gyerekelőadásokat.

Valló Péter abban az időben a Radnóti Miklós Színház főrendezője volt, Szikora János a Vígszínház rendezője, és művészeti tanácsadója a Pécsi Nemzeti Színháznak, Babarczy László a kaposvári Csiky Gergely Színház igazgatója, és a Színház és Filmművészeti Egyetem rektora volt.

Kortárs gyerekmesék és klasszikusok adták a műsor gerincét, több előadás más színházakkal való együttműködésben készült (Madách, Budapesti Kamaraszínház, az újonnan létrejött XL Színház), sok fiatal művész fordult meg a színházban, a társulatnak tréningeket tartottak, külföldön vendégszerepeltek és belföldön is tájoltak az előadásokkal.

(félre)

Többek között Györgyi Anna, Csankó Zoltán, Csuja Imre, Nagy-Kálózy Eszter vendégszerepelt az évadban. Ők ma színházak vezető művészei, filmek főszereplői, vagyis Mecznernek jó szeme volt, hogy kiket is kell kiválasztania, a színészeknek pedig nem derogált a gyermek- és ifjúsági színházban játszani.

Bemutatókat ld. a **12-es számú mellékletben** (140. oldal)

5. 6. VI. korszak (1991-1994)

Végül aztán 1991 januárjára az épületrekonstrukció - a nyolcvanas évek legnagyobb szabású, 420 millió forintos kulturális beruházása - elkészült, újra megnyithatta kapuit a Paulay Ede utcai színház.

(félre)

Persze ez is olyan magyar módra sikerült, ugyanis a forgószínpad, a géphúzók nem működtek, a színpadtechnika elmaradott volt, az öltözőknek nem volt ablakuk, hiányzott a raktár és tökéletlen volt a hangszigetelés, de a számítógép által vezérelt világítópult a legkorszerűbb volt Magyarországon.

„Kitágult, megszépült az előcsarnok, új öltözők és irodák születtek, a világítás és a hangtechnika kiváló, a harmadik emeleten készen áll egy változtatható játéktérrel rendelkező

stúdió, és ez a jól felszerelt, tetszőlegesen beépíthető térség alkalmas szobaszínháznai stúdió-előadások, alternatív produkciók, létrehozására.”⁶⁰

Meczner János új koncepcióval vezette a színházat, és egyre inkább sikerült visszacsalogatnia a kitűnő rendezőket, színészeket. Az irodalmi anyag is egyre színvonalasabb lett.

13-as számú melléklet (140. oldal)

Egyre inkább látható volt, hogy a kisgyerekektől a színház inkább az ifjak felé fordult, és ha tehetett, akkor inkább már ott is a felső tagozatosokhoz, egyetemistákhoz, főiskolásokhoz. Már készülöben volt a színház új profiljának kialakítása, amikor a felújított színházépület, pontosabban Valló Péter egy kijelentése újabb vihart kavart. Azt nyilatkozta ugyanis, hogy „néhány művésztársával – Bálint András, Szikora János, Ács János, Selmeczi György, Márta István – szeretné megkapni a gyerekszínházat, mert azt minden adottsága arra predesztinálja, hogy egy, a Katona József Színházhoz hasonlító művészszínházzá legyen. [...] Vallóék jelezték igényüket, majd a főváros kérte őket, mint bárki mást hasonló helyzetben, hogy írják le elképzelésüket. Ezt az anyagot elküldték a szakmai szervezeteknek, amelyektől az a meglepő válasz érkezett, hogy egyetértenek a Valló-tervvel, ugyanis nincs a fővárosnak szüksége önálló gyermekszínházra. Minden színház, ha gondolja, s némelyikük gondolja, tartson gyerekelőadásokat is, s ha így felszabadul az Arany János Színház, legyen nívós produkciók otthona. Ez az állásfoglalás nem érinti Meczner János szerződését, inkább csak az 1994-ben kiírandó új igazgatói pályázat alapfeltételeinek tisztázásáról van szó.”⁶¹

Persze a Radnóti Színház vezető művészeinek megmozdulása nem maradt visszhangtalan, az Arany János Színház társulatát érthető módon rosszul érintette, hogy alig megkapott színházépületük máris veszélyben van, de Meczner a nyilvánosság előtt szükséztlenül fogalmazott ezzel kapcsolatban. Mint mondta, a történetek a konkrét eseten túl nagyobb veszélyt rejtenek magukban: „ebben a forrongó és változó világban az etikai tartás nélküli szakmák - elsősorban saját hibájukból - helyrehozhatatlan károkat szenvedhetnek”, mégis ők inkább megpróbálnak a munkára koncentrálni, mert kulcsfontosságú évad elé néznek. És csakugyan. Az Arany János Színház átalakulóban volt. Olyan bemutatók születtek, amik már-már felnőtt közönséghez szóltak: Lear király, La Mancha lovagja, Énekes madár, Cselédek. Meczner nem titkolt célja volt az egyetemista közönség bevonása. Irodalmilag

⁶⁰ Bérczes László, *Alkalmi reflektorfényben?*, Színház, 1991. április

⁶¹ *Nem kell gyerekszínház?*, És, 1992. március 20.

igényes műveket párosított elismert rendezőkkel. És – bár továbbra is gyerekelőadásokat játszottak délutánonként – jelentősen nőtt az esti előadások aránya. A társulat szakmailag és közösségi szempontból is megerősödött; olyannyira, hogy a La Mancha bemutatásának igénye például belülről érkezett. A színészek az előadás létrejötte érdekében azt is vállalták, hogy szabadidejükben, éjszaka próbáljanak. Vendégként érkezett a színházhoz Garas Dezső, Jordán Tamás, Ráckevei Anna. Meczner filmeseket is hív rendezni - Enyedi Ildikót, Kamondi Zoltánt, Jeles Andrást –, fáradhatatlanul keresi az újat, a másfajta látásmódot, ami megtermékenyítőleg hathat a társulatra.⁶²

Azonban a társulat minden igyekezete ellenére terjedni kezdett a hír, hogy az Arany János Színháznak bealkonyul, Meczner mandátumának lejártával megszűnik a gyerekszínház. 1993 nyarán a következő cikk jelent meg a Népszavában: „Az hírlík, az önkormányzat felkérte pályázásra a volt Katona József Színházi szakembert, Székely Gábort. Sőt, a kiírás sorai között olvasva finoman sugallták, hogy »európai színházi tradíciókhoz kapcsolódó repertoárszínház« működését látnák ott szívesen.”⁶³ Ami ezután történt, az senkit nem ért váratlanul. A Paulay utcai épület igazgatója Székely Gábor lett. A Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bizottsága - az épület történetében már sokadszor - a színház nevének megváltoztatását javasolta. Az Arany János Színház megszűnt, az Új Színház megszületett, Meczner pedig megkapta a Bábszínház igazgatói székét.

(félre)

A fentiekből elég egyértelműen kiderül, hogy Meczner maga okozta a saját vesztét. Valójában egy klasszikusokra alapozó ifjúsági színházat vezetett, amely egyre kevésbé volt gyerekszínház. Ha sarkosan fogalmaznék azt is írhatnám, hogy Meczner végig meg akart szabadulni a gyerekektől, ellentétben Novák Jánossal, a Kolibri Színház igazgatójával, hiszen az ő sikerének egyik legfontosabb titka, hogy őszintén szereti a gyerekszínházat, és így azt, amit csinál. Ekkoriban a Kolibri Színház még csak alternatív bábszínházként üzemelt, bár első évtől kezdve keveredett az élő színészet és a bábszínházi játék, mint pl. a Megyeri Gyalog Galopp-ban, ami teljes mértékben élő színházi produkció volt.

Budapest tehát gyerekszínház nélkül maradt. Neuralgikus pont ez, és mindig igyekszem odaírni, hogy volt, és azóta is van egy Kolibri Gyermekek és Ifjúsági Színház, de csupán 211 férőhellyel, egy kétmilliós fővárosban. Pedig mindenki tudja, mekkora szükség

⁶² Magyar Judit Katalin: Ez már nem az a színház - beszélgetés Meczner Jánossal, Színház, 1992. szeptember

⁶³ Népszava, 1993. július 31.

van egy olyan „nagy” színházra, ahol a jövő színháznézői és színházcsinálói ismerkednek meg a színház világával. És nem csak azért mert az előadások képesek lehetnek a gyerekek számára megszűrni és értelmezni a világ jelenségeit, nem csupán az előadások jellemformáló, gondolatébresztő hatása miatt.

Ha a színházak azt akarják, hogy húsz év múlva is legyen majd igényes közönségük, akkor a gyerekeket magas művészi színvonalú előadásokhoz kell szoktatni. Ha egy színházban „csupán azért csinálnak gyerekelőadást, hogy a harmadrangú színészeit foglalkoztathassák, akkor azzal csak ártanak. A gyerek nagyon könnyen hozzászokik az ócskasághoz, és továbbra is azt fogja keresni. Ekkor pedig a magyar színházművészetből »csak« a művészet fog kikopni.”⁶⁴

⁶⁴ Magyar Judit Katalin, i. m., 1992.

6. Budapesti színházak gyerekelőadásai a nyolcvanas években

Radnóti Színpad - Játékszín - József Attila Színház - Thália Színház - Vidám Színpad - Mikro-Mikroszkóp Színpad

A nyolcvanas évek közepétől robbanásszerű változásnak lehettünk tanúi. E változás leglényegesebb jellemzője a gyerekszínházi produkciók iránt megnövekedett társadalmi igény, s ez igény nyomán a különböző művészi vállalkozások megsokasodása volt.

A főhivatású Gyerekszínház mellett számos helyen játszottak gyerekeknek. A Radnóti Színpadon, illetve a Játékszínen kívül a József Attila Színház, a Thália Színház és a Vidám Színpad is több-kevesebb rendszerességgel tartott gyerekbemutatót, akárcsak különböző színházi vállalkozások. Előadásaik azonban többnyire igen alacsony színvonalúak voltak, nagyon sok szakmai, lélektani, pedagógiai ostobaság rontotta a gyerekelőadások hitelét.

Nánay István írja tanulmányában, amely a Magyar Színházi Intézet gondozásában jelent meg:

„Felnőtt színházakban is gondolnak a gyerekközönségre: a Fővárosi Operettszínház mesebalettje, a József Attila Színház mellett a Vidám Színpad is várja gyerek-látogatóit. Ezekkel párhuzamosan még számos más gyerek-produkció tekinthető meg a fővárosban. A magyar gyerekszínház egyik jellegzetes alkotója lett az elmúlt évtizedben Novák János, aki produkcióról produkcióra konokul igyekszik megvalósítani egy olyan gyerekszínházi formát, amelynek döntő tényezője a közönség együttjátszása, ám az adott keretek között ez a modell nem, vagy csak nagyon sok problémával működik. A Játékszín mutatta be Horváth Péter író és Novák János zeneszerző-rendező *Maugli* című produkcióját.

A Mikro-Mikroszkóp Színpad az óvodáskorú gyerekek törzs-színháza lett, ahol Levente Péter játszik a gyerekeknek. 1981-ben bemutatott produkciójuk a *Zűrhajó*.

A Népszínház, mint országos jellegű gyerek-programokat adó felnőtt színházi társulat, három bemutatót tart évente. A Józsefvárosi Színházban hetente négy előadásra hívja meg a gyerekeket, ezenkívül a peremkerületi művelődési házakban is játszik. Országos hálózatban a Népszínház mintegy 450-500 gyerek-előadást játszik évente. A Népszínház Közművelődési Pódiumának 120-150 előadása van az iskolákban, és itt kell utalnunk a Radnóti Miklós Színpad szintén iskolákban tartott rendhagyó irodalmi óráinak most már ugyancsak nagy múltú munkájára.

Egyre gyarapodnak azok a csoportosulások, illetve az általuk létrehozott produkciók, amelyek függetlenül a résztvevők státusától, egyértelműen hankniknak tekinthetők – mégpedig a szó elmarasztaló értelmében...

Egy nagy sikerről újabb bőrt lehúzó *Süsü*-előadásnak a Vidám Színpad adott otthont, de vidéki városok több ezres befogadóképességű sportcsarnokaiban is játszottak, nem éppen olcsó jegyárakkal. A vállalkozás azonban lehet nemcsak szándékában, de eredményében is művészi hatású.

Vándorfi László rendezésében zömmel a Nemzeti Színház társulatából verbuvált színésztrupp mutatta be néhány éve az Egyetemi Színpadon Weöres Sándor *Csalóka Péterét*, amely az elmúlt időszak egyik legjobb gyerekelőadása lett.”⁶⁵

Az 1984/85-ös színházi évadban a Budapesti Gyermekszínházon kívüli előadásokat a **14-es számú melléklet** (142. oldal) közli.

Nemcsak a fővárosban, hanem vidéken is rendszeressé váltak a gyerekelőadások. Legtöbbször nem is csak egy előadást mutattak be évadonként, hanem kettőt, sőt volt, ahol hármat is. A kulturális politika külön összeggel támogatta ezeket a kezdeményezéseket. Volt néhány olyan város, ahol felismerték a gyerekelőadások igazi fontosságát. Ilyen volt például Kaposvár.

(félre)

A kaposvári színház gyerekelőadásai a szakmában is nagy népszerűségnek örvendtek. Sok mindennek köszönhető ez. Kaposvár, akárcsak a többi vidéki város, olyan, ahonnan a felnőtt fiatalok nagy része elmegy. Vannak ugyan olyanok, akik emlékeznek rá, hogy milyen gyerekelőadásokat láttak ifjúkorukban. Persze túlzás azt állítani, hogy a gyerekelőadásoknak tömeges közönségnevelő, ízlésformáló hatása lenne. De hogy fontos élményei a felnővekvő ifjúságnak, az biztos. Azért tartom fontosnak a kaposvári gyerekelőadásokat, mert ezzel az elhivatottsággal, odafigyeléssel, törődéssel, kreativitással, komolysággal, erőteljes színészi jelenléttel kell, hogy működjön minden gyerekszínház, pontosabban ilyen szisztematikusan kell nevelnie a közönséget minden egyes előadásnak. Ez kell majd jellemezze az új, felépítendő gyerekszínházat is.

⁶⁵ Nánay István: *Gyerekszínházi állapotrajz 1987. Tanulmányok a Gyerekszínházról*. Felelős kiadó: dr. Kerényi Ferenc, Magyar Színházi Intézet, Bp., 1987. 17.

7. Egy vidéki gyerekszínházi fellegvár

Interjú részlet Babarczy Lászlóval a Kaposvári Csiky Gergely Színház volt igazgatójával

„... 1973-ban a színházi nyelv megújításában forradalmi szerepet vállaló magyar rendezőgeneráció egyik „plakát-darabja” lett a Kaposváron bemutatott Litvai Nelli Collodi műve alapján írott Pinokkiója, Ascher Tamás rendezésében. Egy vidéki színház kezdte felismerni, hogy másként kell játszania, más szellemiséget, más darabokat kell bemutatnia. Művészszínházzá formálódó társulatának fontos volt, hogy hasonlóan nívós gyerekelőadásokat hozzon létre. Itt nem érvényesült az a – sok színházban meghonosodott – szokás, miszerint azok a színészek játsszák a gyerekdarabokat, akinek nem jutott más szerep. Kaposvárott a legjobb színészek játszották a gyerekdarabok szerepeit. Magunknak neveltük a közönséget, akik felnőttként is kitartottak mellettünk. Pogány Judit például a *Pinokkió*ban vált országosan népszerű színésznővé.”⁶⁶

Következzen itt egy interjúrészlet a színház volt direktorával, Babarczy Lászlóval,⁶⁷ amiből érthető, hogy miért is voltak olyan nézetek ezek a kaposvári gyerekelőadások, és hogy a kaposvári színház tulajdonképpen ezekkel a gyerek- és ifjúsági előadásokkal nevelte nagyon körültekintően a maga közönségét:

„Mindannyiunknak, akik ezt a színházat létrehoztuk, Aschernak, Zsámbékinak és nekem is voltak nagy gyerekszínházi élményeink, ezért úgy gondoltuk az induláskor, hogy a gyerekelőadás természetes része a színjátszásnak, és ha azt akarjuk, hogy jó színház legyen Kaposváron, akkor látványos, érdekes és erőteljesen ható mesedarabokat kell csinálnunk. Aztán lassacskán kiderült, hogy ez nem is olyan könnyű. Gazdaságilag ugyanis a lehető legrosszabb, amit egy színház tehet, ha gyereknek játszik, mert bevétel szinte alig van, hiszen olcsók a jegyek, de ha igényesen akarja megcsinálni az előadást, akkor az majdnem ugyanannyiba kerül, mint egy nagy zenés produkciót kiállítani. Vagyis törököt fogtunk, de azért azóta is próbáljuk tartani a színvonalat. A színház anyagi helyzetétől függően évente egy vagy két gyerekelőadás születik. Ezekből hihetetlen nagy szériák mennek, lényegesen

⁶⁶ Novák János: *Félig üres – félig tele pohár – Gyerekszínházak egykor és most* Az ASSITEJ Magyar Központja megbízásából készült szöveggyűjtemény. Szerkesztette: Sándor L. István, A szöveget gondozta: Szűcs Mónika, Felelős kiadó: Novák János, Kaposvár, 2006. május 8-12. 18.

⁶⁷ Babarczy László (1941) rendező. 1966-ban végzett a Színművészeti Főiskolán, majd a pécsi később a Nemzeti Színházban dolgozott. 1973-ban a kaposvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött, melynek 1978-tól közel harminc évig volt igazgatója.

többször játsszuk őket, mint a felnőtt előadásokat. Az egész megyéből, sőt a megyén túl fekvő területekről is jönnek hozzánk az iskolák. [...]

A gyerekelőadásokon ugyanaz a fontos, mint a nagyszínházi produkciókban. Látványosnak, hatásosnak, fantáziadúsnak kell lenniük, amelyek az élet titkait nem elfedik, hanem feltárják. Nem vagyunk a gyerekelőadásokban sem szelídek. Erről hatalmas vita volt az első gyerekszínházi fesztivál idején, amit a hetvenes évek végén rendeztünk. Akkor azzal támadtak dühödten ránk, hogy miért mutatunk borzalmakat a gyerekeknek színpadon. Hát azért, mert nem akarjuk eltagadni a szorongást meg a bajt, ami az élet velejárója. Úgy gondoljuk, hogy ugyanúgy, mint a felnőttek világában, az izgalom, a szorongás és időnként a félelem is megszabadító hatású lehet. Az a lényeg, hogy az édeskéslet mi egyáltalán nem szeretjük a színházban. Természetesen a gyerekszínházban sem. [...]

Nem engedhetjük meg magunknak, hogy különböző korosztályoknak játsszunk. Márpedig a gyerekeknél olyan kilenc-tíz éves kor körül van egy szakadék a befogadásban: a kisebbek inkább a mesét szeretik, a nagyobbak inkább a kalandot. Ezért kénytelenek vagyunk olyan darabokat választani, amelyek egyidejűleg szólítják meg mind a két korosztályt, és ezek többnyire a klasszikus mesék.”⁶⁸

(félre)

A Babarczy Lászlóval készült interjú részletből is kitűnik, hogy a gondolkodásuk már az 1970-es évek elején előremutató volt. Ez nyilvánvalóan a színház vezetőinek, alkotóinak minden munkásságára jellemző volt. A darabok alapigazságát keresték felnőtt és gyerekelőadásaikban egyaránt, és nem szépelegni, gügyögni akartak. Hiszen a meséknek is az ad valódi tartalmat, hogy felkavaróak, sokszor megrendítőek, drámaiak, és segítik a gyerekeket abban, hogy szembenézzenek önmagukkal, nehézségeikkel, hogy megismerjék azokat, és fel tudják dolgozni, megoldást találjanak rá. Ehhez a mesék mélyebb értelmét kellett megérteni és feldolgozni, és nem a felszínen maradni. A kaposváriak bizonyították elsőként, hogy a gyerekszínház egyenlően fontos a felnőtt színházi bemutatókkal. A Pinokkió pedig ebből a szempontból még egy különlegességgel bírt, hiszen a kaposvári előadások mindegyike, vagy azt mondhatom, hogy majdnem mindegyike a jelenkor társadalmához szólt, mélyrehatóan kereste a művek igazságát, drámaiságát. Ahogy a felnőtteknek szóló művek, úgy az igazi nagy és klasszikus mesék is mindig élet-halál kérdésekről szólnak, csak hogy a mai

⁶⁸ A szöveget gondozta: Szücs Mónika, *Kellenek csodák - Beszélgetés Babarczy Lászlóval*. Az ASSITEJ Magyar Központja megbízásából készült szöveggyűjtemény
Szerkesztette: Sándor L. István, Felelős kiadó: Novák János, Kaposvár, 2006. május 8-12.

szülők nem akarják gyerekeik lelkivilágát borzalmakkal terhelni, ezért a meséink is egyre szelídebbek, ezáltal vérszegényebbek. Mert hiszen, hogy megoldódjon valami, hogy egy mesének felemelő, jó és megnyugtató vége legyen, ahhoz nagy mélypontokat kell megjárjon a történet, nagy kell legyen a tét, és a veszély... A riportban megfogalmazott olyan mondatok mint: Nem vagyunk a gyerekelőadásokban sem szelídek. Vagy... nem akarjuk eltagadni a szorongást meg a bajt, ami az élet velejárója... ezek valóban újszerűek voltak abban az időben. Fontosnak tartom, hogy ezeket ma is így gondolja egy társulat, egy alkotóközösség.

8. Budapesti gyerekszínházak a rendszerváltás után

Nevesincs Színház – Napsugár Gyermekszínpad - Cilinder Gyermekszínház - Harlekin Gyermekszínház - Szín-játék-ország - Trambulin Színház

(félre)

A kilencvenes években a színházak dotációja megváltozott. A folyamat oda vezetett, hogy a repertoár és a játék felhígult. Ez a gyerekszínházra is hatással volt, hiszen megszüntették az egyetlen főhivatású gyerekszínházat. Ebben az időszakban ismerték fel a színházak, hogy a gyerekközönség több szempontból is hasznos lehet. Így vállalták fel a nagyobb prózai társulatok, hogy évente gyerekelőadásokat tartanak.

8. 1. Nevesincs Színház

A Nevesincs Színház 1992 nyarán, a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány egyszeri támogatásából jött létre, mint afféle „alternatív” színházacska. A véletlen, majd a Főváros jóvoltából a volt Körszínházban, a városligeti Globe Színházban kaptak elhelyezést és évi 80–90 előadásra lehetőséget. Fél év alatt öt bemutatót tartottak, a produkciók összesen 168 előadást éltek meg.

Zömmel szociálisan hátrányos helyzetű, szegény gyerekeknek játszottak: napközis táborokban, iskolák tornatermeiben, a főváros, majd a környező vidék művelődési házaiban. A Globe-ban hétvégeken ingyenes előadásokat tartottak évekig. Nem lehet véletlen, hogy több évtized után újra a Liget ad otthont ezeknek az előadásoknak. Folyamatosan nőtt a repertoárjuk, az éves előadásszámuk elérte a 213-at, ám egyetlen pályázaton sem kaptak számottevő támogatást. Egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a Nevesincs Színház legfőbb hajtóereje az, hogy: „az iskolai irodalom-, és történelemoktatás élő szemléltető példatára lett”.

A megyei pedagógiai intézetek - felismerve, milyen szerencsésen segíti a Nevesincs Színház repertoárja az iskolai irodalom és történelemoktatást -, félévente eljuttatják műsorfüzeteiket az iskolákhoz, gimnáziumokhoz.

Álljon itt egy részlet a Nevesincs Színház 2001-ben megjelent kiadványából mely a Színjátszók könyvtára sorozatban a Magyar szépirodalom színpadon 1. címet viseli.

„Az iskolás gyerek életkori sajátosságához tartozik az új ismeretek megszerzésének a készsége és igénye, az oktatás-nevelés intézményes szükséglete. Minden társadalom a maga nemzeti kulturális örökségének alapjait tekinti tananyagnak (beleágyazva a környező népek és

a világ elérhető műveltségi értékeibe). Ez nem valami kegyeleti dolog, hanem – mint láttuk – a nemzeti megmaradás záloga. Ha ez így van, akkor a gyerekeknek játszó színház – anélkül, hogy sajátos művészi profilját feladná – sokat segíthet ebben. A »mérvadó színházi körök« erről nem akarnak tudni semmit. Nem értik, hogy többről van szó, mint akármilyen mese színvonalas előadásáról. A Nevesincs Színház másfél évtizedes működése hívja fel a figyelmet arra, hogy nem egyszerűen vissza illene adni a gyerekektől elvett színházat, hanem voltaképpen egy új szellemű Gyerekek Nemzeti Színházát kellene megalapítani - a néhai Déryné Színházhoz hasonlatos országos működési kötelezettséggel. A színháznak tehát nemzetépítő stratégiai feladatot is el kell látnia! A művészet, a nemzeti kultúra tehát szervesen bekapcsolódik egy nép létkérdéseinek megválaszolásába. Nem véletlen, hogy a *Toldi* egy méltatlan sorban élő, nagy erejű, sokra hivatott bajnok »sikertörténetét« hirdeti.

Nem véletlen, hogy Csongor és János vitéz boldogságkeresése, szellemi hűsége kifogyhatatlan. Nem véletlen, hogy Mátyás király a mesék hőse lett, ahol a juhászt és az uralkodót a kölcsönös hűség és bizalom fűzi össze. [...]

A mi földünkön élő népeknek ezek az alapvető tulajdonságok adhatnak erőt. Színházi előadásainak ezeket az »éltető nedveket« kell az élmény örömével belecsepegtetni a mai gyerekekbe, hogy mint védőoltások épüljenek be testükbe-lelkükbe.

A színházi élményben mindez nem didaktikusan jelentkezik, és éppen ezért hatásosabb minden oktató szónál. Mit adhat neki ekkor a színház? Például történelmi tudatunk pilléreit, kialakító hősöket és példázatokat. Személyesen tapasztalhatja meg az előadások során történelmünk alapkérdéseit; Árpád, Szent István és Szent László valóban korszakalkotó zsenialitását, amely elhozott, letelepített, és »beépített bennünket Európába«. *A kőszívű ember fiai* élményével megértheti: a hazáért, a jövőért tudnunk kell áldozatot is hozni. Ha irodalmunk és történelmünk szellemét nem hagyományozzuk tovább a gyerekeinkre, az új generáció helyes döntéseinek léalapját vesszük el. Ezért elfogadhatatlan a »színházi mérvadó körök« liberálisnak tűnő álláspontja, hogy mindegy mit játszunk a gyerekeknek, csak magas művészi színvonalon tegyük.”⁶⁹

(félre)

A magyar színházi életben a Nevesincs Színházon – vagy, ahogy magukat nevezik, a Theatrium Hungaricumon kívül senki nem vállalkozott arra, hogy színpadra vigye nemzeti kultúránk – gyerekeknek és fiataloknak szóló – legfontosabb szépirodalmi műveit és

⁶⁹ Részlet a *Magyar szépirodalom színpadon I.* – Színjátszók könyvtára, Nevesincs Színház, Bp., 2001,

sorsfordító történelmi témáit, amellet, hogy szép meséket, népi játékokat adtak elő. Ezek a produkciók – az iskolai oktatás „élő szemléltető példatáraként” –évről-évre színre kerülnek. Ennek a Rencz Antal nevéhez köthető színháznak nemes célkitűzéseit senki nem vitatja, a kérdés csak az, hogy „hogyan”, milyen előadásban, milyen színvonalon, kik játsszák a szerepeket.

15-ös számú melléklet (144. oldal)

8. 2. Napsugár Gyermekszínpad

(Gutenberg Művelődési Központ, VIII. ker. Kölcsey u. 2.)

A háború után Lakner Artúr nagyobbik lánya, Lakner Livia újra életre hívta édesapja gyermekszínházát, ám a szocialista rendszer hamarosan lehetetlenné tette működésüket. Livia azonban nem adta fel, és – a Gutenberg Művelődési Ház segítségével – Napsugár Gyerekszínpad néven újra elindulhatott a munka.

A nyolcvanas évekig működő színház többek között olyan jelentős színészeket nevelt, mint Ruttkai Éva, Galambos Erzsébet vagy Harkányi Endre.

A folytatás reménye az 1980-as évek végén csillant fel, amikor a Gutenberg Művelődési Központ Napsugár Gyermekszínpada bemutatta Lakner Artúr főművét, az *Édes mostohát*. Itt tűnt fel Ullmann Mónika, Ábel Anita, Csondor Kata és Somlai Edina. Megalakult a Lakner Gyermekszínház-képző Tanoda, melynek tanárai között Lakner Livia és Kalmár Tibor mellett már ott voltak a mai Gyermekszínház vezetői: Aczél András, Balogh Bodor Attila és Zézula Tibor.

Lakner Livia halála után a Művelődési Központ vezetője a művészi elvek helyett gazdasági érdekeket helyezett előtérbe, ezért 1999-ben a Lakner-leszármazott Aczél András vezetésével a tanári gárda egy része kivált a Tanodából.

„1999-ben meghalt Lakner Livia. Igazából rám hagyta ezt az egészet, mert azt mondta, bennem látja az utódját, én pedig – töredelmesen bevallom – szintén magamban láttam. Tettük hát tovább a dolgunkat, és bennem körvonalazódott az *Édes mostoha* újabb előadása, új koncepcióval, de a Gutenberg színpadán.”⁷⁰

Az idézet Aczél Andrástól való, aki mellé a gyerekek és a szülők egy emberként álltak. Ő pedig a legkisebb lánnyal, Lakner Noémivel létrehozta a Lakner Bácsi Alapítványt, így 2000-től régi nevén újjászületett a Lakner Bácsi Gyermekszínháza. Mindig akadt valaki,

⁷⁰ Aczél András, a Fővárosi Operett Színház színpadigazgatója, akinek anyai ági nagybátyja Lakner Artúr volt. Interneten olvasható: <http://www.lakner.hu/index.php?funkcio=cikk&ujtag=4>

aki szívesen segített és helyet biztosított a színház számára. Az oktatást is komoly alapokra kellett helyezni, ehhez pedig szükség volt valakire, aki a legkisebbekkel foglalkozik. Rövid gondolkodás után Aczél András rájött, hogy nem kell messzire mennie, hiszen van egy ember, aki tulajdonképpen Lakner bácsi maga, csak a neve más: Levente Péter.

(félre)

Az édes mostoha darab nem jó... Ma már azt is mondhatnám élvezhetetlen. A maga korában egy progresszív kísérlet volt, egy történet, amely árva gyerekekről szól.

Öt éves gyerekekkel már komoly szerződést kötöttek, idomították őket, meg volt határozva, hogy énekelni és táncolni tanítják a gyereket, sőt filmekben menedzselik őket. Ma ezt nem tartom járható útnak. Tisztában kell lenni azzal, hogy társadalom is, a gyerekkép is változik.

8. 3. Cilinder Gyermekszínház

A Cilinder gyermekszínházi műhelyt 1986-ban hozták létre drámapedagógusok. Eléggé szerény keretek között kezdte el működését. A könnyebb megjegyezhetőség miatt már akkor is a Cilinder Színház nevet viselték. 1991 óta alapítványi formában dolgoznak. Az említett alapítvány 1992-ben hozott létre egy alapfokú művészetoktatási iskolát. Ez lett az iskola a létalapja, amely mára mintegy 30 csoportban több mint 500 gyermeket foglalkoztat. Színjáték, néptánc, balett, modern tánc, festészet, kézműves és kerámia tanszakon működnek csoportok. Színház már 1986-tól létezik. Korábban szülői hozzájárulással, szakköri díjakkal működött. Sok népmesét állítanak színpadra. A népi kultúra területén sok minden kihalófélben van, nem csoda, ha a gyerekek nem tudják, ki is az a kiskondás, miféle fűzfasípot kap a királylány a Csillagszemű juhásztól. A drámajáték órákat ma már népismereti foglalkozásokkal kell kiegészíteni. Lényeges elem, hogy itt a játék, a pedagógiai szempontok kerülnek előtérbe. Az iskolában a gyerekek a szabadidejükben szabadon választják ezt a játékformát.

Az alapítvány célja: az első magyar önálló gyermekszínház felépítése, támogatása, az első magyar tizenkét osztályos színház és filmtagozatos iskola létrehozásának támogatása, a gyerekszínészek és előadók érdekvédelmének megteremtése. Vezetőjük Barta Márta.

Idézek egy részletet a Magyar Hírlap egyik, 1998. májusi cikkében is megjelent pályázati anyagunkból:

"A Cilinder Színház és Iskola Alapítvány '97-ben határozta el, hogy önálló, állandó jelleggel működő roma gyermekszínházat hoz létre Teát-Rom néven. Egy állandó hely és társulat kialakításával megteremtődhet a lehetőség a felnőtt roma színjátszás megalapozásának.

Munkánkat elsősorban olyan fiatal romákra kívánjuk alapozni, akik vállalják származásukat és pozitív mintát tudnak nyújtani a roma gyerekek számára."

Jelenleg öt roma csoport működik, mintegy hetven gyerek részvételével.

8. 4. Harlekin Gyermekszínház

Lojko Lakatos József⁷¹ hivatásának a tanítást vallja. Pedagógusi, költői és filmrendezői énjét (*Fábri Zoltán* osztályában végzett a főiskolán) ötvözte a Harlekin Gyermekszínház megalapításával, amely létrehozta a színiakadémiát.

A gyermekelőadások teremtik meg a működéshez szükséges anyagi feltételeket, és az államtól is kapnak támogatást. Tandíj nélkül azonban elképzelhetetlen a működésük. Az indulás Kőbányán volt a Pataki Művelődési Házban. Ott próbáltak és előadásokat játszottak. Nem keveset. Heti két-három alkalommal vidéken játszottak, például a *Rómeó és Júlia*-t, vagy a *Pál utcai fiúk*-at.

8. 5. Szín-játék-ország

Földessy Margit "Színjátékország" kreativitás- és képességfejlesztő, önismereti drámajáték stúdiója nemcsak a színházi szakmában, de a gyerekek és a szülők körében is fogalom. A Balázs Béla-díjas színésznő vallja: nem hagyta abba hivatását, hanem ma már egy jó pszichológiai és pedagógiai érzékkel megáldott olyan színész, aki képes a gyerekre hatni. Amikor belekezdett, nem tudta pontosan, hogy mi az, amit elkezd - mondja *Földessy Margit*,⁷² aki 1985-ben alapította stúdióját. „Csak azt láttam, hogy a körülöttem élő gyerekeknek olyan problémáik vannak, amelyeket feltétlenül ki kell belőlük játszani. Kell egy lehetőség, ahol a gyerekek kiengedhetnek magukból minden olyasmit, amire egyébként nincsen módjuk. Mint színész azt szerettem volna, hogy a színpadi játék eszközeivel tudjak a gyerekeknek segíteni. Nem feltétlenül színészképzésre gondoltam. A beszédképzést persze nagyon fontosnak tartottam, mert azt gondolom, hogy az egy alapszög. Az első üzenetek, a

⁷¹ Lojko Lakatos József- (1951—) költő, író, színház- és filmrendező. A Harlekin Gyermekszínház alapítója. Néhány filmje: A nyolcadik stáció, A táltos fiú, Elfelejtett holtak.

⁷² Földessy Margit (Budapest, 1946. április 25.) színésznő. Komlós Juci lánya. A Földessy Margit Színjáték- és Drámastúdió vezetője.

metakommunikáció, a kommunikáció. Ha az ember segít letisztításukban, és kerek egészzé formálásában, akkor azzal a személyiség is fejlődik.”- vallja a színésznő. Először hat-tíz éves gyerekekkel foglalkozott, és ahogy nőttek, úgy lett egyre több tennivalója. Menet közben jött rá, mit kell tennie, minek kell utánanéznie. Az alsó korhatárt öt és fél éves korban állapították meg. Abban a korosztályban sok a csoportos játék, nem szabad, hogy egyéni megmérettetés íze legyen az egésznek. Az elején segíteni kell megteremteni a szituációkat, és nem szabad a gyereket magára hagyni. Ehhez kell a csoportvezető színészmesterségbeli tudása, aki hiteles szituációkat állít fel, és ezen keresztül a játész is hitelessé válik. Meg kellett tanulnia, mikor jön el az ideje annak, hogy elengedheti a kezét annak, aki a színpadon van. Az a jó, ha a gyerek nem veszi észre, hogy mikor válik önállóvá.

A felnőtt csoport egy kísérlet végeredményeként jött létre. A szülők és mások, akik a stúdió közelébe kerültek, elkezdtek irigyelni a gyerekeket. Földessy Margit meg ki akarta próbálni, megvan-e még bennük az a fajta játékosság, amire neki szüksége van a munkájához. A gondolatokat kell szabadjára engedni, mert ott van valami olyan termékeny terület, ami felnőttkorban is borzasztóan fontos. Ők azért járnak ide hetenként, mert szeretnék megőrizni magukban a gyereket.

Amikor megalakult a stúdió, akkor Szín-Játék-Ország volt a neve, a pici gyerekek miatt. Ma már kreativitás- és személyiségfejlesztéssel foglalkozó drámastúdióvá nőtte ki magát. Főleg, mikor már kamasz, sőt felnőtt emberek is kedvet kaptak a játékhoz. Akkor derült ki, hogy ez mennyire bonyolult dolog. A legfontosabb, hogy az ember memóriáját kell felfrissíteni. A csoportok nagyon sok szituációval és gyakorlattal dolgoznak. Lényeges alkotóelem az improvizáció.

Vannak hivatalos drámajáték-kategóriák, a kreativitásfejlesztő, a pszichodramajáték, az élményeket feldolgozó szituációs játékok. Vannak kifejezetten színpadi játékok, verses, irodalmi játékok és még nagyon sok fajta. A lényege mindegyiknek az, hogy old és felszabadít, gondolkodni és kimondani tanít, rendszeresen tréningezi a fantáziát, fejleszti a koncentrációs készséget. Megtanít figyelni egymásra.

8. 6. Trambulin Színház

1998 nyarán született az akkor már öt éve működő művészeti vállalkozás keretei között, Csák György⁷³ diplomás színművész irányítása mellett. A társulat részben a hajdani Arany János Színház tagjaiból, részben un. színész 2. végzettséget nyújtó iskolát végzett fiatal

⁷³ Csák György a Spiritusz Egyesület vezetője, a Trambulin Színház igazgatója, diplomás színész.

művészekből áll. Évente kb. 140-160 előadást játszanak az ország különböző művelődési intézményeiben és szabadtéri helyszíneken. A megszületés pillanatától társulatépítés folyik. A megalakulást követő egy-két év után már kialakult egy olyan struktúra, amely valamelyest biztosította az előadások karbantartását, a megfelelő színvonal szinten tartását. Raktárunk, próbahelyünk, irodájuk van, ami elemi feltétele a normális munkának. Ez előnyei mellett egyben nagy hátrány is a megszorított színházi társulatokkal folyó versenyben, hiszen a rezsiköltségünk magas. A kialakult gyakorlat ezen a területen az, hogy kis helyen, lakásban, esetleg valamilyen művelődési intézménnyel való alkalmi „barteres” megoldással készülnek az egyes produkciók viszonylag kevés próbaidővel, nem elégséges feltételekkel, és kisebb szereplőgárdával.

Az évek során elkészült előadásaik fogadtatása nyomán igazolódni látszik, hogy a dinamizmus, a változatosság, és az új utak keresése helyes irány, amely továbbra is meghatározó a Trambulin színház munkájában.

Az elmondottak utalnak arra is, hogy a gyermek- és ifjúsági színházi réteg sok problémával küzd, ami természetesen kihat a kínálatra, végső soron a közönség ízlésének, kulturális ellátottságának színvonalára is.

(félre)

Csák György nemcsak vezetője a Trambulin Színháznak, hanem évek óta, sőt írhatom azt is, hogy évtizedek óta szívén viseli a gyermek és ifjúsági előadásokkal kapcsolatos színházi életet és annak szervezeti működését. Több tanulmányát olvastam, és fontosnak tartom azt a honlapot, illetve újságot, mely az ő szakértői segítségével készült. (gyerekszinhaz.hu, spiritusz.hu) A Spiritusz Gyermek- és Ifjúsági Színházi Egyesület létrehozója, mely szervezet segíteni és támogatni kívánja, a magyarországi gyermek és ifjúsági korosztálynak szóló azon előadásokat, amelyek ma még jobbra láthatatlanok. Ez igen jelentős szám, ugyanis egyetlen naptári évben, a szokásos színházi szezont, és a nyári, szabadtéri rendezvényeket is beleértve 10.000 körüli előadásszámról, és kb. 2- 2,5 milliós nézőseregről beszélünk. Ezek közül van művelődési intézményekben és kőszínházakban játszott előadás, az arány 70 – 30 % a közművelődési intézmények javára.

A kőszínházakban, költségvetési támogatásban részesülő bábszínházakban, fix játszóhelyeken tartott előadások „publikusak” - műsorújságok, Internet – a közművelődési intézményekben tartottak nagy része zárt láncban működő. A nagyközönség, szakma számára „láthatatlan” előadások, melyek között vannak igazi gyöngyszemek, amelyek műfajilag talán nem mindig skatulyába szoríthatók, vannak korrekt üzleti színházak, és van a gagyi, a haki-

szellemű, nem igazán értékes színház is. A hajdani tájoló kőszínházi előadásokat (felnőtt és gyermekelőadásokat egyaránt nagyobb vidéki művelődési házakban) több mint tíz éve felváltották az un. utazó társulatok produkciói. Csák megoldási javaslatokat is tesz arra vonatkozóan, hogy hogyan is lehetne változtatni és egyben rendezni a jelenlegi kusza helyzetet. Ennek néhány eleme: a teljes gyermek- és ifjúsági előadás-kérdéskör leválasztása a felnőtt színházi intézményi rendszerről, és önálló intézményi rendszer létrehozása. Ezt én személy szerint így nem támogatom, meggyőződésem, hogy a gyerekszínházat csak mint a struktúra részét lehet tovább éltetni. Számomra nyilvánvaló, hogy az ifjúsági színház része a színházkultúra egészének. Továbbá: a fogalmi zűrzavar tisztázása (műfaji eltérések, játszóhelyek különbözőségei, a célközönség, amatőr és hivatásos problémakör, oktatás-nevelés helye, szerepe...), rugalmas minősítő rendszer létrehozása. Csák György sok jó ötletét, tenni akarását, biztos vagyok benne, hogy szakmánk egyszer majd hasznosítani fogja.

9. Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház

1992-ben megszűnt az Állami Bábszínház. Az Andrássy úti főépület Budapest Bábszínház néven folytatta a működését, a Jókai téri kamaraszínház helyén pedig egy alternatív bábszínház alakult, akkori nevén: a Kolibri. Novák János nyerte el az igazgatói mandátumot, kezdetben két évre. Novák eredetileg zenész volt, de hamar bekerült a színházi világba: zenét szerzett a Thália Színháznak, fellépett Cseh Tamással a 25. Színházban, 1977-től a Radnóti Színház, pontosabban akkor még Irodalmi Színpad zenei vezetője lett, és rövidesen gyerekelőadások rendezésével kezdett foglalkozni. Saját bevallása szerint⁷⁴ számos véletlen esemény sodorta őt ebbe az irányba, ám első nagy sikerű rendezése, a Dajka Margit főszereplésével készült, 1982-ben az Egyetemi Színpadon bemutatott *Bors néni* sikere már világosan mutatta, hogy van keresnivalója a gyerekszínház területén, mint ahogyan az is kiderült, milyen az a gyerekeknek szóló színház, ami Novákot foglalkoztatja. A közönséggel való interakción alapuló rendezői elgondolás azóta is jelenlévő, már-már védjegynek számító elem Novák munkásságában; ez a fajta megközelítés volt az, ami a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház születését is megalapozta. Éppen ezért érdemes idézni, hogy mit gondol Novák, mitől válhatott kultusz-előadássá az Egyetemi Színpad *Bors néni*-je, és mi az, amitől az 1994-ben a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színházban - immár Molnár Piroskával a címszerepben - újra bemutatott darab sikere az elmúlt másfél évtizedben ugyancsak töretlen: „Ma már egyértelműen azt látom, azok a gyerekelőadások váltak klasszikussá, ahol a felnőtt-gyerek viszony új tartalmakkal gazdagodott, ahol ezeket a tartalmakat formailag is modellezi a játék, keretet ad olyan helyzetek kipróbálásához, amelyekben még nincs gyakorlatuk a nézőknek, de már vágnak rá. (...) A *Bors néni*-ben mi volt a meglepő? Lehetett együtt játszani, nem kell fegyelmezni a gyereket, lehet vele együtt énekelni, tapsolni, vándorolni. Egyik felnőtt sem veszi el a tekintélyét, de mint egy igazi szertartásban, mindenki a helyére kerül, miközben együtt is van a többiekkel.”⁷⁵

A *Bors néni* után Novák megrendezte a *Mauglit*, a *Farkas szempilláit*, a *Mesélő kert*et, és egyre határozottabban szeretett volna saját gyerekszínházat csinálni. Székely Andrea, a veszprémi Kabóca Bábszínház jelenlegi igazgatójának bátorításával tehát megpályázta és elnyerte a Jókai téri színház igazgatói posztját. Novák tizenkét elszánt fiatal bábszínésszel

⁷⁴ Videó interjú Novák Jánossal,
http://www.gyermekszinhaz.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1476%3Anovak-janos&Itemid=31

⁷⁵ Novák János, *Gyerekszínház – körül, belül*, In: *Gyerekszínházak Magyarországon*, szerk. Sándor L. István, ASSITEJ Magyar Központ, Budapest, 2006.

alakított társulatot, akik korábban valamennyien az Állami Bábszínházban játszottak és a mai napig a Kolibri Színház tagjai. Noha Novák sokszor, sok helyen elmondta, hogy színháza nem bábszínház, hanem olyan gyerekszínház, ahol bábelőadások is születnek, szerencsés adottságnak tekintette,⁷⁶ hogy a társulat bábszínészekből áll, akik nem nyűgnek és nem misszióknak tekintik a gyerekeknek való színjátszást, hanem hivatásnak, és hisznek abban, hogy van értelme annak, amit csinálnak. Sallai Virág, a társulat egyik vezető színésznője így emlékszik vissza a kezdeti időkre: „Nagy lendülettel kezdtünk dolgozni. Egy emberként álltunk művészeti vezetőnk mögött, s úgyszólván pillanatok alatt meg tudtuk teremteni a rendszeres munka feltételeit.”⁷⁷

Enélkül a lelkes odaadás nélkül nem is sikerült volna túlélni a Kolibri Színháznak az elmúlt csaknem húsz évet, hiszen – nem meglepő módon – a színház megszületése pillanatától kezdve súlyos anyagi problémákkal küzdött.

A Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház azzal a nyilvánvalóan teljesíthetetlen hatósági feltétellel jöhetett létre, hogy a két különvált színház költségvetése nem lesz több mint korábban az anyaszínházé.⁷⁸ Éppen ezért 1995-ben a fővárosi színházak közül a Kolibri Színház vezetése elsőként adott be pályázatot arra, hogy kht.-vé alakulhasson, annak reményében, hogy az átalakulás következtében a színház megszűnik, mint költségvetési intézmény, s ezzel a formalitással a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház megszabadult volna a számukra nagy terhet jelentő adósságtól.⁷⁹ Ezek után a kulturális bizottság döntött a színház Kht.-vé válásáról, „... s miután ezt a közgyűlés is megszavazta, majd a pályázatot is kiírták és pályázó is akadt, azt szavazták meg, hogy a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház mégse váljon kht.-vé. Először felhívták az önkormányzattól Novák János igazgatót, s közölték vele: rájöttek, hogy mégsem annyira jó a színháznak ez a megoldás. Majd aláírták vele, beleegyezik, hogy a kulturális bizottság és a közgyűlés újra döntsön a Kolibri sorsáról.”⁸⁰ A fővárosi vezetés úgy látta jónak, ha a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház továbbra is megmarad önkormányzati színháznak. Kérdés persze, hogy ezzel csakugyan rosszul járt-e a színház, hiszen a kht.-vé válással sok kedvezmény megszűnt volna, ami nem feltétlenül szolgálná a színház művészeti célkitűzéseit. Egy gyerekszínház jegyárait nem lehet olyan mértékben megemelni, hogy eltartsa a színházat. A Kolibri Színház anyagi helyzete csak a kilencvenes évek harmadik harmadára konszolidálódott.

⁷⁶ Videó interjú Novák Jánossal, i.m.

⁷⁷ *Elvárásolt hangok*, In. Magyar Szó, 1995. június 21.

⁷⁸ Metz Katalin: *Kolibri-röppálya-módosítás*, Új Magyarország, 1997.március 29.

⁷⁹ *Tartozásokkal sújtva*, Magyar Nemzet, 1996. szeptember 10.

⁸⁰ Bóta Gábor: *A közhasznú színház aranykora*, Magyar Hírlap, 1997. május 30.

Ekkorra már nőtt az önkormányzati támogatás és a színház saját bevétele is, hiszen már minden előadás teltházzal ment, ugyanakkor rengeteg pályázaton vettek részt, amiből néhány pénzt is hozott a színháznak.

A kezdeti idők gazdasági kötéltanca azonban nem volt hatással a szakmai munkára, s a Jókai téren kialakult egy magas művészi színvonalat képviselő, sokszínű, kísérletező kedvű gyerekszínház.

Az invenciózus színházvezetésnek hála a Kolibri fennállása óta állandóan újabb kezdeményezésekkel és újdonságokkal hívja föl magára a szakma és a közönség figyelmét. 1992 augusztusában ingyenes fesztivállal, az I. Kolibri Nemzetközi Utcai Bábjátékos Fesztivállal nyitotta meg kapuit a színház, hagyományteremtő jelleggel, hiszen azóta is minden évben hazai és külföldi bábtársulatok előadásai jelzik a nyár végét és a színházi évad kezdetét a Jókai téren.

(félre)

Érdekességgént jegyzem meg, hogy ennek az első fesztiválnak én voltam a „játékmestere”.

Novák gyerekszínházi eszménye - a kezdeti időkben - a skandináv példán alapult, amit egy, az ASSITEJ által szervezett tanulmányútnak hála már a nyolcvanas években megismert és ami nagy hatással volt rá. Követendőnek tartja a svéd mintát, ahol az állam komoly pénzeket fektet a műfajba, s nem merül föl a nálunk szinte állandósult kérdés, hogy szükség van-e egyáltalán gyerekszínházra, hiszen Svédországban legalább harminc ilyen jellegű intézmény van. Rangot jelent gyerekeknek játszani, és a gyerekszínházak felnőtt darabokat is műsorra tűznek. Ennek megfelelően a Kolibri Színház repertoárján is megjelentek a felnőtt közönséget célzó előadások.

A kisgyerekeknek szóló délelőtti előadások mellett délután és este vegyes műfajú produkciók is teret kaptak. Ezekben részben a társulat saját színészei, részben vendégművészek szerepeltek. Rövidesen azonban kénytelenek voltak belátni, hogy „egy helynek szelleme van. Nem mennek el ugyanoda este a felnőttek színházba, ahová délelőtt a gyermekeiket elvitték. Legalábbis olyan stílusú előadásra nem, amit más színházban is megkapnak.”⁸¹ Megnyitották tehát a Kolibri Pincét, ahol a felnőtt előadások jobban otthonra találtak. A Pince mellett, hogy teret adott színházi előadásoknak, koncerteknek, előadóesteknek, befogadó színházi produkcióknak, az előadások után klubhelyiséggé is

⁸¹ Hanthy Kinga, *Csipkerózsika és a szponzor-herceg*, Magyar Nemzet, 1994. június 13.

funkcionált, lehetőséget adva, hogy a közönség és a művészek találkozhassanak egymással. Andrassy út 74. sz. alatti próbatermükből pedig kialakították a Kolibri Fészeket, ahol a mai napig kizárólag gyerekeknek játszanak, testközelben. A nyitóelőadás a Novák János rendezte, Bán János főszereplésével készült *Kukacmatyi* volt, a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház első korszakának legnagyobb sikere. Ez a sokszorosan díjnyertes előadás, amely a mai napig műsoron van, „jó példa arra, hogy egy gyerekelőadás – ahova általában olyan közönség érkezik, amely még nem rendelkezik színházi tradícióval - hogyan alkotja meg saját színpadi nyelvét, a megértéshez, az előadás »olvasásához« szükséges közmegegyezést színpad és nézőtér között.»⁸²

Minthogy az egykori Állami Bábszínház Andrassy úti épülete 1949 előtt a Nemzeti Színház kamaraszínháza volt, a Pince és a Fészek tulajdonképpen egy valamikori kamaraszínház (Andrassy út) valamikori kamaraszínházának (Jókai tér) kamaraszínháza. Ebből egyenesen következik parányi méretük, aminek köszönhetően lehetőség nyílik a kevésbé kockázatos kísérletezésre. Ahogy Novák János egy interjúbán elmondta: „Előnyünk, hogy viszonylag kicsik vagyunk. sokszínű próbálkozásunk csekély rizikóval jár. Például a »pince« nézőterére 70-80 ember fér be. Az itteni előadások önfenntartóak. Ha nem jön a közönség, akkor a közreműködők nem kapnak fellépti díjat»⁸³

A szobaszínházi tér lehetővé tesz egy olyan modern gyerekszínházi formát, ahol a színész és a gyerekek intim közelségben lehetnek egymással. Ráadásul az itt létrejövő előadásokban értelemszerűen csak egy-két színész játszik, ezért ezek a produkciók könnyen utaztathatók, ami sokat számít egy olyan színháznál, amely annyit turnézik, mint a Kolibri Színház.

Noha a felnőtteknek szóló színházi előadások helyett mára már inkább ifjúsági vagy fiatal felnőtteknek szóló előadások kapnak helyet, az elmúlt években számos felnőtt színházi premiért tartott a színház. Az első évadban bemutatták például Ruszt József rendezésében Márton László *A római hullazsinat* c. darabját a Pincében, majd Szomory és Lengyel Menyhért egyfelvonásosait, Mrožek *Emigránsokját*, tartottak Ady-eset és olyan vendégművészeket hívtak, mint Galambos Erzsi, Bubik István vagy a már említett Ruszt. Az első igazán nagy sikerű felnőtt előadás a *Megyeri gyaloggalopp* volt, ami a Kolibri Színházra oly jellemző ötvözetét adta a bábozásnak és az élősínháznak. Emellett a színház egyre több főiskolást kezdett foglalkoztatni és beindította saját tanodáját is, a Dajka Margit színész- és

⁸² Novák János, *Gyerekszínház – körül, belül*, In. *Gyerekszínházak Magyarországon*, szerk. Sándor L. István, ASSITEJ Magyar Központ, Budapest, 2006.

⁸³ Várhegyi Andrea: *Emigránsok – csekély rizikóval*, Magyar Nemzet, 1993. február 19.

bábszínész stúdiót, ahol Székely Andrea alapozó munkája után Kássa Melinda, Meixler Ildikó, Szívós Károly, Török Ágnes oktatta a bábművészetet, míg Horváth Péter, Pogány Judit, Molnár Piroska, Éry-Kovács András és Czeizel Gábor színészmesterséget tanított.

Sok diák nyert később felvételt a Színművészeti bábszínész szakára. Irodalmi sorozat indult Zalán Tibor vezetésével, ahol kortárs írók, költők művei kerültek havonta egyszer pódiumra a Pincében. A XXI. Század Magyar Dráma Alapítvánnyal és a Magyar Rádióval közösen gyermek- és ifjúsági színjátékiró versenyt írt ki a Kolibri Színház 1980 után született fiatalok számára. Ha éppen nem volt pénz új bemutatókra – mint például 1996 első félévében –, akkor babaünneppel, majálissal, játszótéri happeninggel adott magáról életjeleket a színház. A Kolibri Gyermekek- és Ifjúsági Színház és a multimédia lehetőségeinek ötvözésére tett kísérletként CD-ROM-on megjelentette három előadás (*Kukacmatyi*, *Jeremiás*, *A boldog herceg*) hangzóanyagát magyarul és angolul, az előadásból vett állóképekkel illusztrálva. Rajzpályázatokkal, közönségtalálkozókcal igyekeztek aktívabban bevonni a gyerekeket. Saját újságot adott ki Ko-Libri Füzetek címmel, ahol megjelentek az előadások ihlette gyerekrajzok, illetve a kortárs és régebbi magyar irodalom nehezebben hozzáférhető művei és különböző gyerekszínházi művészportrék. Nyilvánvaló tehát, hogy a Kolibri Színház kreatív csapata fáradhatatlanul ontotta és ontja magából az újabb és újabb ötleteket.

Az állandó megújulást elősegítendő folyamatosan figyelemmel kísérik az európai gyerekszínházi trendeket. Elsősorban továbbra is a skandináv országok gyerekszínházi megközelítései vannak nagy hatással Novákra – és az európai gyerekszínházi társulások „menjenek ki a gyerekek közé, az ő aktuális problémáikról szülessenek új darabok, és azokat saját közegükben - iskolákban, művelődési házakban – adják elő a professzionista művészek!”⁸⁴ – fogalmazza meg Novák János tapasztalatait egy svédországi útja után. Mint mondja, a skandináv országokban abból indulnak ki az alkotók, hogy az előadásoknak elsősorban a gyerekek gondolatvilágához kell igazodniuk, a rendezők ezért iskolákban és más gyerekközösségekben gyűjtik a témákat, később ezeket dolgozzák fel az előadásokban.⁸⁵ „A svéd gyerekszínháznak nem célja a »felnőtt színházra nevelés«. Az előadások többnyire nem hosszabbak egy óránál. A gyerek szerepet felnőtt színészek játsszák. A produkciókban egyre fontosabb szerephez jut a zene. (...) A zene szerepének kiemelt jelentősége mellett alapvető élményt jelentett a gyerekdarabok által bemutatott konfliktusok

⁸⁴ *Elég a mesejátékokból*, Magyar Hírlap, 2001. június 22.

⁸⁵ *Félre a poros mesejátékokkal!*, Népszabadság, 2002. március 20.

árnyalt, a gyerekek számra mégis könnyen befogadható és átélhető ábrázolása. Jó példa erre Per Lysander, Suzanne Osten: *Médea gyermekei*.

Kísértetiesen rímel az előadás arra a mai helyzetre, amelyben a válásra készülő felnőttek veszekedését bezárt ajtókon keresztül hallgatják a kétségbeesett gyerekek. Az előadás érzékenyen, pontosan mutatja be a válságot, segít a konfliktus feldolgozásában, feloldásában.”⁸⁶ A *Médea gyermekei*, amit 2003-ban a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház is bemutatót Novák rendezésében, harminc évvel ezelőtt új irányt adott az európai gyermekszínházi mozgalomnak.

A svéd szemlélet, amely szerint érdemes tabukról beszélni számos további előadás létrehozására inspirálta a Kolibri Színházat. Ilyen például az ugyancsak 2003-ban bemutatót Stefo Nantsou-Tom Lycos: *Kövek*. A megtörtént esetet feldolgozó dráma két fiúról szól, akik unalomból gyilkossá válnak. A 2006-ban bemutatót 4-8 éves korosztálynak szóló *Semmiségben* egy hajléktalan mondja el az életét, vagyis a gyerekek lehetőséget kapnak rá, hogy beszéljenek egy olyan problémáról, amivel nap mint nap szembetalálkoznak az utcán és ezáltal feloldják szorongásaikat. 2008-ban ugyancsak a kisiskolás közönséget célozva színpadra került Guy Krneta *Gabi* c. darabja, a társulat rendezésében.

A megindító előadás egy nyolcéves kislánynak a szülei szeretetért vívott harcáról szól, s elnyerte a 2008/2009-es évadban a legjobb gyerekelőadásért járó Színkritikusok Díját. 2007-es bemutató volt Simon Stephens darabja, a *Kócsag*. Nem ez volt „az első olyan darab a Kolibri Színház ifjúsági repertoárján, amely a tizenéves korosztály problémáit igyekszik feldolgozni, de ennyire komor képet még nem mutatott a zsebkendőnyi méretű színpad. (...) Mert amit a színpadon hallunk és látunk, a hétköznapiokból táplálkozik: fiatalok bűnözés, válás, családon belüli erőszak, kortárs csoportból való kirekesztettség, fegyver és hatalom viszonya, munkanélküliség, traumák feldolgozása, pszichés problémák tüneti kezelése gyógyszerekkel, alkalmazkodási lehetőségek egy agresszív világban.”⁸⁷ 2008-ban került bemutatásra a súlyos témáknak egy újabb fajta feldolgozása, Kai Hensel: *Klamm háborúja*. A speciálisan tantermi bemutatásra szánt előadással „a Nyugat-Európában is fiatal műfaj, az úgynevezett osztályterem-színház meghonosítását tűzte ki célul a színház. Ebben az előadásban a helyszín nem díszlet, hanem a környező valóság. Itt, a valóságos környezetben kell megteremteni az előadóknak a színházi előadások szakralitását, a valóság sűrítésének,

⁸⁶ *Elég a mesejátékokból*, i.m.

⁸⁷ Papp Tímea, *Mániákus agresszió*, Színház, 2007. november

tükrözésének művészi világát.”⁸⁸ De sorolhatnánk még más előadásokat is, mint a *Kirúgberúg*, a *Kikatt*, a *Helló, náci*, a *Lila* vagy a *Boni és Klájd kerekét old*. Csupa súlyos téma, amiről a színház művészei érzékenyen szólnak a különböző korosztályoknak óvodásoktól középiskolásokig. És ami legalább ennyire fontos, az előadásokat követő beszélgetéseken, drámaórákon az ifjú nézőknek alkalmuk van szakmai segítséggel feldolgozni a látottakat. Ezt segítik az előadásokhoz – elsősorban a szülők, pedagógusok számára - kiadott kalauzok, amik az előadással kapcsolatos esetleges kérdésekhez kapcsolódó olvasnivalót, játékokat, az élményfeldolgozást segítő ötleteket tartalmaznak. Külön jelentősége van annak, hogy a tabutémához nyúló előadások jó része középiskolások és a kiskamaszok számára készült, mert ezt a korosztályt eddig nem igazán szólította meg, sőt, erősen hanyagolta a magyar színházi szakma.

És hogy a jövőben ne csak külföldi szerzők művein keresztül beszélhessen a színház a mai fiatalok problémáiról tavaly ősz óta - a Platform 11 keretében - három magyar író járja az iskolákat. Témát gyűjtenek, történetek keresnek az iskolaudvaron, amiből aztán a Kolibri Színház számára színdarab lesz.⁸⁹ A Platform 11+ egy Európai Unió-s pályázat, melyben tizenegy ország vesz részt, s célja, hogy írók, rendezők, drámapedagógusok és képzőművészek közösen tanulmányozzák a tizenegy-tizenöt éves korú fiatalok iskolai életét. „Az iskolai élet konfliktusaiból aztán az író színdarabot ír, amit a színház a műsorára tűz, a rendező-drámapedagógus jeleneteket rendez a fiatalokkal, a képzőművész pedig a témához kapcsolódó anyagokból kiállítást szervez. A Kolibri Színház három alkotócsoporttal kezdi meg a munkát, két drámapedagógus-rendező és két író budapesti, illetve agglomerációs iskolában dolgozik, a harmadik Szegeden. Ha minden igaz, hála a Platform11+-nek, a Kolibri Színháznak ez év júniusáig három új ifjúsági darabja lesz.”⁹⁰ Aztán jön a csere. A Platform 11+-ben résztvevő országok színdarabokat cserélnek, és arra is lesz lehetőség, hogy egy másik ország írójával közösen alkossanak, s együttműködve egy másik ország színházával, az előadás közös lesz.”⁹¹

A Kolibri Színház másik nagy újítása a gyerekszínház területén a csecsemőszínház meghonosítása Magyarországon, melynek népszerűsége egyre nő hazánkban. Ennek a kezdeményezésnek a gyökere is Skandináviában keresendő. 2003-ban az Oslói Egyetem

⁸⁸ a Kolibri Színház honlapja, http://www.kolibriszinhaz.hu/index.php?view=article&catid=36%3Aifjusagi&id=98%3Akai-hensel-klamm-haboruja&option=com_content&Itemid=68

⁸⁹ Scipiades Erzsébet, *Engem üssetek!*, Népszava Online, 2010. április 17., <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=285213>

⁹⁰ A darabok elkészültek. Németh Ákos: Webáruház, Tasnádi István: Cyber Cyrano és Horváth Péternek egy észt szerzővel közösen, angolul írt darabja, a Help

⁹¹ Scipiades, i.m.

munkatársai felkeresték a Kolibri Színházat, hogy egy Norvégiával, Dániával, Franciaországgal és Finnországgal közös együttműködés keretében vegyen részt az Európai Bizottság Kultúra 2000 pályázatán. A Kolibri Színház feladata az volt, hogy három év alatt szervezőként hozzon létre három magyar előadást, ezért az ASSITEJ Magyar Központ Egyesület tagjai számára pályázatot hirdetett a Glitterbird céljairól, amely program az eddig kulturálisan elhanyagolt 0-3 évig terjedő korosztályt tekinti célközönségének, s a közel harminc pályázóból három társulatot választott ki: Bozsik Yvette Társulatát, Rácz Attila Csoportját és saját színházának négy művésze alkotta együttesét. A három csapat a Bölcsődei Metodikai Centrumban tesztelte előadását. A próbákat DVD-re vették, és a gyerekek reakcióit gyerekpszichológusokkal, a nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet munkatársával és egy színikritikussal elemezték. 2005 októberében a Kolibri Színházban megrendezett Glitterbird fesztiválon találkoztak a résztvevő országok, megtekintették egymás előadásait és nyilvános illetve zárt szemináriumokat tartottak a témában.⁹²

Novák János 2009-ben újra pályázott a Kolibri Színház igazgatói posztjára, amit el is nyert 2014-ig. Hogy hogyan képzei el a színház jövőjét, arról álljon itt egy idézet igazgatói pályázatából: „További terveinket meghatározza, hogy a jövőben is szeretnénk megtartani azt a jellegzetességünket, hogy minden gyerek- és ifjúsági korosztálynak többféle előadást is kínálunk. A nemzetközi együttműködések két »szélső« korosztály számára garantálják színházunkban a repertoár megújulását.

(...) Ha tovább akarunk lépni a gyerekszínházak megújulásához, nagyobb társadalmi elfogadottságához vezető úton, következő célunk a hagyományosan gyerekszínházi korosztálynak tekintett 8-12 korúaknak célzott előadások műsorsávnak a megújítása lehet. Szeretnénk a hagyományos gyerekszínházi formákat új tartalmakkal telíteni, illetve az új mondanivalóhoz új formákat kipróbálni a jövőben.”⁹³

(félre)

Bízom benne, hogy terveiből sikerül minél többet megvalósítani, hiszen az országnak nagy szüksége van egy ilyen differenciált, sokfajta igényt kielégítő gyerekszínházra. A Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház előadásainak több mint 100%-os látogatottsága is azt jelzi, hogy nagy igény van a színvonalas gyerekprodukciókra. Ugyanakkor a három játszóhely maximális kihasználtsággal együttesen évente mintegy 55.000 nézőt tud kiszolgálni, amiben

⁹² Szemere Katalin, *Csecsemőszínház tapogató játékokkal*, Népszabadság, 2005. november 19.

⁹³ Novák János, *Pályázat a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház vezetői (igazgatói) munkakörének betöltésére*, Budapest, 2009. július 21.

benne vannak a gyereknézők és felnőtt kísérőik is. A Budapesten élő gyereklakosság száma azonban közel 210.000 fő, akiknek nagy része soha nem jut el színházba. Szükség van tehát a Kolibri Színház mellett egy másik gyerekeknek játszó színházra is, amely kielégíthetné azon potenciális nézők igényeit, amiket a Kolibrinek már nincs kapacitása ellátni.

10. Hogyan képelem én

Gyerekbirodalom

(írhattam volna azt is, hogy Szak módszertani Központ)

Bár csaknem száz évet kellett várni rá, 2002-re felépült a Nemzeti Színház Budapesten. Ez egyaránt fontos a szakmának és a közönségnek, hiszen a Nemzeti Színház nem csak színház, hanem referenciapont: olyan színház, ami szellemiségében és repertoárjában egyszerre reflektál a magyar múltra és jelenre.

A gyerekszínházban éppígy szükség lenne egy ilyen referenciapontra; egy olyan kulturális központra, ami a gyermekeket nemcsak megismerteti a színházzal és társelmvészetével, hanem közvetíti kulturális örökségünket, ugyanakkor a mvmvészetén keresztül segítséget nyújt a világ megértésében. Ezt a több korosztályt kiszolgáló mvmvészeti és információs komplexumot nevezem én Gyerekbirodalomnak. Ma a gyerekszínház számos problémával küzd, amikre megoldás jelenthetne a Gyerekbirodalom létrejötte.

10. 1. A Gyerekbirodalom feladata

10. 1. 1. *A közösségi szórakoztatás, nevelés és ismeretterjesztés az alábbi csatornákon keresztül:*

- színházi előadások
- filmvetítés
- könnyű és komolyzenei koncert
- kiállítás (festmények, gyerekkönyv-illusztrációk, Álmok álmodói stb.)
- mvmvészeti foglalkozások (zenés, színházi, kézműves, rajz, tánc ház stb.)
- ismeretterjesztő foglalkozások (szakkörök, nyelvtanfolyamok stb.)

10. 1. 2. *A színházi program, mely a Gyermekbirodalom profiljának gerincét adná, az alábbi részterületek bevonásával:*

- az oktatásnak, ezen belül az irodalomoktatásnak integráns része lehetne a színházi oktatás, lehetőleg színházpedagógusok segítségével, mint Németországban

- drámaírói ösztöndíj pályakezdő szerzők számára gyermek- és ifjúsági színpadi művek írására

- az előadások befogadására felkészítő és azok feldolgozását segítő drámafoglalkozások

- alternatív színházi formációk bevonása a produkciók létrehozásába

- a Színház- és Filmművészeti Egyetem színész- és bábszínész osztályainak legalább egy gyerekeknek szóló vizsgaelőadás kötelezővé tétele

A fenti pontok megvalósítása növelné a gyerekszínház és a gyerekeknek szóló drámairodalom presztízsét, amire égető szükség van Magyarországon. Noha egyes elmaradott országokhoz hasonlítva a fenti megjegyzés fanyalgásnak tűnhet, célunk és feladatunk, hogy akkor se kelljen szégyenkeznünk, ha a legjobbakhoz mérjük magunkat.

Óriási strukturális különbségek vannak Európában. Belgiumban, Hollandiában és Franciaországban például már alig vannak klasszikus értelemben vett társulatok. Viszont az állam 3-5 éves opciót ad bizonyos kiemelt helyzetben lévő társulatnak, játszanak 40 előadást egy évben, és közben művészek, gondolkoznak, kitalálnak, beszélgetnek. Jelentős támogatást kapnak, nagyszerű fesztiváljaik vannak, közel mennek a gyerekekhez. Németországban pl. 5 jelentős fesztivál van.

Az, hogy például a Kolibri Gyermekek és Ifjúsági Színház 300 előadást tart évente, hogy szinte minden nap van előadás, sokszor napi kettő is, az maga a „rabszolgaság”.

10. 2. A Gyerekbíródalom épülete

Meggyőződésem, hogy egy minden (technikai és kulturális) igényt kielégítő épület, mely az összes hivatott funkciót betölteni képes, csak speciálisan a célra tervezett, újonnan épített létesítmény lehet. Olyan új, korszerű épületegyüttes felépítése szükséges, amely már a 21. század fiatalságának látásmódját, gondolkodását tükrözi és egyben a kultúra közösségépítő szerepét szolgálja. A tervezői munkára országos pályázatot kell kiírni.

10. 2. 1. Pályázat kiírása

A nyertes pályázatnak egy komplex művészeti intézmény esztétikai és funkcionális kívánalmainak egyaránt meg kell felelnie. A pályázat feltételeit egy szakemberekből álló csoport határozza meg. A szakértők között helyet kell kapnia

- építészeti szakembereknek (építész, belsőépítész, tájépítész)
- színházi alkotóknak (dramaturg, színész, rendező, scenikus)
- vizuális művészeknek (képző- és iparművész, látványtervező)
- gyerekekkel foglalkozó szakembereknek (pedagógus, drámapedagógus, gyerekpszichológus)

10. 2. 2. *Lehetséges helyszínek*

Amikor a teret egy történeti városban, jelen esetben Budapesten keressük színházunknak, sok egymás mellett szóló és egymás ellen ható érveléssel kell szembenézni.

- Óbudai Amfiteátrum

Ez a terület régészeti lelőhely, műemlék. Hasznosításához a cseppet sem rugalmas műemlékvédelem-régészeti szakmát kellene az ügy mellé állítani. Az épület a küzdőtér és lelátó romjait érintetlenül hagyná; az új létesítmény „lábakon állna”, mintegy beborítaná a régi épületrészt, a romokat, amely a színházat kiegészítő kulturális és szabadidős funkcióval bírna.

Az Amfiteátrum küzdőtere felett lebegő hatalmas transzparens kupola készülne, amelynek külső héjában a színházi előadásokhoz kapcsolódó, azokat előkészítő funkciók, magjában a színjátszás különböző típusai kapnának helyet. Ez a helyválasztás érdekes sokrétűséget is takar, hiszen a több ezer éves római kultúra és jelenkorunk kultúrája találkozna egymással térben kommunikálva. (Rómában már a középkorban létezett ilyen. A Teatro Marcello alapjaira a középkorban lakóházak emeltek, és ma a két épület együtt műemlék.)

- Millenáris Park

Koncepciónk szerint egy nagy „üvegdobozban” állna a centrális elrendezésű nézőtér-színpad. Bejárati „G” jelű/ épületegyüttese önmagában a színházi funkciót a mai kor igényei szerint nem képes befogadni. Ezért a házhoz még hozzá kell építeni. A bejárás a régi épületből lenne lehetséges, ahol egyéb kiegészítő funkciók tennék életképessé, akár önfenntartóvá a létesítményt.

- Városliget

Ennek a területnek a városrendezési besorolása zöldterület-park. Ebben új épületet elhelyezni csak a városrendezési előírások megváltoztatásával /Fővárosi Közgyűlés/ lehet, s ezt követően is számolni kell a „zöldek” támadásával. Elképzelésünk szerint a környezetet legkevésbé zavaró, térszín alá süllyesztett megoldás jöhet szóba. A dombon, a fűben csak a földalatti létesítményt megvilágító „üvegkígyók” tekeregnének, és a zsinórpádlás varázslósüvege emelkedne ki. Rendkívül impozáns, egyedi ház építhető.

Természetesen üdvös lenne, ha Budapesten kívül is létesülnének hasonló jellegű központok, de ahhoz az első lépést meg kellene tenni, és ez történjen Budapesten. Országunk nem olyan nagy, hogy szervezett programok keretein belül a vidéki gyerekek ne juthatnának el a fővárosba, a Gyerekbirodalomba. Ha ezek a gondolatok elterjednek, akkor előbb utóbb máshol is létrejöhetnek ilyen kulturális bázisok.

A **16-es számú mellékletben** (145. oldal) bemutatott budapesti példák mindegyike a város testéből kinőtt fejlesztés.

Könnyebben megvalósítható lenne egy zöldmezős beruházás, azaz egy teljesen új színházépület építése, azonban nehéz olyan beépítetlen teret találni a belső kerületekben, ahol a tervezett komplexum fölépülhetne.

10. 2. 3. *A helyszín megközelítése*

Az épületnek - bárhol is valósuljon meg -, könnyen megközelíthetőnek kell lennie az alábbi módok mindegyikén:

- egyéni közlekedéssel (kerékpár, motorkerékpár, személygépkocsi, taxi)
- tömegközlekedéssel
- gyalogosan

Ennek megfelelően a városon belül olyan helyet kell találni, ahová könnyű eljutni, és ahonnan a hazamenetel is egyszerűen megoldható, ahol a gyerekszínház létesítése összhangban van a városfejlesztés elképzeléseivel, fejlődési ütemével.

10. 2. 4. Az épület kívülről és belülről

A Gyerekbirodalom közönsége koránál fogva még csak ismerkedik a színházzal, a kultúrával. Ízlése és értékrendje formálható, éppen ezért különösen fontos az első benyomás. Milyen jó lenne, hogyha nem hagyományos házról lenne szó, amely túlzott ünnepélyességével már eleve gátlásokat ébreszthet, hanem egy olyan organikus képződményről, amelyben számos egymásra épülő, egymásba fonódó történés, akció kaphat helyet. A környezet világos pasztell és jól megválasztott élénk színeknek a kombinációja, könnyen tisztán tartható és nagy kopás állóságú anyag. Nyilvánvaló, hogy a járófelületek balesetmentesek, csúszásmentesek kell, hogy legyenek. Esszenciális, hogy a kultúra jelenléte ne gerjesszen távolságot, ne ébresszen gátlásokat, hanem otthonosságot, játékosságot sugalljon. Ennek feltétele:

- csalogatóan vidám színeknek és formáknak köszönhetően messziről is jól felismerhető, jellegzetes **épület**
- esztétikusan és praktikusán kialakított **park**, mely biztonságos játéktér is egyben
- egyedi, áttekinthető, barátságos hangulatú térszín alatti **parkoló**

A fények, színek, hangok már itt is megjelenhetnek, kivetítők csinálhatnak kedvet az előadásokhoz vagy más programokhoz, és a társművészeteknek – falfestmények, mozgó képek, illusztrációk – itt is fontos szerepük lehet.

- áttekinthető, tágas, mégis barátságos **előcsarnok**

A torlódást elkerülendő az előcsarnoknak megfelelő méretűnek kell lennie ahhoz, hogy alkalmas legyen óvodás és iskolás csoportok fogadására. Az optimális tömegeloszlás érdekében azonban nem ez lenne a központi helye az épületnek. Ha az utcáról lép be az ember az épületbe, az egymásba kapcsolódó előterek hívogató, izgalmas látványa szinte észrevétlenül vezesse a látogatót az események középpontjába.

- a **mellékhelyiségeket** (ruhatárak, vizes blokkok, büfék, étterem) úgy kell méretezni, hogy sok ember egyidejű igényeit is ki tudja szolgálni, különös figyelmet fordítva a gyerekek speciális igényeire. Megfelelő méretű bútorokra, berendezésekre van szükség a mosdómagasságtól kezdve a büfé- és nézőtéri székekig. A vizes blokkhoz kapcsolódó pelenkázó helyiségek kialakítása feltétlenül szükséges.

Kerülendő, hogy ezek a helyiségek elhelyezkedésüknél fogva koncentrált terhelésnél sorban állásra kényszerítsék a látogatókat, ami egyrészt kedvüket szegi, másrészt hasznos idejükből lopna el haszontalan perceket. A ruhatár terhelésének optimális eloszlását segíti, ha a klasszikus ruhatár mellett automata ruhatári szekrények is rendelkezésre állnak.

Minthogy csúcsforgalom idején a sorban állás így is elkerülhetetlen, a „segítők” az előadásra hangolva szórakoztathatják a várakozókat.

10. 2. 5. *Térelrendezés*

Mivel a csecsemőktől kezdve a gyerekeken és kamaszokon át a szülőkhöz, nagyszülőkhöz minden korosztály képviselteti magát, számos szempontot figyelembe kell venni, hogy egy ennyire heterogén közönség igényeit kiszolgálja az épület. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy ez a hely elsősorban a gyerekeké, így az ő szempontjaik elsőbbséget élveznek.

Fontos, hogy a számos helyiségből álló épület elrendezése már belépéskor is átlátható legyen mindenki számára. A közös forgalmi terek legfontosabb tulajdonsága a transzparencia és az információ közvetítése és irányított hordozása. Megérkezéskor ne kelljen hosszú percekig tanácstalanul, tülekedve keresgélni a csoporttermeket, a kicsik teremt, illetve az előadótermet, a színháztermet. E területrészen belül óvatos, informatív szintelkülönítésekkel lehet jól szervezni a közlekedést (mely alapvetően nem lépcsők és liftek, hanem rafináltan süllyedő tércsoportok). Rendkívül fontos a komponált természetes és mesterséges fények játéka, illetve irányultságuk, amely egyben információt is jelenthet. Az információ-közléshez segítségül kell hívni a legkorszerűbb technikát, hiszen különböző felületeken akár 3 dimenzióban is orientálni lehet az érkezőket. De természetesen már beöltözött színészek, bábszínészek segíthetnek a kicsik (és nagyok) eligazításában vagy éppenséggel ajánlhatnak nekik különféle programokat, amelyek még az előadás előtt ráhangolják a közönséget a játékra. (Őket neveztem az előző pontban „segítőkné.”)

10. 2. 6. *Színháztermet*

Az épület beosztását illetően négy játszóhely kialakítása lenne célszerű. Mind a négy teremnek korszerű felszereltséggel, változtatható nézőtérrel kell rendelkeznie.

Nagyszínház

Az épületegyüttes egyik legfontosabb tere. Programjait tekintve legalább 500 fő befogadására kell, hogy alkalmas legyen. A tér maga a színháztér, ezért ennek megfelelő nézőtere kell, hogy legyen, ahonnan a színpad látványa legmegfelelőbben tárul fel. Természetesen a mai technika lehetőségeinek figyelembe vételével, a tér hidraulikus berendezésekkel különböző képen alakítható át, akár sík padozatúvá is.

Szobaszínház

40-50 fő befogadására alkalmas kamaraterem. A legkisebb korosztály számára olyan otthonos és jól áttekinthető terek szükségesek, amelyek biztonságérzetet sugallva, játékfelületet adva, lehetőséget biztosítanak a megjelenő szakemberek számára, hogy kommunikáció alakuljon ki köztük és a kicsinyek között. Itt nem a színházi előadáson van a hangsúly; a cél az, hogy a gyerekek megérezzenek valamint a művészet eszközeiből, hatásából, hangulatából.

A tér kis belmagasságú, világítása változtatható, de soha nem éles és direkt. A falfelületek anyaga és színe barátságos, bizalmat keltő, és a kísérők is otthon érezhetik magukat: leheveredhetnek a földre – mert annak olyan a kialakítása – a gyerekek közé, vagy olyan mobil székeket használhatnak, amelyek könnyűek, balesetmentesek. A kicsik számára ez a tér nem csak előadások, de előadások ihlette játékok és kreatív foglalkozások helyszíne is; az itt készült alkotások az épületen belül kiállíthatók.

Két kamaraterem

A szobaszínháznál nagyobb, 100-120 fős befogadású színháztér, melyekhez két kisebb terem csatlakozik, ahol előadások előtt illetve után az előadásokról beszélni lehet. Ezekben a termekben drámafoglalkozásokat is lehet tartani. Az egyik kamaraterem technikai lehetőségei bábelőadások előadására is alkalmas kell, hogy legyen.

A terem berendezése flexibilis kell, hogy legyen. Magának az építészeti konstrukciónak, előadó pontokat kell tartalmaznia hiszen, lehet színpadot létrehozni, lehet centrális előadó pontot létrehozni, de lehet egyszerre több előadó pontot is szervezni. Ezeket vagy hidraulikus emelőszerkezetekkel, vagy könnyű előre gyártott elemek gyors mozgatásával lehet kialakítani. Nyilvánvaló, hogy mindehhez megfelelő fényeffektusokat kell, hogy tervezzenek. A falak és járófelületek semleges, kellemes, tompa színűek legyenek - a produkciónak magának kell élnie, és ehhez a világítási effektusok nyújthatnak jelentős segítséget. Elképzelhető, hogy egy-egy ilyen nagyobb csoportos előadó mozgatható akusztikus falakkal egybenyitható, ebben az esetben több csoport is együtt működhet. Az egész épületen belül a flexibilitás és a többcélúság fontos szerepet kell, kapjon. A közlekedők, előterek, a kisebb csoportszobák és kis előadók funkciói tervezetten egymásba olvadhatnak, természetesen szükség esetén a tökéletes szeparálhatóság mellett. Ez teszi lehetővé, hogy az alkalmanként jelenlevő társművészetek jó áthatással lehetnek a színjátszással, a színházzal, a színművészettel.

10. 3. Célcsoport

Az elmúlt évtizedekben túlkínálat mutatkozik a könnyebben, gyorsabban és olcsóbban elérhető silány kulturális termékekből. Inkább a szórakoztatónak nevezhető műfajok azok, amelyek osztatlan sikerre számíthatnak. Ugyanakkor színházaink még telt házakkal működnek, a Ludwig Múzeum - amely kortárs műveket állít ki - tele van fiatalokkal, a Művészetek Palotájának klasszikus zenei koncertjeire előbb elkelnek a jegyek, mint egy könnyűzenei programra, de a tendencia aggasztó. Mindezt azért fontos látni és hangsúlyozni, mert ebből egyenesen következik, hogy a színház műfaja, különös tekintettel a felnövekvő generációkra, átértékelt megfogalmazásra vár.

10. 3. 1. *Közönség kor szerinti felosztása*

A fiatal generációt öt korosztályra bontom:

0-3 évig csecsemő

3-6 évig óvodás

6-10 évig kisiskolás

10-14 évig kiskamasz

14-18 évig ifjú

10. 3. 2. *A közönség elérése*

Az első három korosztály tagjai különböző csatornákon keresztül elérhetőek ugyan, de a nekik szóló programok esetében etikusabb a fiatal felnőttek és a fiatal nyugdíjasok, azaz a szülők és a nagyszülők csoportját célozni. A felnőttek partnerré tétele tehát kulcsfontosságú.

A kiskamasz és ifjú generáció tagjai vagy önszántukból, vagy különböző intézmények, leginkább iskolai szervezés közreműködésével jutnak el a színházba. A csoportos színházlátogatások ritkán jelentenek a közösségi élmény mellett művészt is, erről az egykori Arany János Színház művészei hosszan beszélhetnének. Ráadásul a színházlátogatás mint szabadidős tevékenység szinte teljesen kikopott ebből a korosztályból.

Nehéz a kamaszok meglehetősen homályos, ám mindenképpen az unalom fogalmával párosuló színházképének az internettel, a videojátékokkal versenyre kelni. A klasszikus irodalom és az olvasás presztízse is nagyot zuhant az utóbbi évtizedekben. Kulcsfontosságú tehát olyan helyszín megteremtése, ahová ez a generáció is szívesen betér.

10. 4. Üzemeltetés

Egy kulturális létesítmény akkor igazán működőképes, ha kis túlzással, de 24 órában üzemel. Ez alatt azt kell érteni, hogy délelőttől estig különböző programok vannak, melyeknek ízlésnevelő szándéka nagyban hozzájárul a korosztály kulturális befogadóképességének növeléséhez. Ezért fontos, hogy a kortárs művészetek megfelelő időben és szervezetségben helyet kapjanak az épületben. Ez természetesen korosztályonként különböző formában kell, hogy történjen. A kisebbek számára egy-egy színházi előadás társprogramjaként érdekes feladat lehet például a jelmeztervezés, a nagyobbak már el is készíthetik saját tervezésű jelmezeiket, megtervezhetik a színpadi képet és a díszletek kivitelezésében is közreműködhetnek, vagy akár különböző előadások világosításának végig gondolása és megoldása is rendkívül jó ráhangoló, közös feladat lehet.

10. 4. 1. *Fényhasználat*

Nagyon fontos, hogy a már előzőekben említett fényeffektusok jelentős helyet kapjanak a ház működésében. Akár a járófelületek bizonyos helyein, az irányt jelző süllyesztett burkolati pászmák - akár a falak változó transzparenciájú fényjátékai -, de a mennyezeten kialakított, főként surló fények színvilága - egymáshoz mindig jól alkalmazkodva, egymást kiegészítve, változatosan, a napszaknak, a korosztálynak és a programoknak megfelelő módon, olyan hangulatot teremtsen, amely a leginkább megfelel a ház mondandójának.

10. 4. 2. *Számítógépes technika*

A számítógépes technika fontossága aligha vitatható. Használata a gyerekszínházban sem nélkülözhető. A színház működésénél, a működtetésnél mégis legyen lényeges szempont az emberközpontúság. Nem érződhet a technika mindenek felettsége, nem fetisizálódhat a gép. A színházban a humánus, az ész, az érzés és az értelem uralkodjon, a technika csak eszköz legyen a háttérben.

10. 4. 3. Színpadtechnika

A legkorszerűbb technikai vívmányokat is igénybe kell venni a hagyományos díszletezéstől a hátsó és oldal színpadok használatától egészen a virtuális valóság megjelenéséig.

A terem akusztikája minden esetben a berendezéshez és a programhoz igazodjék, ezért mind az oldalfalai, mind a mennyezete az akusztika leginkább megfelelő módján legyen kialakítható, mozgatható és a követelményeknek leginkább megfelelő anyagból készüljön. A hangosítás és a világítás természetesen szintén az előbb említett flexibilis követelményeknek kell, hogy maximális szinten megfeleljen.

A színházterem belső megjelenése a modern kor szelleme, tükröződése mellett színházi miliőt kell, hogy sugalljon oly módon, hogy ez ne gátlásokat ébresszen, inkább felszabadultan fegyelmezett közösségi magatartást indukáljon. Nyilvánvaló, hogy a funkciók adta feladatok csak egy szerkesztett technikai háttér mellett valósíthatók meg. Ebben a térben kulcsfontosságú szerepet kap a burkolatok színe és az anyaga, a székek ergonómiai kiképzése, gazdaságos helykihasználásuk mellett, továbbá kulcsfontosságú a megfelelő készütségi világítás, és természetesen az előadás-világítás technikája.

Nyilvánvalóan nem zárható ki, hogy ezt a teret a legfiatalabb korosztály is látogassa, hiszen számos olyan darab létezik, amely mondandójánál, rendezés-dramaturgiájánál, szereplőinek megválasztásánál fogva érthetően szól több generációhoz.

Mindamellet a színházhoz kötődést egy más generáció más igényeinek kiszolgálásával, más technikai szinten is meg kell tudnunk oldani. A kettő nem zárja ki egymást, és a kulcs a nagyszínházi teret körülölelő, különböző, fiatalabb korosztályoknak programot adó térsorban van, amely arra képes, hogy az itt felnövő fiatalok már másként viszonyuljanak ehhez a művészeti ághoz, hiszen ennek elemeivel már rajzban, festészetben, ruhavarrásban, díszletépítésben, modellezésben, versmondásban és énekben, szerepjátékokkal, közösségek kialakításával, együvé tartozás megérzésével találkoztak.

Azt gondolom, hogy egy gyermekszínháznak ez utóbbi gondolatokban van egyik legfontosabb feladata: fiatal korban, megfelelő körülmények között társadalmasítani a kultúrát különböző szinten és módszerrel.

10. 5. A programok

A Gyerekbirodalom egy olyan, gazdag programkínálattal rendelkező intézmény, ahol különböző érdeklődésű és korú gyerekek és felnőttek együtt tölthetik el értelmesen és kellemesen az idejüket. Ennek záloga, az akár egész napos programok biztosítása. A színjátszás mellett a társművészetek jelenléte alapkérdés. A jó előadásokon keresztül lehet a fiatal generációkban felkelteni az igényt a minőség iránt. Ez az igény pedig nem pusztán elvont művészeti ágak alkotásainak bemutatásával, hanem foglalkozások segítségével, az alkotókkal és az alkotási folyamattal való találkozással kelthető életre, abból fejleszthető tovább.

Röviden néhány alapvetés, amit fontosnak tartok az eddigi munkásságom, és kutatásom alapján. Ebben több olyan lényeges elem van, amit korábban másképpen gondoltam.

Legfontosabb kérdés annak szem előtt tartása, hogy kinek csinálók színházat?

Lényegesnek tartom továbbá ötvöztetését a klasszikus repertoárnak és a mai probléma daraboknak, illetve a hagyományostól eltérő, kísérletező műveknek, melyek a társművészetekkel való együttműködés és tudatos „határátlépésekkel” jönnek létre.

Alapos dramaturgiai munka kell, hogy megelőzze minden előadás létrejöttét.

A rendezők a darabhoz hű előadásokat, és ne koncepciókat rendezzenek. Hogy minden szempontból felkészült színészek adják elő az előadásokat. Hogy esztétikus látványvilággal és kiváló zenei megoldásokkal szülessenek a darabok.

A gyerekszínház nem műfaj, a gyerekszínház az a hely, ahol felnőttek játszanak azzal a tudattal, hogy az valamilyen módon a gyerekek számára befogadható. Hogy ez opera vagy mozgásszínház, hogy klasszikus mesék előadása, vagy bábszínház az teljesen mindegy, a lényeg, hogy az alkotó az felnőtt. Vannak kivételek természetesen, ilyen a Vidovszky György⁹⁴-féle színház, ahol kamaszok játsszanak kamaszoknak.

10. 5. 1. *Klasszikusok*

Nem lehet szempont, hogy klasszikus meséket vagy probléma-darabokat kell-e játszani. Egy kritérium van, hogy olyan előadások jöjjenek létre, amelyek a történet

⁹⁴ Vidovszky György 1968-ban született tanár, rendező. Színjátszó diákjaival komoly színházi díjak sorát nyerte el.

alapigazságát ragadják meg, és akkor mindegy, hogy királyokról és sárkányokról szólnak-e, vagy egy mai történetet dolgoznak fel.

A klasszikus mesék esetében nem véletlen, hogy évszázadok óta meséljük őket gyerekeinknek. Azért maradtak meg, mert olyan alapvető emberi problémákat tártak fel, amelyek örökre aktuálisak. Látszólag ugyan nem sokat mondanak a modern társadalom speciális életkörülményeiről, hiszen jóval régebben jöttek létre, mégis sok segítséget nyújtanak a belső problémák megértéséhez és megoldásához.

A meséknek meg kell találni a mély értelmét, és ezt kell mai környezetbe átültetni. Nem a forma a lényeges, nem attól fogja a gyerek megérteni, hogy ez ma is megtörténhet, hogy a herceg motoron érkezik a bálba. Ha nincs közlendője a gyerekdarab készítőjének, csak az, hogy kiszínezzon egy bárgyú kis történetet, akkor nincs értelme előadni.

A humor nagyon fontos minden gyerekeknek szánt műben. Humor, tánc, és zene kell! Ez az igazi gyerek szemlélet. Nem lehet száműzni bizonyos hatásokat a gyerekszínházból.

Tagadhatatlan, hogy a társadalom értékrendje átalakult, az élet ritmusa felgyorsult, ezekhez a változásokhoz a színháznak is alkalmazkodnia kell. Ne vessük el a régi meséket, csak próbáljuk meg megtalálni a mai igazságát. Nemcsak azért kell játszanunk, hogy a kultúrát átadjuk, hanem azért mert ez kulcsot ad az életünkhöz, modellt ad ahhoz, hogy hogyan kell bizonyos problémákat kezelni. Vagy hogyan kéne élnünk. Ezt kell érzéki módon átadni a gyerekeknek. És ebben azt is érzékeltetheti a színház, hogy bizony mindenki hibázhat. Az élethez ez hozzátartozik. És ha hibáztál, akkor magad győzd le hibáidat.

10. 5. 2. *Probléma-darabok*

És most nézzük, mit kínálnak a probléma darabok? Bizony ezek együgyűek. A szónak abban az értelmében, hogy valóban egy ügyről szólnak, és arra koncentrálnak. Hagynak időt a kamasznak, hogy abban elmélyüljön. Súlyos témákat dolgoznak föl: alkoholizmus, anorexia, szülők válása, féltékenység, zaklatás stb. A jó gyerekszínház hatalmas előnye, hogy nincs tabutéma, de a gyerek soha nincs magára hagyva. Felmutatja a problémát és segít a feloldásban. Éppen ezért a gyerekszínház esetében kulcs a pedagógus.

Az Gyerekbíródalom alkalmazásában több színházpedagógus áll majd. Ők tartják a kapcsolatot az iskolákkal, ők segítenek a tanároknak az előadások kiválasztásában és a látottak utólagos feldolgozásában.

A színházban az a nagyszerű, hogy eltávolít, még ha érinti is a probléma a gyereket, nem a saját gondjáról kell beszélni, hanem a szereplő problémájáról. Ez a probléma-darabok egyik legnagyobb erénye.

Kortünet, hogy nem tudunk a gondjainkról, nehézségeinkről beszélni. Hamarabb ugrunk egymásnak ahelyett, hogy kibeszélnénk a gondjainkat. Nagyon nehéz megfogalmazni a problémákat, de a színház képes erre.

És ez az ifjúsági vonulat kulcsot tud adni a problémák megoldásához. Elkezdünk egyszerű helyzetekről, nagyon egyszerű mondatokat megfogalmazni, majd a helyzeteket továbbjátszani. Vagyis a dráma segítségével feldolgozni a látottakat. Itt nincs különbség klasszikus és mai téma között.

10. 6. Finanszírozás, gazdasági lehetőségek

10. 6. 1. Állami támogatás

Ennek az új kulturális intézménynek a felépítése és működtetése – a Nemzeti Színház, valamint az Operaház mellett – az állam kiemelkedő feladata.

A színház reprezentatív művészet, amely a társadalom minden rétegéhez szól. De ezért áldozni kell. Különösképpen a gyerekszínháznál, amely műfajából adódóan nem olcsó létesítmény, ugyanakkor a művészileg értékes, elismert ifjúsági színház nem anyagi, hanem társadalmi érdekeket szolgáló intézmény.

Egy gyerekek számára épült kulturális intézmény hasznosságát, mint a művészetét általában, nem lehet egzakt mutatókkal mérni.

Az utóbbi néhány évben a hagyományos "kulturális szféra" határai elmosódtak, új kultúraközvetítők jelentek meg, akik versenyhelyzetet teremtettek a kulturális piacon a gyerek és ifjú célcsoport eléréseért folytatott harcban. Az állam egyre kevésbé kíván intézmény-fenntartó tulajdonos és közalkalmazott-foglalkoztató lenni.

A gyerekszínház és hasonló kulturális intézményeknek a jövőben, ha kitűzött művészeti céljaikat meg akarják valósítani, létre kell hozniuk egy olyan gazdasági menedzsmentet, amely csökkenő tendenciájú állami támogatás mellett is megteremti a működéshez szükséges feltételeket.

Szemünk láttára jön létre egy új iparág, az „élménygazdaság”, melynek része lehet a Gyerekbirodalom is, ha képes komplex színházi élményeket kínálni, ha elég nagy vonzerővel bír az ifjú nézők számára. Aktív piaci stratégiával kell megteremteni a szükséges forrásokat,

azaz növelni kell a saját bevételt, hogy fedezni tudja az új intézmény kiadásait. Ilyen értelemben piaci tényezőnek tekinthető az elképzelt Gyerekbirodalom széles spektrumú szolgáltatói rendszere, amely a színházi előadásokon kívül sok egyéb foglalkozásra, időtöltésre, játékokra várja a kicsiket és nagyokat egyaránt.

Az államnak mint fenntartónak természetesen fontos szempont, hogy hogyan hasznosul az általa adott támogatás, mennyi és milyen színvonalú programot kapnak a gyerek- és ifjú nézők.

10. 6. 2. *Támogatók*

A pénzükért ellenszolgáltatást váró szponzorok mellett elsősorban mecénásokat kell megnyerni a gyerekszínház ügyének. A mecénatúrának nálunk nincs kialakult hagyománya. Tőlünk nyugatabbra a szponzorok és mecénások felkutatásával foglalkozó irodák működnek keresik meg a megfelelő produkcióhoz a megfelelő támogatót. Nálunk ismeretség és baráti kapcsolatok alapján történik a szponzorok keresése. Nyugaton a produkció minősége szabja meg a támogatás mértékét, nálunk a baráti kapcsolat minősége.

Fontosnak tartom a más kulturális, oktatási intézményekkel való együttműködést, kapcsolattartást. Összefogással új pályázati lehetőségek nyílnak mindkét fél számára.

Az új kulturális intézmény felépülése és működése, egy új kommunikáció megvalósítása nem lehet sikeres jó médiakapcsolatok nélkül.

Jelentős tartalékok vannak a főváros civil szférájával való kapcsolattartásban, mint amilyen pl. a nagycsaládosok egyesülete.

10. 7. Összefoglalás

Egy gyerek- és ifjúsági színháznak érzékenynek, okosnak, ízlésformálónak, frissnek, alázatosnak, szellemesnek, újat keresőnek, példamutatónak, szórakoztatónak, elgondolkodtatónak, humorosnak, naprakésznek, becsvágyónak, a nemes polgári értékeket felmutatónak és szolgálónak kell lennie egyszerre.

A színház – és különösen az ifjúsági színház – törekvése az volt és az maradt, hogy darabjainak sokszínűségével magas színvonalon neveljen, oktasson, szórakoztasson.

A Gyerekbirodalomnak szellemi központként kell működnie.

Meggyőződésem, hogy a Gyerekbirodalom, amely elképzeléseimben szerepel, nemcsak az ifjú nézőknek szolgál nagy örömeire, hanem a szülőknek is, hiszen színvonalas előadásaival és egyéb programkínálatával sikeres alternatívát tudna nyújtani a kevesebb tartalommal, értékkel bíró szórakozási lehetőségekkel szemben.

11. Körkép

Sokféle előadás, több társulat, 2006 és 2010 között

A 2006-os Budapesti Gyerekszínházi Társulatok Névtára azoknak a társulatoknak a névsorát tartalmazza, amelyek gyerekek számára is készítenek előadásokat.

(ld. a **17-es számú mellékletben, 156. oldal**)

Ha a listára rápillantunk, azt hihetjük, hogy végtelenül pezsgő, változatos gyerekszínházi élet folyik a fővárosban, ahol a bőség zavara okozhat csak gondot a szülőknek. A valóságban azonban ezeknek a társulatoknak csak elenyésző része mutat be rendszeresen gyerek- vagy ifjúsági műveket. A szakmai színvonalról most ne is essék szó.

A művelődési házak évente átlagban négy-nyolc gyerekelőadást „vásárolnak meg”. Ezek között van drágább (ami nem biztos, hogy azt jelenti, hogy színvonalasabb is), és van olcsóbb. A helyi amatőr csoport gyerekelőadását is műsorra tűzik, ez gyakorlatilag nem jelent plusz költséget. Mindez azt jelenti, hogy évente több mint százezer gyerek lát élő gyerekelőadásokat különféle művelődési házakban. Ezeknek a produkcióknak semmiféle kritikai visszhangjuk nincs. Legtöbbjét szakmai szem nem is látta. Értéküket a kulturális piac szabályozza. Ha olcsó és viszonylag dekoratív jelmezekkel és díszlettel érkeznek a csoportok, akkor az már jó, és számíthatnak arra, hogy legközelebb is meghívják őket.

Akik a pályázati pénzekről döntenek, legtöbbször nem is látják a létrejött produkciót. Nem egyszer felületes információk alapján döntenek.

18-as számú melléklet (157. oldal), a 2006-2007-es évad kínálatát mutatja budapesti helyszíneken.

(félre)

Ezek az adatok arra is figyelmeztetnek, hogy ha leszámítjuk az öt bábszínházi előadást, akkor csak tizenhárommal számolunk, és ezek közül nyolc – tehát több mint a fele –, úgynevezett struktúrán kívüli társulaté. Egyfelől nagyon biztató, hogy ezek a társulatok is egyre inkább felvállalják a gyerekelőadások ügyét, másfelől viszont nyilvánvaló, hogy e kis színházak, egyébként lényegükből adódóan, intenzív élményt nyújtó produkcióinak alkalmanként csak nagyon kevés nézője lehet.

A kínálat tehát gazdagnak tűnik, de az előadások a hat-nyolc évvel ezelőtti nézőknek csupán egy töredékéhez jutnak el. S ennek nemcsak az általános anyagi romlás az oka.

Továbbá: nemcsak a darabokkal van gond, legalább annyira az előadásokkal is. Nálunk ugyanis az ifjúsági színház, mint kategória főleg elméletben létezik, gyakorlatban alig. Egyrészt ennek a korosztálynak még a kisebbeknek valóknál is kevesebb mű szól, másrészt e korosztály színházi megszólítása különösen nehéz feladat, erre még kevesebben képesek, mint amennyien jó gyerekelőadást tudnak csinálni.

„1981-ben a gyereknézők több mint 90 százaléka a két hivatásos gyerekszínház valamelyikében látta az előadást, míg ma erre csak az összes gyereknézők felének van lehetősége. Ez azt jelenti, hogy a többi színház is vállalt valamennyit a feladatból, sőt ma már azok a színházak vannak kisebbségben, amelyek nem játszanak gyerekdarabot. Ez feltétlenül pozitív változás. [...] Annyit nyugodtan kijelenthetünk, messze vagyunk attól, hogy minden 6 és 12 év közötti kisfiú és kislány évente legalább egyszer eljusson színházba.

Azt gondolhatnánk, hogy produkciókra szerveződő csoportok számára a gyerekelőadás létrehozása igazi nemes szakmai feladat lehet, s mivel az előadásoknak kiválóan megfelel a színházi holtidő, azaz a hétvégi délelőttök és a hétköznapi délutánok, így még az egyéb elfoglaltságokkal is jól összeegyeztethető lenne. Profi, esetleg éppen keveset foglalkoztatott művészek mégsem igyekeznek, hogy ilyen előadásokat mutassanak be. Talán, mert nincs alkalmas épület. [...] Olyan helyet kellene tehát találni, ahol délután úgy tudnak színházi körülményeket biztosítani, hogy ezáltal az esti előadás nincs veszélyeztetve, vagy egyáltalán nincs is előadás. Egy üres, kizárólagos használatú, minimum ötszáz személyes gyerek befogadó színházzal valószínűleg csodát lehetne tenni Budapesten.”⁹⁵

2007 októberében látható budapesti gyerekszínházi előadások nem teljes listáját ld. a **19-es számú mellékletben.** (159. oldal)

(félre)

A listából látható – egy hónapra vetítve -, a gyerekszínházi előadások kínálata. Vannak művek, amelyek szinte állandóan megtalálhatók néhány színház repertoárján, mint a Misi mókus vándorúton, Gulliver, Hófehérke meg a törpék, Mazsola. A darabok több mint fele magyar szerző műve, de kevés az eredetileg színpadra készült alkotás. A többsége regények és

⁹⁵ Ellenfény, 2002. 5. sz. 4-9 Szabó István: Színház, gyerekszínház, finanszírozás.

Az interneten is olvasható:

http://www.ellenfeny.hu/index.php?view=article&layout=offline&id=1292%3Aszinhas-gyerekszinhas-finanszirozas&option=com_content&Itemid=155

mesék adaptációja. Látható, hogy egyre több olyan darab van, amelyekben a zene fontos szerepet játszik. Ezek lehetnek zenés játékok, vagy musicalek. Ez szerintem nagyon jó és hasznos. Viszont olyan színházakban, mint a Vígszínház, vagy Pesti Színház, Madách ezeket az előadásokat nemcsak délelőtt, hanem este is játsszák, ez azt jelenti, hogy változóban vannak a gyerekszínházba járás szokásai. Sikeres darabok „végigszáguldanak” az egész országban (Légy jó mindhalálig, A dzsungel könyve).

A **20-as számú mellékletben** (159. oldal) azon budapesti színházak listája olvasható, ahol 2010-ben gyerekdarabokat is játszanak, valamint a vándortársulatok sora is kitűnik.

(félre)

A felsorolásból látható, hogy hatalmas a repertoár, és számtalanok a társulatok. Viszont, hogy milyen előadások születnek, azt követni, előre látni, a mostani kusza helyzetben nem lehet. Addig, míg nincsenek minőségi elvek, színházi szakembereknek nincs semmilyen eszköze a tényfeltárássra, sem rálátása az előadások minőségére, addig nincs lehetőség arra, hogy a helyzet átlátható legyen. A gyermek és ifjúsági előadásokkal kapcsolatos számszaki, műfaji, korosztályi megkülönböztetés nincs, így nem is várhatjuk, hogy a helyzet a közeljövőben megváltozzon. Komoly elemzésre, tényfeltárássra van szüksége a területnek, amely valóságos adatokon alapszik.

12. Az előadó-művészeti törvény

2008 előtt a készülőfélben lévő előadó-művészeti törvény több helyen említést tett a gyerek- és ifjúsági színház ügyéről. A végső formája szerint, amely 2010. január 1-től volt hatályos, már csak a következők voltak a törvényben:

2008. évi XCIX. törvény

az előadó-művészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól

[...] A színház-, tánc- és zeneművészet sokszínűségének és értékeinek gyarapítása, az előadásoknak, koncerteknek a közönség széles rétegeihez való eljuttatása, a gyermek- és ifjúsági korosztály előadó-művészetekre fogékony nézővé nevelésének előmozdítása, a hazai előadó-művészet nemzetközi jelenlétének elősegítése, a határon túli magyar kultúra ápolása, a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek művészeti életének támogatása, az előadó-művészeti intézményrendszer fejlesztése, a közpénzek hatékony felhasználását elősegítő támogatási rendszer megteremtése, valamint az Alkotmányban megfogalmazott állampolgári kulturális jogok érvényesülése érdekében a Magyar Köztársaság Országgyűlése a következő törvényt alkotja:

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

A törvény célja

1. § (1) E törvény célja, hogy:

[...] c) elősegítse az állampolgárok, különösen a gyermek és ifjúsági korosztály hozzáférési lehetőségeit a színház-, tánc- és zeneművészeti alkotások, előadások megismeréséhez,

IV. FEJEZET AZ ELŐADÓ-MŰVÉSZET TÁMOGATÁSA

2. Cím

A besorolt színházak, balett- vagy táncgyűttesek központi költségvetési támogatásának mértéke és igénybevételének feltételei

16. § (1) Az I-II. kategóriába besorolt színházak, bábszínházak fenntartóját fenntartói ösztönző részhozzájárulásból és művészeti ösztönző részhozzájárulásból álló központi költségvetési támogatás illeti meg.

[...] (4) Az egyes színházakat illető, a költségvetési törvényben megállapított művészeti ösztönző részhozzájárulást a tárgyévet megelőző második év fizető nézőinek száma arányában - az előadás játszóhelyei befogadóképességének figyelembevételével - kell kiszámítani. Az opera-, a klasszikus operett-, a balett-, a tánc-, a gyermek- és ifjúsági-, a stúdió-, valamint a bábszínházi előadások esetében a fizető nézők számát a költségvetési törvényben meghatározott súlyozással kell figyelembe venni.

4. Cím

A miniszter által felügyelt költségvetési fejezetből nyújtható kiemelt támogatások

21. § (1) A miniszter pályázatot ír ki elsősorban:

a) gyermek- és ifjúsági előadások bemutatásának támogatására.

(félre)

A törvényt 2009-ben az Országgyűlés elfogadta. Nagyszerű dolog, hogy sok-sok évtized után felépült a Nemzeti Színház. A következő „kulturális befektetés” a Gyerekbirodalom felépítése lesz majd. Olyan színház, amely komolyan veszi a gyereket, mint nézőt, és nem csak szórakoztatni, oktatni, nevelni akarja, hanem új művészeti formákat igyekszik megtalálni, lehetőleg a gyerekekkel közösen. Sokat tanulhat majd a Kolibri Színháztól, de nagyon sokat vehet át az alternatív színházi műhelyektől is, hiszen bennük megvan az új iránti nemes fogékonyság. Az ő munkamódszerükben a kreativitás, a fantázia, az ötletgazdagság, az új iránti fogékonyság sokkal elevenebb, mint egy hivatásos színháznál.

A Budapesti Gyermekszínház, majd Arany János Színház megszűnésében valószínűleg közrejátszott az, hogy monopolhelyzetben volt. Nem tudott megújulni, mint a Bábszínház. Nem kereste a fiatal, tehetséges írókat, zeneszerzőket, dramaturgokat. Nem voltak átütő erejű színészek, rendezők, díszlet- és jelmeztervezők. Megelégedett a közönségszervezők évtizedek óta rutinszerű ténykedésével; nem kellett gondolkodni, hogy kik nézik az előadásokat, mert osztályokat, iskolákat lehetett „beterelni” a színházba. Nehéz, de megoldandó feladat, hogyan lehet több korosztálynak egyszerre játszani. A jelentős művészek, akik csak gyerekeknek játszanak, egy idő után elfásulnak. Tehát meg kell találni a lehetőségét annak, hogy esténként más előadásokat is játszhassanak, a stúdiókban experimentumokat mutassanak be. A Leningrádi Ifjúsági Színházban láttam – közel negyven évvel ezelőtt – az egyik legcsodálatosabb színházi élményemet, egy Borisz Godunov előadást.

Komoly kérdés az is, hogy csoportoknak játsszunk, vagy nem.

Novák János *Gyerekszínházi konzultáció* című vitaanyagából való a most következő részlet:

„A kulturális és oktatási politika keretében az országos, az önkormányzati, a városi, megyei és regionális hatóságok biztosítsák minden gyerekkorú magyar állampolgár számára, hogy évente legalább egyszer (az európai célkitűzés egynél többször!) színházi előadást lásson! Ezt a célkitűzést – mely hivatkozik az Amszterdami Egyezmény 151-es cikkelyére, az Európai Unió alkotmánytervezetére és az ENSZ Gyerekek Jogairól szóló kiáltványának 31-es cikkelyére – 2004-ben, a németországi Konstanzban az Európai Unió régebbi és új tagországainak gyerekszínházi szakemberei közös nyilatkozatban fogalmazták meg abban a reményben, hogy általános érvénnyel elfogadható lesz minden tagországban.

Németországban 2006-ban színházi szakemberek és politikusok közös sikerként ünnepelték, hogy 2004-ben a német gyerek- és ifjúsági népesség minden tagja 1,8-szer látott színházi előadást a statisztika szerint.”⁹⁶

(félre)

Ma ez, évi közel 3 élő előadás Németországban!

Novák vitaanyaga több értékes megállapítást tartalmaz. Például a következőkben:

„Elérhető-e ez a célkitűzés Magyarországon?”

Megfelelő politikai akarattal még a jelenlegi szűkülő gazdasági körülmények között is megvalósítható ez a terv. Érdemes összevetni a 2005-ös statisztikai évkönyv adatainak korcsoportok szerinti megoszlását a gyerekelőadások látogatottságának országos adataival. Ha a teljes gyerek népességet vizsgáljuk, láthatjuk, hogy ott is, ahol rendszeresen játszanak gyerekeknek, egyes korosztályok színházi értelemben ellátatlanul maradnak. Ha a kisgyerekkort követően az ifjúságnak nem kínálunk gondolkodásának, érdeklődésének, szellemi és lelki fejlettségének megfelelő színházi programokat, a népesség egy része felnőtt előadásokat fog látogatni, a másik – talán nagyobb része –, elszokik a színháztól. Szomorú, hogy a fiatalok fejlődésüknek, személyiségük kialakulásának abban a szakaszában maradnak el a színházaktól, mikor sajátos problémáik megoldásában, emberi kiteljesedésükben, szocializációjukban éppen a színházi rituális közösség jelenthetné a legnagyobb segítséget.

⁹⁶ Novák János *Gyerekszínházi konzultáció*. Tervezet – vitaanyag, a színházi törvény gyermek- és ifjúsági színházi témakörének előkészítő megbeszéléséhez. Megjelent a Népszabadság 2007. májusi 21. számában "Együtt" címmel. Megtalálható: <http://nol.hu/cikk/447262/>

(Ezt az igényt felismerve Nyugat-Európában manapság egyre több gyerekszínház válik ifjúsági színházzá.) Nem elég azonban átkeresztelni a színházakat, vagy ifjúságira átcímkezni egyes előadásokat. Az új korosztályok új tartalmakat, új színházi kifejezési formákat igényelnek, s egyben a színház hivatásának újrafogalmazására is lehetőséget adnak a színházi alkotóművészek számára.

Európai tendencia, hogy ma már a legkisebbeket, a 0-tól 4 éves korú gyerekeket is művészi értékek befogadására alkalmas közönségnek tekintik.

Prioritások

Már a korcsoportok szerinti megoszlás vizsgálata során is beleütközünk abba a kérdésbe, ami javaslatunk legkényesebb pontja: nem elég általában támogatni a gyerekközönség színházlátogatását, prioritásokat kell kijelölni. A prioritások megfogalmazásában és követésében érdekeltté kell tenni a jelenlegi intézményrendszer fenntartóit és a művészeket egyaránt. Sok országban a gyerekelőadásokra szánt pályázati pénzeket célzottan, százalékos felosztásban hirdetik meg a különféle gyerekkorosztályok igényei szerint. Ez mérhetővé és számon kérhetővé teszi az előadások létrehozására fordított támogatás hatékonyságát is.

A jelenlegi iskolai szabályozás veszélyei

A színházi pedagógusok hiányánál ma lényegesen nagyobb gondot jelent, hogy a jelenlegi szabályozás esetlegessé teszi, hogy az egyes oktatási intézmények felveszik-e nevelési programjaikba a színházlátogatást. A pedagógus óraszám emelésének (20–22 óra) eredményeként az iskolában dolgozók olyan adminisztrációs spirálba kerültek (nyilván kell tartaniuk a napi tevékenységüket), melynek eredményeként még azok a tanárok is kihátrálnak a színházlátogatások megszervezéséből, akik korábban szívesen vitték előadásokra növendékeiket. Fel kell ismerni az oktatási és kulturális intézmények fenntartóinak, hogy egy jól előkészített színházlátogatás milyen egyedülálló módon alkalmas a sokak által hiányolt kooperatív tanulás elősegítésére, illetve a legkorszerűbb tanítási-tanulási módszerekhez sorolható projektmunka megalapozására. Számos nemzetközi kutatás támasztja alá, hogy az alkalmazott (praktikus) tudást elősegítő iskola csak abban az esetben tud eredményesen működni, ha számos egyéb intézkedés segíti a diákok társadalmi szocializációját, a különböző otthonról hozott kulturális, műveltségi háttérből következő esélykülönbségek kompenzációját. Ha ezt az iskola nem tudja nyújtani, nemcsak a fiatal korosztályok műveltségi problémáit vetíti elő, hanem a globalizálódó világban a társadalmi kohézió meglazulását (megszűnését) is

eredményezheti, mely ma még beláthatatlan szociális és kulturális feszültségek forrásává is válhat a jövőben.

Az érzelmi intelligencia fejlesztése a művészeti tevékenységek (zene, tánc, ének) révén alakítható legeredményesebben. Ezért is kiemelkedően fontos minden tanórai és tanórán kívüli művészeti munka. A színházi élményben összegződnek, felerősödnek az irodalmi, zenei, képzőművészeti hatások, csoportterápiás élménnyel oldódnak elfojtott lelki és szociális problémák. Nem meggátolni kellene tehát a diákok színházba járását, hanem minden eszközzel elősegíteni.”⁹⁷

(félre)

A most következő rész pedig már a törvénymódosításból való, mely módosítást 2011 júniusában fogadta el az Országgyűlés. Hatályos viszont csak 2013-tól lesz. A módosításban már jobban fellelhető a szándék, hogy a művészeteket az oktatással karöltve, annak az ifjúságra gyakorolt hatását kihasználva működjön a törvény. Komoly előrelépés, hogy állami elvárásként jelentkezik, hogy az oktatás és művészet területén dolgozó szakemberek kidolgozzák, és a gyakorlatban alkalmazzák azokat a módszereket, amelyek révén az előadó-művészet sajátos eszközeivel is hozzájárulnak a gyermek- és ifjúsági korosztály lelki, érzelmi és értelmi kiteljesedéséhez.

2011. évi... törvény

Az előadó-művészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól szóló 2008. évi XCIX. törvény módosításáról

1. §

Az előadó-művészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási szabályairól szóló 2008. évi XCIX. törvény (a továbbiakban: Emtv.) 1. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

i) elősegítse a gyermek és ifjúsági korosztály hozzáférési lehetőségeit a színház-, tánc- és zeneművészeti alkotások, előadások megismeréséhez, továbbá a minőségi előadó-művészeti szolgáltatások iránti társadalmi igény erősítését, ösztönözze a művészeti értéket képviselő előadásokkal, hangversenyekkel ellátatlan területeken élők kulturális igényeinek kielégítését...

⁹⁷ ld. a 91. jegyzetet

17. §

(3) A művészeti támogatás mértékének megállapításakor általános támogatási szempontként vizsgálni kell a nemzeti és kiemelt előadó-művészeti szervezetként nyilvántartott színházak, balett- és táncegyüttesek

e) a gyermek- és ifjúsági bemutatók és előadások számát,

(4) A művészeti támogatás mértékének megállapításakor értékelni kell továbbá az arra jogosult előadó-művészeti szervezet

f) helyi művészeti, közoktatási, közművelődési és társadalmi, közösségi szervezetekkel való kapcsolatépítési, továbbá az óvodai és iskolarendszeren belüli és azon kívüli oktatási-nevelési programhoz, a tantervi oktatáshoz, helyi és országos turisztikai célokhoz való kapcsolódás, a gyermek-, illetve ifjúsági korosztály igényes színházra nevelésének koncepcióját és gyakorlatát.

RÉSZLETES INDOKOLÁS

Az 1. §-hoz

Az oktatási és nevelési célokhoz való kapcsolódás törvényi célként való deklarálása azon a felismerésen alapul, hogy az egyes, jelentős állami szerepvállalással működő ágazatoknak támogatniuk kell egymás működésének eredményességét. Különösen igaz ez az előadó-művészet és az oktatás-nevelés viszonyára. Állami elvárásként jelentkezik a jövőben, hogy az érintett területeken dolgozó szakemberek kidolgozzák, és a gyakorlatban alkalmazzák azokat a módszereket, amelyek révén az előadó-művészet sajátos eszközeivel is hozzájárulnak a gyermek- és ifjúsági korosztály lelki, érzelmi és értelmi kiteljesedéséhez.

(félre)

Fekete Péter a Vidéki Színházigazgatók Egyesületének elnöke mondta el nekem, az alábbiakat:

2010 őszén a Magyar Teátrumi Társaság kezdeményezésére elemző tárgyalások indultak a magyar színházi- és a nemzeti oktatási intézményrendszer együttműködéséről, ezek munkájának kisegítéséről, kiegészítéséről. A tisztázandó kérdések között előkelő helyen szerepel az egyes – de legfőképpen a közpénzből fenntartott, állandó társulattal rendelkező – kőszínházak küldetésnyilatkozatának kérdése. Hogyan, miként definiálja az egyes színházigazgató, a színházat fenntartó önkormányzat az adott színház küldetését. A népszórakoztatás mellett, vagy esetlegesen azzal egybeolvasztva, elbír-e nevelési közfeladatokat is fölvállalni az adott színház? Fontos lenne annak megválaszolása, a nevelést

mely korosztályok irányában látja megvalósíthatónak az adott színház. Az aktuális és klasszikus társadalmi kérdések felvetésével elgondolkodtat-e, támaszt nyújt-e, egyúttal nevel-e az adott korosztályt, s ha igen, akkor mekkora tudatossággal és felelősséggel teszi ezt. Milyen módon és milyen arányban párosul ez a szórakoztatással, akár egy produkción belül, akár váltakozva a koncepciót produkcióról produkcióra. Az egyes korosztályok számára felkínált előadások témaválasztása és művészi minősége alkalmassá teszi-e az adott színházat – és ha igen, milyen mértékben – arra, hogy oktatási/nevelési közfeladatok ellátására kijelölt-kiemelt színház legyen? A fenti kérdésekre adott válaszok kidolgozása és kiértékelése az előkészítő munka részét képezi.

Amennyiben az adott színház küldetésnyilatkozatában prioritásként határozza meg a nevelési közfeladatokat, akkor a feladatellátás korosztályosan akár az óvodás, kisiskolás kortól kezdődően indulhat, tudatosan, előkészítetten és szervezeten. Az iskolás korosztály megszólítása a pedagógiai szakemberekkel együttműködve, a Nemzeti Alaptantervben rögzített célokhoz szorosan illeszkedve valósuljon meg!

Kitűzött célok a színházi és az oktatási intézményrendszer együttműködése területén, korosztályok, iskolatípusok szerint:

- óvodás/általános iskolás korosztály

Óvodáskorú gyermekek ellátása, elsősorban a bábszínházak segítségével, lehetőleg minél több óvodáskorú gyermek ismerkedjen meg a bábszínházi előadó-művészeti ág eszköztárával, jusson el szervezett keretek között professzionális bábszínházba. Az iskolarendszerbe automatikusan bekerülő gyermekek, az iskola-előkészítő időszakban, legalább egy alkalommal kötelező módon látogassanak színházat vagy bábszínházat.

- kisiskolás kor

Az általános iskolás korosztályú gyermekek az alsó tagozatban legalább egy alkalommal, csoportos jelleggel, látogassanak professzionális közsínházi előadást, kötelező módon ismerkedjenek meg a színház, mint előadó-művészeti ág, üzenetközvetítő rendszerével, annak befogadására előre készítsék föl őket. Szervezett keretek között tanulják meg a színházi viselkedés alapszabályait.

- középiskolás korosztály

A középiskolás korosztály, elsősorban a gimnáziumi rendszerben tanulók, számára fokozott mennyiségben kínáljon a színház beavató jellegű előadásokat, melyeknek a keretében a színházi üzenetközvetítés különböző módjait, az átvitt és képi gondolkodásmód fajtáit, a színházi üzem működési rendszerét ismerhetik meg a diákok, rendhagyó irodalomórák és

rendszeres színházlátogatások segítségével a nevelési- és tananyaghoz szervesen kapcsolódó témakörök színházművészeti feldolgozása szerepeljen az ajánlatok között.

- felsőfokú oktatási intézmények hallgatóinak viszonya a színházhoz

Szabadon választható, és kreditponttal jutalmazandó ajánlatokat kell tenni az egyetemista/főiskolás hallgatóknak a felsőoktatásban 3-5 évet eltöltő diákokat motiválni kell a színházlátogatásra, hogy a színházművészet értéke, befogadása alap-kulturális szükségletüké váljék, a kiscsoportos – és egyéni színházlátogatás – megszerettetése és életvitel szerinti beépítése a cél.

Finanszírozás

- nyilvánvaló cél, hogy a színház fenntartásához felhasználható közpénzekből hangsúlyosabban, vagy kizárólagosan, csak azok a színházak részesüljenek, aki vállalják ezeknek a közfeladatoknak a helyi ellátását
- a kötelező jelleggel megcélzott színházi-oktatási célok megvalósításához a forrásokat osztottan kell biztosítani
- az óvodás, kisiskolás korúak kötelező bábszínházba/színházba juttatásának költségfedezetét egyrészt a bábszínházi/színházi intézmények költségvetéséből, másrészt – az utaztatás tekintetében – külön forrásból kell biztosítani
- a megvalósulás ellenőrzését az iskolafenntartónak kell elvégezni
- a nem kötelező jellegű feladatellátásra kiemelt pályázati forrásokat kell biztosítani, pilot-projektekkel EU-s, később, rendszeres programok indítására, nemzeti erőforrásból

Diszkrimináció, földrajzi elhelyezkedés, szociális hátrányos helyzet

- elérhető-e, hogy ne nőjön fel egy gyermek se úgy, hogy általános iskolai tanulmányai során alsó tagozatosként ne találkozzék, legalább egy alkalommal, a színházművészettel, ne ismerje meg a színház működését, ne érintse meg a színház varázsa?
- ennek biztosítása törvényi, jogszabályi kötéssel biztosítható, de a forrás- és az ellenőrzési, számonkérési rendszere kidolgozásra vár
- évente kb. 90.000 elsős diák kezdi meg a tanulmányait, ez évről évre 90.000 gyermek színházi ellátásának biztosítását veti fel

- amennyiben az iskola-előkészítő során is alapelvárás a színház/bábszínház legalább egy alkalommal történő meglátogatása, úgy alapfeladatként további kb. 90.000 fő utaztatását, színházi ellátását kell biztosítani

Ennek előkészítése, a források biztosítása, a logisztika kidolgozása jelentős feladat, de megvalósulásával generációk számára válik biztosítottá a színházi kultúra befogadása, beépítése a mindennapi élet természetes formái közé.

(félre)

A jelenlegi, a parlament által elfogadott módosított törvény és az ehhez kapcsolódó konzultációk reményt adnak arra vonatkozóan, hogy komoly változás előtt áll a gyerekszínház ügye. Fontos, hogy integrálni kell az oktatásba!!!

Ahhoz, hogy az oktatással együtt lehessen működni, nem elég új gyerekszínházakat építeni, hanem egy olyan oktatási szisztéma kell, ami befogadja, ami integrálja a színházlátogatást.

Eva Bal⁹⁸ üzenete

GYEREKSZÍNHÁZI VILÁGNAP

2011. március 20.

Gyerekek...Színház...Gyerekszínház...

De miről szól a gyerekszínház?

A te legjobb ötleteidről,

melyek úgy ragyognak, mint a reggeli napfény.

A gyerekszínház a tiéd.

Együtt érez, ha szomorú vagy,

felvidít, kalandokra csábít, ismerős és meglepő,

sokféle örömet kínál.

Megmutatja, hogyan lehet a leghajmeresztőbb terveket megvalósítani.

Megmutatja a tétozást és a rémálmokat,

átélheted a fullasztó félelmet

és a szorongást attól, hogy valami nem sikerül,

ha kell, segítségül hívja a véletlen szerencsét, hogy végül

⁹⁸ A belga Kopergietery Ghent alapítója és vezetője.

minden jóra forduljon.

A jó gyerekszínház a magányos sétákról szól,
és a kihívásról, hogy hagyd el a járt utakat,
lépésről lépésre kerülj közelebb ahhoz az úthoz, ami csak a
tiéd, ahol még senki se járt.

A sikerről szól,
ami sosem lehet az egyedüli cél.

Arról szól, hogy ne riadj meg a zűrzavartól,
bátran és örömmel vesd bele magad,
mert tudod, hogy győzni fogsz,
a sok új élmény megerősít,
segít abban, hogy előre juss.

Arról szól, hogy nem titkolózunk tovább, őszinték leszünk a
gyerekekkel.

A figyelemről szól, arról, hogy figyeljünk oda a gyerekre,
aki a kezével, a tekintetével
és nem a szavaival mondja el a történetét.

Arról szól, hogy egyre csak nézed
az embereket a buszmegállóban, a vízparton, a kórházban...

Arról szól, hogy egy kicsit megállítod a világot,
és megteremted az örökkévalóság pillanatát,
mikor észreveszel egy gyereket,
aki ott áll a semmi közepén, és megszólítod.

A barátságról és az érintésről szól.

Arról, hogy valakinek átöleled a vállát, vagy belekarolsz.

A jó gyerekszínház rólad szól,
mert hangosan és érthetően
kimondod a nevedet,
és tudod, hogy lesz valaki, aki meghallja,
aki kíváncsi rád,
aki együtt érez veled,
akinek fontos vagy.

(fordította: Fábri Péter és Novák János)

13. Összegzés

Dolgozatomban kísérletet tettem a gyerekszínház témájának minél szélesebb körű, elméleti, történeti és gyakorlati szempontból való vizsgálatára.

Az érthetőség szempontjából elsődleges feladat a fogalmak tisztázása: a gyerekszínház azt a színházat jelöli, amely rendszeresen játszik gyerekközönségnek, és ahol a gyerekek elsősorban nézőként vannak jelen. Ennek a színjátszásnak számos alkategóriája van a színházi eszközök (pl. bábszínház), a közönség korosztály szerinti megoszlása (pl. csecsemőszínház), az előadások interaktivitása (pl. beavató színház) stb. alapján.

Az igazán értékes gyerekszínházi előadások feltétele, hogy tisztában legyünk a gyerekszínház fontosságával. A gyerekkori színházi élmények hatással vannak a gyermek esztétikai érzékének fejlődésére; ezeknek az előadásoknak figyelembe kell venni a nézőkorosztályok szellemi, lélektani, fiziológiai sajátosságait.

A történeti áttekintésből világosan kiderül, hogy gyerekszínházra mindig is volt igény, noha ritkán és rövid időszakokra sikerült csak olyan gyerekszínháznak létrejönnie, amely a gyerekek valós szükségleteit elégítette ki. A 17-18. században az olasz, majd francia, később német földön megjelenő gyerekszínházi előadások meglepő műfaji sokszínűséget mutattak: repertoárjukban megtalálható volt a pantomim éppúgy, mint a balett, az operett, az opera, a daljáték, a színjáték, a szomorújáték vagy a komédia. Azonban ezeknek az előadásoknak a célja nem a gyerekek nevelése-szórakoztatása, hanem gyerekszínjátékszók közreműködésével a felnőttek mulattatása volt. A magyar közönséghez a 18. század második felének legismertebb gyerektársulatának, Felix Berner színházának rendszeres vendégjátékain keresztül jutott el ez a fajta színház.

A 19. században a polgárság erősödésével a mai értelemben vett gyerekszínházi előadásokra is megjelent az igény. Ennek a kielégítése céljából hozta létre Feld Zsigmond az első magyar gyerekszínházat a pesti Vigadóban, s ezzel közel egy időben megalakult a városligeti bábszínház, ahol Paprika Jancsi, majd a híres Vitéz László mulattatta a gyerekeket.

A 19-20. század fordulóján a Nemzeti Színház elindította ifjúsági sorozatát, s egyre több, hosszabb-rövidebb ideig tartó gyerekszínházi vállalkozás tört utat magának. A gyerekelőadások célja a megváltozott kultúrpolitikának megfelelően az ifjúság hazafias nevelése, a klasszikus és magyar drámákkal való megismertetése, a jövő színházi publikumának kinevelése volt.

A második világháború után a színházak államosításával stabilizálódott ugyan a színházak anyagi helyzete, de a politikai ideológia erősen meghatározta a repertoárt. A fiatalok számára jobbra szovjet darabok és mesejátékok kerültek bemutatásra.

1961-ben jött létre Budapest állandó gyerekszínháza, mely különböző neveken és különböző igazgatók irányítása alatt egészen 1994-ig működött. Megszűnésében valószínűleg közrejátszott az, hogy monopolhelyzetben volt. Nem tudott megújulni, mint a Bábszínház. Nem kereste a fiatal, tehetséges írókat, zeneszerzőket, dramaturgokat. Nem voltak átütő erejű színészek, rendezők, díszlet- és jelmeztervezők. Megelégedett a közönségszervezők évtizedek óta rutinszerű ténykedésével; nem kellett gondolkodni, hogy kik nézik az előadásokat, mert osztályokat, iskolákat lehetett „beterelni” a színházba. Noha a gyerekszínházi presztízse meglehetősen alacsony volt, számos jó előadás született, különösen a színház utolsó tíz évében, különösen Nyilassy Judit igazgatása idején. A által vezetett színház számomra sok olyan jegyet mutat, amit szívesen beépítenék egy leendő új gyermekszínház mindennapjaiba. Véleményem szerint az ő igazgatói működésének nagyon sok pozitívuma van. Kár, hogy ez abban az időben nem kapott nagyobb támogatást.

A nyolcvanas évek közepétől egyre több színház kezdett gyerekeknek szóló előadásokat is fölvenni repertoárjába. 1992-ben megalakult a Kolibri Színház, a Budapest Bábszínház mellett fokozatosan országos hálózattá bővült a bábszínházak köre. Emellett amatőr és alternatív társulatok is számos előadást készítettek gyerekek számára.

Ezeknek az előadásoknak a színvonala változó, s hiába emelkedik a bemutatók száma, a gyerekszínházi művek kínálata nagyon is szűk.

A legnagyobb baj azonban, hogy nincs ma Magyarországon olyan, a gyerekek számára létesített kulturális intézmény, amely a gyerekszínházi funkción túllépve a nap bármely szakában differenciált programkínálattal biztosítaná a komplex kulturális nevelés lehetőségét a gyermek és ifjúsági korosztály számára.

A következő „kulturális befektetés” a Gyerekbirodalom felépítése lesz majd. Olyan színház, amely komolyan veszi a gyereket, mint nézőt, és nemcsak szórakoztatni, oktatni, nevelni akarja, hanem új művészeti formákat igyekszik megtalálni, lehetőleg a gyerekekkel közösen. Sokat tanulhat majd a Kolibri Gyerek- és Ifjúsági Színháztól, de nagyon sokat vehet át az alternatív színházi műhelyektől is, hiszen bennük megvan az új iránti nemes fogékonyság. Az ő munkamódszerükben a kreativitás, a fantázia, az ötletgazdagság, az új iránti fogékonyság sokkal elevenebb, mint egy hivatásos színháznál.

14. MELLÉKLETEK

1-es számú melléklet:

1929-től ifjúsági előadássorozat indult a Városi Színházban, melynek műsora a következő volt:

Hegedűs Lóránt: <i>Kossuth</i>	1929.04. 09. 10, 11
Shakespeare: <i>Julius Caesar</i>	1929. 04.
Majomé P. M.–Losonczy L.: <i>Holdkirályfi házassága</i>	1929. 04.
Molière: <i>A tudós nők</i>	1929.11,12,13
Gárdonyi Géza: <i>Karácsonyi álom</i>	1929.12.16.,17.,18.
Kisfaludy Károly: <i>Iréne</i>	1930.01.
Shakespeare: <i>Vízkereszt, vagy amit akartok</i>	1930.02.10.
Herczeg Ferenc: <i>Fekete lovas</i>	1930.03.
Eörsi Júlia: <i>Gyulai Pál</i>	1930.11.17.
Kacsoh Pongrác–Heltai Jenő: <i>János vitéz</i>	1930.12.
Zilahy Lajos: <i>Süt a nap</i>	1931.05.26.
Szigligeti Ede: <i>Liliomfi</i>	1932.01.25.
Herczeg Ferenc: <i>Gyurkovics leányok</i>	1932.04.25.
Madách Imre: <i>Az ember tragédiája</i>	1933.04.27,29;05.02.,04.,06
Herczeg Ferenc: <i>Bizánc</i>	1933.11.20.,21.,22.
Schubert, Franz: <i>Három a kislány</i>	1933.12.12.,13.,14.,15.
Rostand, Edmond: <i>Cyrano</i>	1934.01.
Harsányi Zsolt: <i>A vén gazember</i>	1934.02.19.,20.,21.
Zilahy Lajos: <i>Süt a nap</i>	1934.03.19.,20.,21.
Csathó Kálmán: <i>Te csak pipáld Ladányi</i>	1934.04.23.,24.,25.
Móricz Zsigmond: <i>Nem élhetek muzsikaszó nélkül</i>	1934.10.15.,16.,17.
Zilahy Lajos: <i>Zenebohócok</i>	1934.11.12.,13.,14.
Farkas Imre: <i>Iglói diákok</i>	1934.12.10.,11.,12.,13.
Schiller, Friedrich: <i>Tell Vilmos</i>	1935.01.28.,29.,30.
Hevesi Sándor: <i>Az új földesúr</i>	1935.02.18.,19.,20.
Herczeg Ferenc: <i>A fekete lovas</i>	1935.03.18.,19.,20.
Harsányi Zsolt: <i>A Noszty fiú esete Tóth Marival</i>	1935.04.08.,09.,10.
Follinus Aurél: <i>Náni</i>	1935.05.06.,07.,08.

Csiky Gergely: <i>A nagymama</i>	1935.10.22.,23.,24.
Rákosi Viktor-Malonyai Dezső: <i>Elnémult harangok</i>	1936.03.10.,11.,12.
Herczeg Ferenc: <i>Gyurkovics leányok</i>	1936.03.04.01,02.

2-es számú melléklet:

Bp. 1949. július 5.

A VKM MŰVÉSZETI FŐOSZTÁLYÁNAK BELSŐ ÜGYVITELI FELJEGYZÉSE AZ ÁLLAMI ÉS ÁLLAMOSÍTÁSRA TERVBE VETT SZÍNHÁZAK VEZETŐINEK MEGBÍZATÁSÁRÓL

A fővárosi színházak a következő színházi évadban, mint állami színházak – az MDP titkársága és a Gazdasági Bizottság jóváhagyása alapján – önálló gazdasági egységként – az alábbi csoportosításban fognak működni:

- I. Állami Operaház (igazgató: Tóth Aladár)
- II. Nemzeti Színház (igazgató: Major Tamás)
- III. Belvárosi Színház (igazgató: Simon Zsuzsa)
- IV. Madách Színház (igazgató: Bartha Zsuzsa)
- V. Operett Színház (igazgató: Gáspár Margit)
- VI. Vidám Színház (igazgató: Békés István)
- VII. Ifjúsági Színház (igazgató: Egri István)
- VIII. Úttörő Színház (igazgató: Fábri Zoltán)
- IX. Bábszínház (igazgató: Bod László)

3-as számú melléklet

Az Ifjúsági Színház műsora:

Az 1949/50 évad:

Gyárfás–Örkény: *Zichy Palota*. Rendező: Bálint György – 1949. szeptember 23.

Rosál-Tazsibájev: *Dzsomárt szőnyege*. Rendező: Egri István – 1949. december 21.

Szimonov: *Legény a talpán*. Rendező: Bálint György és Márkus Éva – 1950. március 25.

Sólyom: *Értünk harcoltak*. Rendező: Márkus Éva – 1950. június 3.

Az 1950/51 évad műsora:

Gorbatov: *Az apák ifjúsága*. Rendező: Hont Ferenc – 1950. október 25.

Szurov: *Sérelem*. Rendező: dr. Márkus Éva – 1951. február 9.

Koralov: *Sorsdöntő napok*. Rendező: Komor István – 1951. április 11.

Borozina–Davidszaon: *Harmadévesek*. Rendező: Várkonyi Zoltán 1951. június 16.

Az 1951/52 évad műsora:

Molière: *Az úrhatnám polgár*. Rendező: Vámos László - 1951. szeptember 28.

Stehlik: *Az új ember kovácsa*. Rendező: Szendrő Ferenc - 1951. november 23.

Osztrovszkij: *Az acélt megedzik*. Rendező: Berényi Gábor - 1951. december 22.

Szinetár: *Egri csillagok*. Rendező: Vámos László – 1952. február 23.

Szász Péter: *Két találkozás*. Rendező: Berényi Gábor - 1952. május 3.

Az 1952/53 évad műsora:

Móricz Zsigmond: *Légy jó mindhalálig*. Rendező: Both Béla - 1952. szeptember 26.

Klima: *A szerencse nem pottyan az égből*. Rendező: Apáthi Imre - 1952. december 11.

Romasov: *Mindenkivel megtörténik*. Rendező: Both Béla - 1953. március 12.

Füsi J.: *Az aszódi diák*. Rendező: Apáthi Imre és Varga Géza - 1953. május 30.

Az 1953/54 évad műsora:

Ivanov: *Páncélvonat*. Rendező: Apáthi Imre - 1953. október 16.

Földes: *A köszívű ember fiai*. Rendező: Apáthi Imre: 1953. december 10.

Szabó P.-Balázs S.: *Darászfészek*. Rendező: Kamarás Gyula 1954. április 17.

4-es számú melléklet

Az Úttörő Színház repertoárján a következők voltak:

Princev–Hocsinszkij: *Csodák országa*. Rendező: Fábri Zoltán és Horvai István - Bemutató: 1949. szeptember 24.

H. E. Beecher Stowe: *Tamás bátya kunyhója*. Rendező: Fábri Zoltán és Horvai István- Bemutató: 1950. január 13.

Fehér Klára: *Becsület*. Rendező: Fábri Zoltán és Marton Endre – 1950. május 19.

Mihalkov: *Haza akarok menni*. Rendező: Horváth Jenő - Bemutató: 1950. október 22.

Gáli József: *Erős János*. Rendező: Horváth Jenő - Bemutató: 1951. január 28.

Katajev: *Az ezred fia*. Rendező: Horvai István és Seregi László – Bemutató: 1951. május 6.
 Gergely Márta: *Úttörő barátság*, Rendező: Horváth Jenő - Bemutató: 1951. szeptember 14.
 Mihalkov: *A vörös nyakkendő*. Rendező: Kende Márta - Bemutató: 1951. november 7.
 Móricz Zsigmond: *Ludas Matyi*. Rendező: Horváth Jenő - Bemutató: 1951. december 1.
 Brustein: *Pányuska iskolája*. Rendező: Both Béla - Bemutató: 1952. február 20.
 Gabbe: *Mesterek városa*. Rendező: Both Béla és Kende Márta - Bemutató: 1952. április 24.

5-ös számú melléklet

Az Ifjúsági Színház Kamaraszínház repertoárja:

1952 Aliger: *Zója*. Rendező: Szendrő Ferenc
 1953 A. Gajdar: *Timur és csapata*. Rendező: Kamarás Gyula
 1953 V. Ljubimova: *Hólabda*. Rendező: Kamarás Gyula
 1953 Török Tamás: *Eltüsszentett birodalom*. Rendező: Kende Márta
 1953. Hegedűs Géza: *Mátyás király Debrecenben*. Rendező: Varga Géza
 1953 Molière: *Szeleburdi*. Rendező: Komor István
 1954 Hárs László: *Titkos örs*. Rendező: Komor István
 1954. Karinthy Frigyes: *Tanár úr kérem*
 1954 Shakespeare: *Vízkereszt, vagy amit akartok*. Rendező: Apáthi Imre

6-os számú melléklet

Az Állami Déryné Színház 1972-től minden évben legalább egy mesedarabot is bemutatott. Ezek időrendi sorrendben a következők voltak:

Sármándi Pál: *Peti kalandjai*. Rendező: Csongrádi Mária – 1972. június 11.
 Sármándi Pál: *Peti meg a róka*. Rendező: Csongrádi Mária – 1973. június 26.
 Karnauhova: *Mese a tűzpiros virágról*. Rendező: Csongrádi Mária – 1973. december 10.
 Babay: *Három szegény szabólegény*. Rendező: Petrik József – 1974. január 19.
 Vancura-Stier: *Szőrmók Maci*. Rendező: Csongrádi Mária – 1974. április 8.
 Jékely Zoltán: *Mátyás király juhásza*. Rendező: Csongrádi Mária – 1975. szeptember 19.
 Benedek Elek: *Többsincs királyfi*. Rendező: Lacina László – 1975. október 26.
 Képes Géza: *Mese a halászlányról*. Rendező: Csongrádi Mária – 1976. január 22.
 Sármándi Pál: *Peti vigyázz*. Rendező: Csongrádi Mária – 1976. június 18.
 Tordon Ákos: *Skatulyácska királykisasszony*. Rendező: Varsányi Anikó – 1977. január 21.
 Benedek András: *Firlefánc, a varázsló*. Rendező: Gali László – 1977. február 4.

7-es számú melléklet

Bartók Színház műsora

Tarbay Ede: *Játék a színházban* – 1963. szeptember 23. Rendező: Seregi László

Svarc Jevgenij: *Hókirálynő* – 1963. október 6. Rendező: Both Béla

Márkus György: *Az olimpikon* – 1966. január 25. Rendező: Horvai István

Szereplők: Sztankay István, Fülöp Zsigmond, Kállai Ilona, Fodor Tamás...

Tarbay Ede: *Két szem mazsola* – 1966. szeptember 25. Rendező: Kerényi Imre

Szereplők: Agárdi Gábor, Huszti Péter, Harkányi Endre...

Charles Dickens: *Copperfield Dávid* – 1966. október 4. rendező Ádám Ottó

Szereplők: Gobbi Hilda, Békés Itala, Töröcsik Mari, Komlós Juci...

Szinetár György: *Én, Varga Katalin* – 1967. január 24. Rendező: Both Béla

Szereplők: Szemes Mari, Komlós Juci, Raksányi Gellért...

Jékely Zoltán: *Mátyás király juhásza* – 1967. szeptember 17. Rendező: Kalmár András

Szereplők: Tordy Géza, Latabár Kálmán, Miklóssy György...

Kárpáthy Gyula: *Az utolsó mohikán* – 1967. október 3. Rendező: Kerényi Imre

Szereplők: Almási Éva, Zenthe Ferenc, Szilvássy Annamária...

Arthur Fauwuez: *Toronyóra láncsal* – 1968. január 7. Rendező: Békés András

Szereplők: Csákányi László, Lehoczky Zsuzsa, Komlós Juci...

Kolzsvári Grandpierre Emil: *A csillagszemű* – 1968. január 23. Rendező: Lehel György

Szereplők: Cs. Németh Lajos, Tóth Judit, Konrád Antal, Huszti Péter...

Halasi Mária: *Az utolsó padban* – 1968. szeptember 22. Rendező: Horváth Jenő

Szereplők: Voith Ági, Dégi István, Szénási Ernő, Csűrös Karola...

Szőnyi Zoltán-László Endre: *Csinn-bumm cirkusz* – 1968. október 6. Rendező: László Endre
Szereplők: Bilicsi Tivadar, Keleti László, Ungár Anikó, Margitai Ági

Borisz Rabkin: *A halhatatlan őrvár* – 1968. október 27. Rendező: Lovas Edit
Szereplők: Benkő Péter, Gurnik Ilona, Kertész Péter...

Romhányi József: *Hamupipőke* – 1969. szeptember 21. Rendező Marton László
Szereplők: Tábori Nóra, Benedek Miklós, Balázsovits Lajos...

Jókai-Kardos: *A kőszívű ember fiai* – 1969. október 1. Rendező: Both Béla
Szereplők: Komlós Juci, Hadics László, Fülöp Zsigmond, Tordy Géza, Botár Endre..

Mikszáth-Székely: *A két koldusdiák* – 1970. január 18. Rendező: Sík Ferenc, Babarczy László,
Szereplők: Szénási Ernő, Balázsovits Lajos, Kaló Flórián, Harsányi Frigyes..

Lovász-Róna: *Robin Hood* – 1970. szeptember 29. Rendező: Kerényi Imre
Szereplők: Kovács István, Dózsa László, Juhász Jácint, Blaskó Péter...

Móra-Benedek A.: *Rab ember fiai* – 1971. január 26. Rendező: Lengyel György
Szereplők: Bilicsi Tivadar, Bálint András, Szirtes Ádám, Szacsvay László

Romhányi József: *Csipkerózsika* – 1971. október 17. Rendező: Horváth Jenő
Szereplők: Voith Ági, Benedek Miklós, Dőry Virág, Horesnyi László...

8-as számú melléklet

A Kazán István vezette Gyerekszínház műsora:

Novogrudskij-Orlov: *Brummogó és a Dinnye* – 1972. szeptember 30. Rendező: Nyilassy Judit

Szereplők: Detre Annamária, Benedek Miklós, Oswald Marika...

Mark Twain-Kormos: *Koldus és királyfi* – 1972. október 13. Rendező: Sándor János
Szereplők: Várhegyi Teréz, Pálos Zsuzsa, Muszte Anna, Kovács István...

Urbán Gyula: *Tündér Ilona* – 1973. január 20. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Muszte Anna, Lencz György, Kopetty Lia, Köhalmi Attila

Kárpáthy Gyula: *A perbefogott diák* – 1973. február 14. Rendező: Babarczy László
Szereplők: Blaskó Péter, Both Béla, Benedek Miklós, Muszte Anna...

Békés József: *Várj egy órát* – 1973. március 31. Rendező: Kazán István
Szereplők: Varga Károly, Gonda György, Muskát László, Lencz György...

Janikovszky Éva: *Trallala és Lallala, avagy Most én jövök* – 1973. április 15.
Rendező: Szirtes Tamás, szereplők: Békés Itala, Gaál Éva

Gárdonyi-Schwajda: *A láthatatlan ember* – 1973. október 11. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Vogt Károly, Kassai Ilona, Gáti István, Markovits Bori...

Mesterházi-Kazán: *Férfikor* – 1973. november 11. Rendező: Kazán István
Szereplők: Ivánka Csaba, Horváth Péter, Sára Bernadette, Szabados Zsuzsa...

9-es számú melléklet

A Budapesti Gyerekszínház műsora 1974-től

Babay József: *Három szegény szabólegény* – 1974. február 6. Rendező: Turián György
Szereplők: Markovits Bori, Köhalmi Attila, Szécsi Vilma, Matus György...

Fehér Klára: *Mi, szemüvegesek* – 1974. október 4. Rendező: Both Béla
Szereplők: Szabados Zsuzsa, Detre Annamária, Sipeki Tibor, Köhalmi Attila...

Barnassin Anna: *Pro Urbe (A városért tették)* – 1974. október 19. Rendező: Kazán István
Szereplők: Uri István, Sipeki Tibor, Kopetty Lia, Harmath Albert...

Alekszej Alekszin: *Bátyám és a klarinét* - 1975. szeptember 20. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Tarján Györgyi, Köhalmi Attila, Straub Dezső...

Shakespeare–Deicke: *Amit akartok* – 1975. október 4. Rendező: Kazán István
Szereplők: Újlaky Károly, Kopetty Lia, Kishonti Ildikó, Sinkovits Mariann...

Poljakov-Satz: *Varázslatos muzsika, avagy játsszunk együtt operát* – 1975. november 2.
Rendező: Natalja Satz,
Szereplők: Kishegyi Árpád, Karádi Judit, Szabados Zsuzsa...

Benedek András: *Csudakarikás* – 1975. január 10. Rendező: Rencz Antal (fh.)
Szereplők: Sugár László, Kopetty Lia, Kautzky Ervin, Balogh Bodor Attila...

Verne-Csemer: *A tizenöt éves kapitány* – 1975. február 6. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Heiser Kálmán, Csanaki József, Sirkó László, Barlay Vali, Varga Károly.

A nagysikerű kaposvári előadásnak a megrendezése Budapesten. De már nem Pogány Judittal, aki ezzel a szerepével ugrott ki.

Collodi-Litvai: *Pinokkió* – 1975. június 7. Rendező: Ascher Tamás
Szereplők: Szabados Zsuzsa, Szécsi Vilma, Detre Annamária, Sipeki Tibor...

Jókai-Faragó-Kárpáthy: *Az aranyember* – 1976. január 16. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Dózsa László, Balogh Zsuzsa, Tarján Györgyi, Sipeki Tibor...

Száraz György: *II. Rákóczi Ferenc* – 1976. január 30. Rendező: Kazán István
Szereplők: Juhász Jácint, Magyar Mária, Uri István, Sipeki Tibor...

Romhányi József: *Csipkerózsika* – 1976. június 5. Rendező: Both Béla
Szereplők: Karádi Judit, Csorba István, Köhalmi Attila, Uri István...

Dumas-Rozovszkij: *A három testőr* – 1976. december 11. Rendező: Kazán István
Szereplők: Turpinszky G. Béla, Balogh Bodor Attila, Uri István, Straub Dezső...

Katajev-Márkus: *Magányos fehér vitorla* – 1977. január 27. Rendező: Turián György
Szereplők: Barlay Vali, Csombor Teréz, Bittera Judit, Koltai Judit...

Barnassin Anna: *Messze még a holnap* – 1977. február 26. Rendező: Kazán István
Szereplők: Turpinszky D. Béla, Markaly Gábor, Karádi Judit, Sirkó László...

Dimitrov: *A farkas és a hét kisgida* – 1977. szeptember 24. Rendező: Liljana Todorova
Szereplők: Kopetty Lia, G. Szabó Sándor, Turpinszky G. Béla, Ferencz Éva...

Rabkin: *Halhatatlan őrző* – 1977. október 25. Rendező: Turián György
Szereplők: Sirkó László, Kassai Ilona, Sárosi Gábor, Móni Ottó...

10-es számú melléklet

A Budapesti Gyerekszínház műsora 1978-tól

Baum–Schwajd: *Őz a nagy varázsló* – 1978. január 14. Rendező: Csiszár Imre
Szereplők: Besztercei Zsuzsa, Magda Gabi, Szánthó Lajos, Balassa Gábor stb.

Jókai-Faragó-Kárpáthy: *Az aranyember* – 1978. április 15. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Perlaky István, Rindt Rudolf, Balogh Zsuzsa, Újlaky Károly, Papp Ibolya stb.

Turián György: *A varázspálca* – 1978. június 3. Rendező: Turián György
Szereplők: Bíró József, Polgár Árpád, Peczkay Endre, Sinkovits Mariann, G. Szabó Sándor

Twain-Király-Bohák: *Tom Sawyer kalandjai* – 1978. október 5. Rendező: Bohák György
Szereplők: Kautzky Ervin, Sárosi Gábor, Harkányi János, Erdélyi György, Hirtling István

Rosal-Tadzsbajev: *Dzsomárt szőnyege* – 1979. február 1. Rendező: Seregi László
Szereplők: Újlaky Károly, Barlay Vali, Miklóssy Judit, Sinkovits Mariann, Besztercei Zsuzsa

Gábor Andor: *Piroska és a farkas* – 1979. március 4. Rendező: Bohák György
Szereplők: Sirkó László, Peczkay Endre, Detre Annamária, Harkányi János, Puskás Tivadar

Sarkadi-Springer: *Vendégek* – 1979. április 18. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Bíró József, Sirkó László, Kopetty Lia, Maday Emőke, Puskás Tivadar

Mozart-Wiskern: *Gábrriel és Gábriella* – 1979. április 18. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Sipeki Tibor, Hűvösvölgyi Ildikó, Perlaky István

Horgas Béla: *Ciki, te boszorkány* – 1979. június 9. Rendező: Bohák György
Szereplők: Andai Kati, Harkányi János, Szánthó Lajos, Balogh Zsuzsa, Szécsi Vilma

Csukás István: *Pintyőke cirkusz, világszám* – 1979. június 9. Rendező: Bohák György
Szereplők: Perlaky István, Bíró József, Kopetty Lia, Marschek Ottília, Peczkay Endre

Juhász István: *Egy szívdobbanás fele* – 1979. október 3. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Ambrus Asma, Perlaky István, Móni Ottó, Sárosi Gábor, Miklóssy Judit

Jevgenyij Svarc: *A csodálatos jávorfák* – 1979. november 3. Rendező: Balázs Ádám
Szereplők: Papp Ibolya, Sinkovits Mariann, Besztercei Zsuzsa, Andai Kati, Kopetty Lia

Ez a bemutató pedig, és ami követi, már a Budapesti Gyerekszínház Ifjúsági Stúdiósínpadán van, amely ettől az évtől működik a színház épületén belül.

Dickens: *Karácsonyi ének* – 1980. január 26. Rendező: Bohák György
Szereplők: Zenthe Ferenc (m.v.), Detre Annamária, Dóczi János, Sinkovits Mariann

Kovalik-Hegyi: *Profán ballada* – 1980. március 22. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Sipeki Tibor, Rindt Rudolf, Besztercei Zsuzsa, Kassai Ilona, Móni Ottó

Kovalik-Hegyi: *Patt* – 1980. március 22. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Kautzky Ervin, Kopetty Lia, Rovó Terézia, Gömöri V. István, Balogh Bodor Attila

Batta György: *Töklámpás* – 1981. szeptember 27. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Rindt Rudolf, Kassai Ilona, Rovó Terézia, Andai Kati, Sirkó László,

Szentmihályi Sz. P.: *Látogató a végtelenből* – 1981. december 5. Rendező: Orosz György
Szereplők: Sipeki Tibor, Maday Emőke, Imre István, Sárosi Gábor, Puskás Tivadar

1981 elejétől az átalakítás miatt bezárt Madách Kamara Színház előadásait is befogadja a Budapesti Gyerekszínház. Estéként Dürrenmatt: *A baleset* című darabját játssza a Madách Színház társulata. Nem kifejezetten ifjúságcsalogató mű. Az 1982/83-as évaddal kezdődően a Budapesti Gyerekszínház együttműködik a fővárosi Pedagógiai Intézettel „A színház és az iskola” címmel tartott programok keretében ahol két-három színművész, hetente két iskolában két-két osztályfőnöki órán rövid műsort ad.

Újabb bemutató az Ifjúsági Stúdiószínpadon:

Tömörty Márta: *Macska mester, avagy a Csizmás kandúr* – 1982. január 13. Rendező: Sirkó László és Cs. Szabó István.

Szereplők: Ambrus Asma, Gömöri V. István, Marschek Otília, Kőrösy Éva, Palkó László

Heltai Jenő: *Szépek szépe* – 1982. február 19. Rendező: Korcsmáros György

Szereplők: Simorjay Emese, Balogh Bodor Attila, Turpinszky G. Béla, Sárosi Gábor

Katajev-Nyilassy: *Távolban egy fehér vitorla* – 1982. április 25. Rendező: Nyilassy Judit

Szereplők: Imre István, Ambrus Asma, Kautzky Ervin, Balogh Zsuzsa, Bíró József

Jékely Zoltán: *Mátyás király juhásza* – 1982. október 15. Rendező: Orosz György

Szereplők: Nemes Kálmán, Detre Annamária, Nagyidai István, Szécsi Vilma, Móni Ottó

Juhász István: *Feri világgá megy* - 1982. november 19. Rendező: Nyilassy Judit

Kosztolányi-Korcsmáros: *Édes Anna* – 1982. december 3. Rendező: Korcsmáros György

Szereplők: Kassai Ilona, Maday Emőke, Köves László, Sárosi Gábor, Lőrinczy Éva, Móni Ottó

Stevenson-Asperján: *A kincses sziget* – 1983. február 18. Rendező: Orosz György

Szereplők: Imre István, Balogh Zsuzsa, Újlaky Károly, Sárosi Gábor, Kautzky Ervin

Mozart-Wiskern: *Gábrriel és Gábriella* – 1983. május 6. Rendező: Nyilassy Judit

Szereplők: Turpinszky G. Béla, Karádi Judit, Perlaky István, Maday Emőke, Karsai István

Képes Géza: *Mese a halászlányról* – 1983. október 13. Rendező: Orosz György
Szereplők: Basa István, Simorjay Emese, Geszti Glória, Köves László, Balogh Zsuzsa

Tolsztoj-Mosonyi: *Aranykulcsoska, avagy Burattino, a fabábu kalandjai* – 1983. december 15. Rendező: Korcsmáros György
Szereplők: Ambrus Asma, Gömöri V. István, Maday Emőke, Móni Ottó, Peczkay Endre

A Rock Színház is bérli esténként a színházat, ahol bemutatják Várkonyi-Miklós: *Üvöltés* című rockoperáját, a szerzőpáros másik művével, a *Farkasokkal együtt*. Az első rendezője Vándorfi László, a másodiké Kovács János. Bemutató 1983.05.28. A két mű, és a műfaj már közelebb van az ifjúsághoz.

Károli-Bodansky-Vándorfi: *Jézus Krisztus, az embernek fia* – 1984. február 6. Rendező: Vándorfi László. Az előadást a Kecskeméti Katona József Színház társulata mutatja be.

Kiss Anna: *Bolondmalom* – 1984. március 1. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Maróti Gábor (m.v.), Sirkó László, Kopetty Lia, Perlaky István, Detre Annamária

Polgár András: *Családi fénykép* – 1984. április 20. Rendező: Orosz György bemutató az Ifjúsági Színpadon.

Molière: *Scapin furfangjai* – 1984. november 28. Rendező: Nyilassy Judit
Szereplők: Újlaky Károly, Perlaky István, Karsai István, Imre István, Simorjay Emese

Utolsó bemutatóként:

Dorst-Ehler: *Amálka* című darabját: 1985. március 16. Rendező: Nyilassy Judit.
Szereplők: Maday Emőke, Kopetty Lia, Simorjay Emese, Kassai Ilona, Balogh Zsuzsa

11-es számú melléklet

Az Arany János Színház bemutatói 1985-től

Shakespeare: *A két veronai nemes* – 1985. november 1. Rendező: Korcsmáros György

Mosonyi-Kästner: *Emil és a detektívek* – 1986. január 11. Rendező: Keleti István

Baum: *Óz, a nagy varázsló* - 1986. február 7. Rendező: Orosz György

Keleti István: *Pacsuli Palota* – 1986. április 25. Rendező: Keleti István

A továbbiakban is megmarad a kapcsolat a Rock Színházzal és a következő bemutatót a Rock társulata mutatja be, mellyel főként az ifjú nézőket szólítják meg.

Miklós Tibor (szerkesztő): *Musical Musical* – 1986. március 22. Rendező: Mrsán János
Dickens-Bart: *Olivér* – 1986. november 27. Rendező: Korcsmáros György
Vologyin: *Krimi a kőkorban* – 1987. április 24. Rendező: Zsigulcskij Jurij (mv.)
Török-Keleti: *Csilicsala csodái* – 1987. november 20. Rendező: Keleti István
Jókai-Böhm-Korcsmáros: *A kőszívű ember fiai* – 1988. március 18. Rendező: Korcsmáros György

12-es számú melléklet

Az Arany János Színház bemutatói 1988-tól

Molière: *Úrhatnám polgár* – 1988. október 21. - Rendező: Verebes István
Bemutató a Pataky István Művelődési Központban

Gabnai: *A mindenlátó királylány* – 1989. március 10. Rendező: Meczner János (mv.)
Bemutató a Pataky István Művelődési Központban

Svarc: *Hókirálynő* – 1989. november 3. Rendező: Gárdos Péter (mv.)

A következő bemutatók már a Pataky István Művelődési Központban tartják.

Eschenr: *Gergő király* – 1990. március 9. Rendező: Kolos István (fh.)

Kisfaludy: *A kérők* – 1990. május 9. Rendező: Szőke István (mv.)

13-as számú melléklet

Az Arany János Színház bemutatói 1991-től

Aiszkülosz Euripidész Szophoklész-Valló: *Test-vér-harc* – 1991. január 25. Rendező: Valló Péter. Az előadás a színház Kamaratermében jön létre.

Békés Pál: *A Férlény* – 1991. március 12. Rendező: Ács János

Maleszka: *Vihar a Gogo Színházban* – 1991. április 6. Rendező: Vas-Zoltán Iván

Goldoni: *Két úr szolgálja* – 1991. május 17. Rendező: Valló Péter

A Budapesti Kamaraopera bemutatója következik:

Gluck-De Calzabigi: *Orfeo ed Euridice* – 1991. április 3. Rendező: Moldován Domokos
Apokrif – 1991. szeptember 20. Rendező: Széles László (mv.)

Egy közös produkció következik a Madách Színházzal:

Schiller: *Ármány és szerelem* – 1991. november 1. Rendező: Kolos István

Maeterlinck: *A kék madár* – 1991. december 20. Rendező: Szikora János (mv.)

Újabb bemutatója a Budapesti Kamaraoperának:

Vidovszki László: *Nárcisz és Echo* – 1991. november 11. Rendező: Kerényi Miklós Gábor
Petőfi-Kacsoh-Bakonyi: *János vitéz* – 1992. március 15. Rendező: Ács János

Több bemutató a színház Kamaratermében:

Vasicek: *Mese a fekete cilinderről, és a szivárványszínű labdáról* – 1991. november 18.
Rendező: Vas-Zoltán Iván (mv.)
Való igaz és felette csudálatos história Nimwégai Márikáról – 1992. január 26.
Rendező: Valló Péter (mv.)
Huzella Péter: *Garabonciás Péter* – 1992. február 7. előadja: Huzella Péter
Shakespeare-Kamondi: *Szentivánéji állomás* – 1992. június 13. Rendező: Kamondi Zoltán

A Budapesti Kamaraszínház a Józsefvárosban mutatja be ezt a produkciót:

Csukás István: *Ágacska* – 1992. szeptember 13. Rendező: Tasnádi Csaba
Leigh-Wasserman: *La Mancha lovagja* – 1992. szeptember 19. Rendező: Kanda Pál
Tamási Áron: *Énekes madár* – 1992. október 9. Rendező: Meczner János

Kamaratermi bemutató következik, egy este két egyfelvonásos:

Brecht: *A kivétel és a szabály* – 1992. október 31. Rendező: Csiszár Imre
Brecht: *Aki igent mond, és aki nemet mond* – 1992. október 31. Rendező: Csiszár Imre

Bemutató a Kamaraszínházban:

Illyés-Litvai: *Szélkötő Kalamona* – 1993. január 10. Rendező: Vas-Zoltán Iván

Shakespeare: *Lear király* – 1993. február 12. Rendező: Ács János

Bemutató a Kamarateremben:

Blok: *Komédiásdi* – 1993. március 3. Rendező: Márta István (mv)

Egy különleges német nyelvű bemutató, mely az Operettvilág Kft. előadása:

Kálmán-Stein: *Csárdáskirálynő* – 1993. március 19. Rendező: Dr. Herzl Róbert

Bemutató a Kamarateremben:

Audiberti: *Árad a gazság* – 1993. március 28. Rendező: Deák Krisztina (mv)

Jókai-Böhm-Korcsmáros: *A kőszívű ember fiai* – 1993. április 13. Rendező: Korcsmáros György

Molière: *Scapin furfangjai* – 1993. október 20. Rendező: Micu Dan (mv)

Genet: *A Balkon* – 1994. február 18. Rendező: Ács János

Bemutató a Kamarateremben:

Garcia Lorca: *Don Perlimplin szerelme Belisával a kertben* – 1994. március 3. Rendező: Márta István (mv)

14-es számú melléklet

Az 1984/85-ös színházi évadban a Budapesti Gyerekszínházon kívüli előadások:

Hököm Színpad (Kisszövetkezet):

Romhányi–Rigó–Deák: *Bubó doktor házassága*. Rendező: Bednai Nándor

Bemutató: 1985. január 19.

Magyar Színkör (Kisszövetkezet):

Fodor Sándor: *Csipike, avagy a rettenetes Réz úr*. Rendező: Geréb Attila

Bemutató: 1985. február 17.

Népszínház Utazó Társulat, Gyerekszínház:

Fésüs–Gebóra: *A csodálatos nyúlcipő*. Rendező: Konter László

Bemutató: 1984. szeptember 25.

Pancsev: *A négy süveg*. Rendező: Beke Sándor

Bemutató: 1985. január 10.

Karnauhova-Brauszevics: *Mese a tűzpiros virágról*. Rendező: Giricz Mátyás

Bemutató: 1985. január 30.

Játékszín:

Békés Pál: *A kétbalkezes varázsló*. Rendező: Vándorfi László

Bemutató: 1984. december 8.

Csukás István–Darvas Ferenc: *Ágacska*. Rendező: Tímár Béla,

Bemutató: 1985. március 12.

Radnóti Színpad:

Nestroy: *Lumpáciusz vagabundusz*. Rendező: Gosztonyi János

Bemutató: 1984. február 11.

Repertoáron: Horváth Péter: *A farkas szempillái*. Rendező: Novák János

(Eredeti bemutató: 1983. október 08.)

Reflektor Színpad:

Jakob-Wilhelm: *Hamupipőke*. Rendező: Kövály Katalin

Bemutató: 1984. december 21.

Repertoáron:

Fazekas: *Lúdas Matyi*. Rendező: Romhányi László

Bemutató: 1983. október 21.

Mikroszkóp Színpad:

Döbrentey: *Motoszka*. Rendező: Levente Péter

Bemutató: 1984. március 2.

Repertoáron:

Döbrentey: *Zűrhajó*. Rendező: Levente Péter

Bemutató: 1981. február 3.

15-ös számú melléklet

A Nevesincs Színház műsorán a következők szerepeltek:

Mesék:

Csalóka Péter

Ágacska

Tündér Lala

A csudakarikás

Csodakaloda

Iciri-piciri mesék

Csipike

Mátyás király juhásza

Pinokkió kalandjai

Andersen meséi

Szépirodalom:

Lúdas Matyi

Csongor és Tünde meséje

Toldi

János vitéz

Twist Olivér

Gyertek velünk Betlehembe!

A két Lotti

A mi Don Quijoténk

Történelmi színjátékok:

Honszerző Árpád

Az államalapító

Kard és kereszt

Anna Frank naplója

Szeretve mind a vérpadig

A kőszívű ember fiai

Emlékpróba – 1956

16-es számú melléklet

A lehetséges helyszínekről jó tudni, hogy:

Az Óbudai Amfiteátrum, régészeti lelőhely műemlék. Hasznosításához a cseppet sem rugalmas műemlékvédelem-régészeti szakmát kellene az ügy mellé állítani. (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal)

Az épület maga a küzdőtér és lelátó romjait érintetlenül hagyná, az új létesítmény „lábakon állna”, beborítaná a régi épületrészt, a romokat, melynek a színházat kiegészítő kulturális és szabadidős funkciót lehetne adni.

A Millenáris Park bejárat /"G" jelű/ épületegyüttese önmagában a színházi funkciót a mai kor igényei szerint nem képes befogadni. Ezért a házhoz hozzá kell építeni. Konceptciónk szerint egy nagy „üvegdobozban” állna a centrikus elrendezésű nézőtér-színpad. A bejárás a régi épületből lenne lehetséges, ahol egyéb kiegészítő funkciók tennék életképessé akár önfenntartóvá a létesítményt.

A Városliget városrendezési besorolása zöldterület-park. Ebben új épületet elhelyezni csak a városrendezési előírások megváltoztatásával /Fővárosi Közgyűlés/ lehet. Ezt követően is számolni kell a „zöldek” támadásával. Elképzelésünk szerint a környezetet legkevésbé zavaró, térszín alá süllyesztett megoldás jöhet szóba. A dombon, a fűben csak a földalatti létesítményt megvilágító üveg „kígyók” tekeregnének és a zsinórpadlás varázslósüvege emelkedne. Rendkívül impozáns, egyedi ház építhető.

Mindhárom helyszín, jelentős parkolási gonddal küzd, melyeknek nem kis költségű megoldása alapkérdés.

A most következő 9 oldalon látható képek illusztrációk:

1. Telepítési helyszínek
 - Római Katonai Amfiteátrum
 - Millenáris park
 - Városliget
2. Helyszínfotók
3. Tervek
4. Amfiteátrum 01
5. Amfiteátrum 02
6. Millenáris 01

7. Millenáris 02
8. Városliget 01
9. Városliget 02

Víziókat papírra vetette:

Bálint Imre DLA

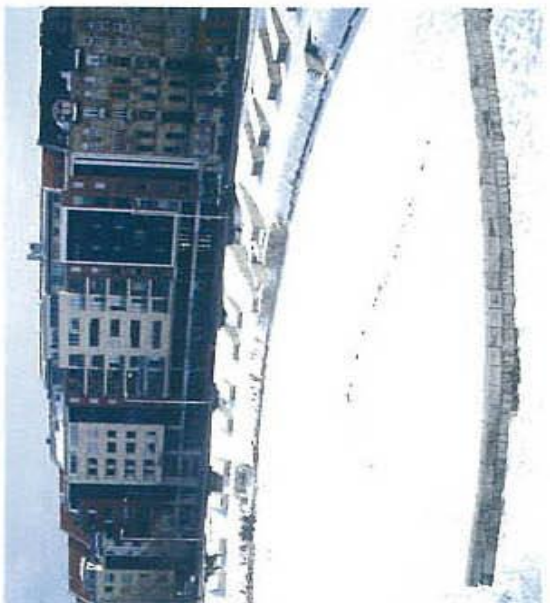
Ybl-díjas építész

Németh Ferenc építésmérnök

Rádics Tamás okl. építésmérnök

Tóth András okl. építésmérnök

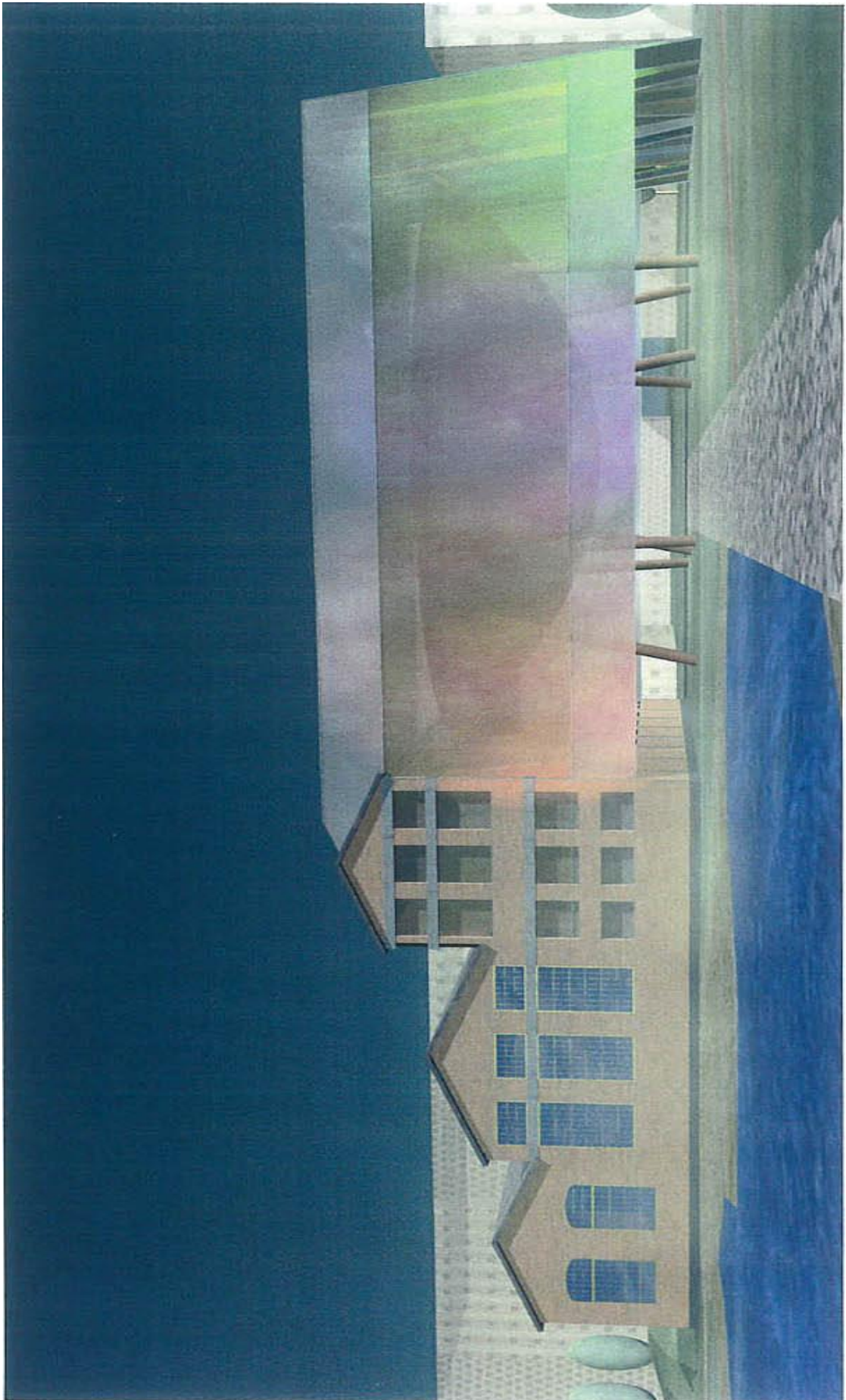

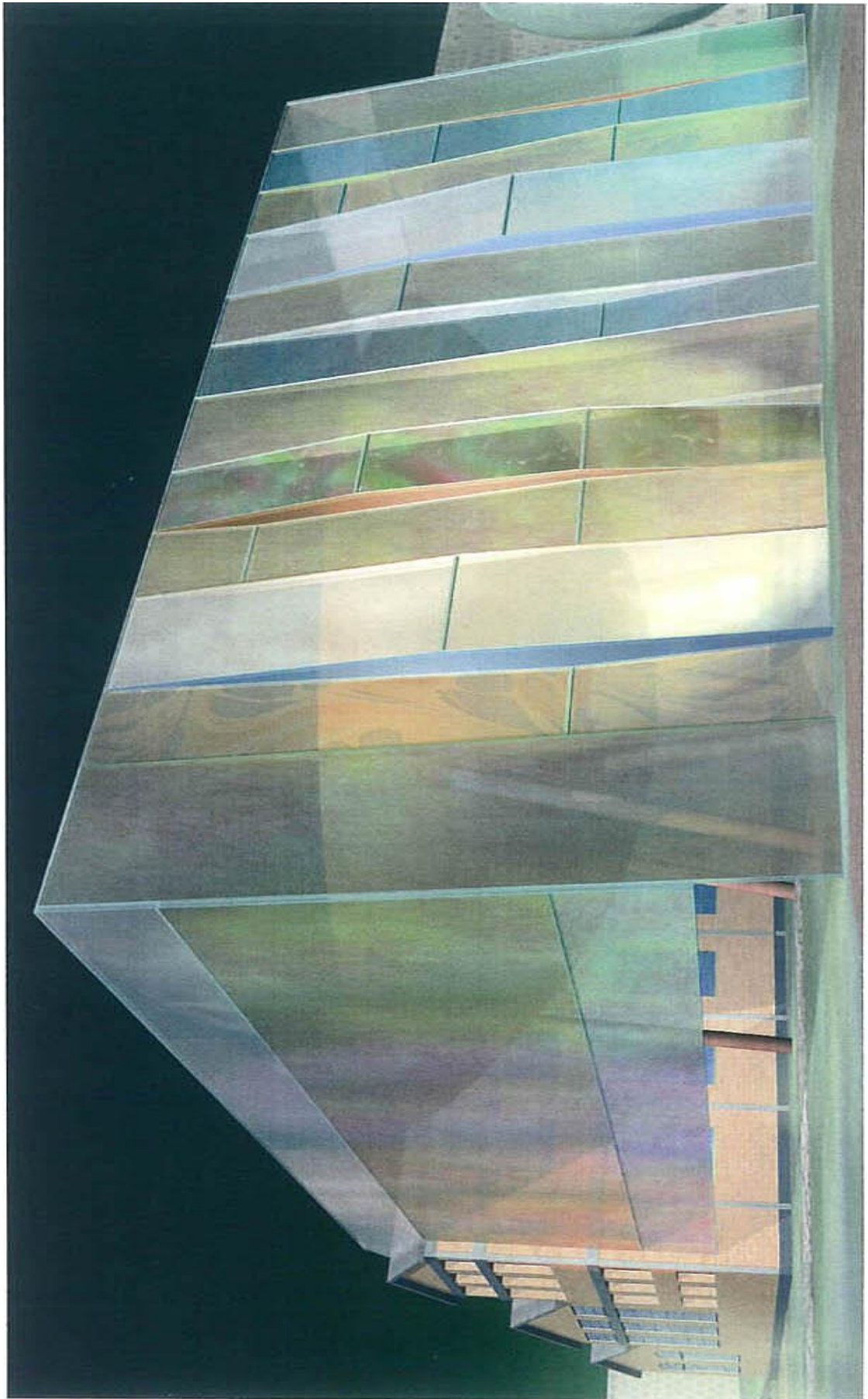

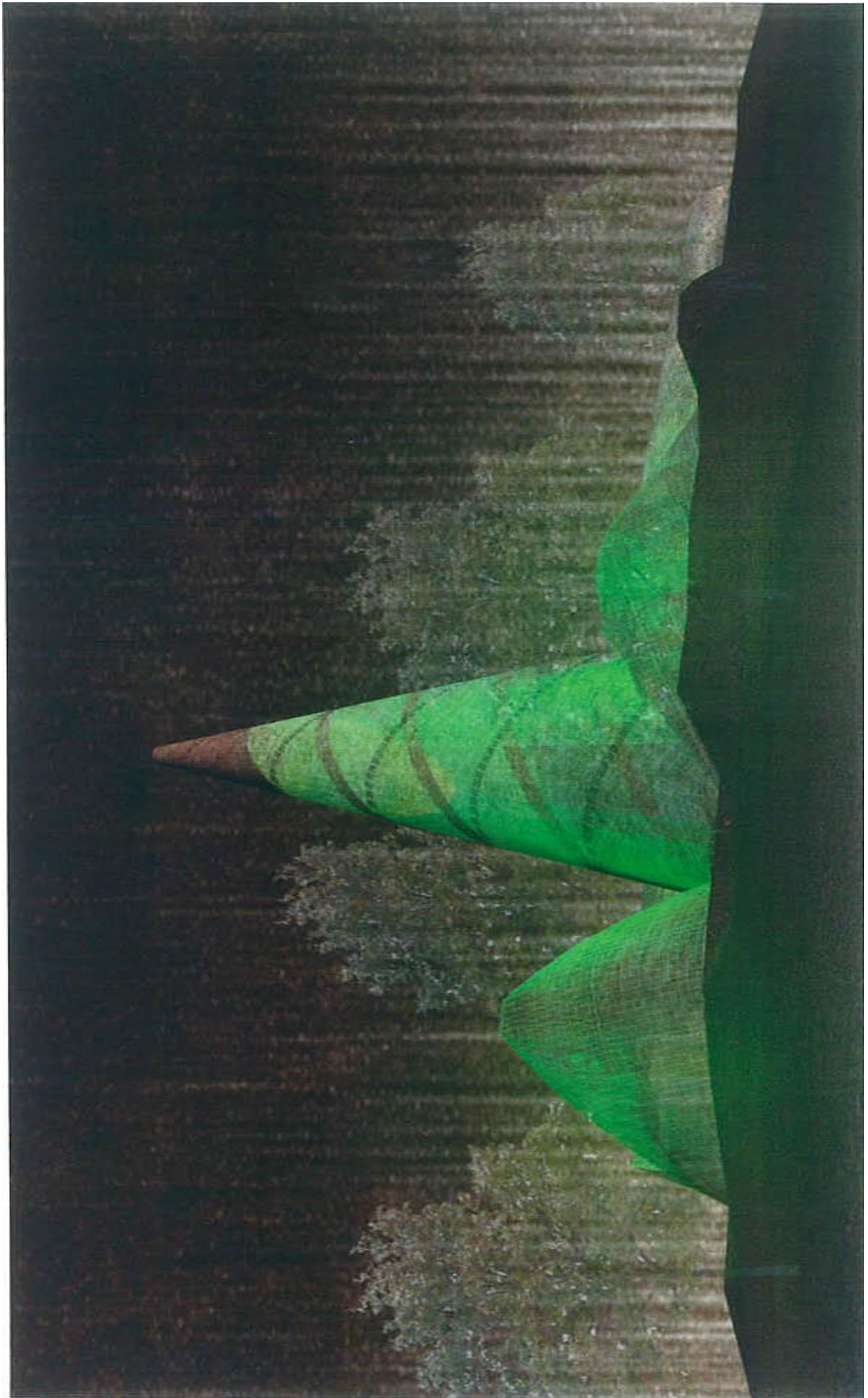

17-os számú melléklet

Budapesti Gyerekszínházi Társulatok Névtára 2006.

ARTUS – Goda Gábor társulata

ATLANTIS SZÍNHÁZ

BAB TÁRSULAT

BÁBRÁNDÓZÓK

BÁRKA SZÍNHÁZ

BERGER GYULA ÉS BARÁTAI TÁNCSZÍNHÁZ

BOZSIK YVETTE TÁRSULAT

BUDAÖRSI JÁTÉKSZÍN

BUDAPEST BÁBSZÍNHÁZ

DUNA MŰVÉSZEGYÜTTES

FABULA BÁBSZÍNHÁZ

FOGI SZÍNHÁZA

GÓZON GYULA KAMARASZÍNHÁZ

HATTYÚ – DAL – SZÍNHÁZ

HOLDVILÁG KAMARASZÍNHÁZ

HONVÉD EGYÜTTES

HONVÉD TÁNCSZÍNHÁZ

HONVÉD KAMARASZÍNHÁZ

BUDAPEST TÁNCEGYÜTTES

KARINTHY SZÍNHÁZ

KÁVA KULTURÁLIS MŰHELY

KEMÉNY HENRIK BÁBSZÍNHÁZA

KFKI KAMARABALETT

KOLIBRI SZÍNHÁZ

KOLIBRI FÉSZEK

KOLIBRI PINCE

KÖZÉP-EURÓPA TÁNCSZÍNHÁZ

MADÁCH SZÍNHÁZ KHT

ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ

MAGYAR SZÍNHÁZ

MAGYAR MOZDULATMŰVÉSZETI TÁRSULAT

MÉG 1 MOZDULATSZÍNHÁZ
MASKARÁS CÉH
MERLIN NEMZETKÖZI SZÍNHÁZ
MIKROPÓDIUM
MU SZÍNHÁZ
MŰVÉSZETEK PALOTÁJA
NEMZETI SZÍNHÁZ
NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ
NEVESINCS SZÍNHÁZ
R.S. 9. SZÍNHÁZ
STÚDIÓ „K”
TÉRSZÍNHÁZ
THÁLIA SZÍNHÁZ
TRAMBULIN SZÍNHÁZ
VÍGSZÍNHÁZ
PESTI SZÍNHÁZ

18-es számú melléklet

2006-2007-es évad kínálata, budapesti helyszíneken.

KOLIBRI SZÍNHÁZ	<i>Alice Csodaországban</i>
	<i>Az angyal öccse</i>
	<i>Az apuka</i>
	<i>Boldog herceg</i>
	<i>Bors néni</i>
	<i>Dandin György</i>
	<i>Elvis, a balfácán</i>
	<i>Hamlet</i>
	<i>Hófehérke</i>
	<i>A két Lotti</i>
	<i>Királyfi és koldus</i>
	<i>Kirúgberúg</i>
	<i>Kukacmatyi</i>
	<i>Médea gyerekei</i>

	<i>A rút kiskacsa stb.</i>
MADÁCH SZÍNHÁZ KHT	<i>Ludas Matyi</i>
	<i>Négyszögletű kerek erdő</i>
	<i>Kétbalkezes varázsló</i>
ÖRKÉNY ISTVÁN SZÍNHÁZ	<i>Sötétben látó tündér</i>
MAGYAR SZÍNHÁZ	<i>Szépek szépe</i>
BÁRKA SZÍNHÁZ	<i>A legyek ura</i>
BUDAÖRSI JÁTÉKSZÍN	<i>Kökény király lakodalmá</i>
R.S. 9. SZÍNHÁZ	<i>Legszebb cigány mesék</i>
STÚDIÓ „K”	<i>Csipkerózsika</i>
	<i>Flandriai csínytevések</i>
	<i>Rózsa és Ibolya</i>
ARTUS – Goda Gábor társulata	<i>Hókirálynő</i>
BOZSIK YVETTE TÁRSULAT	<i>Létramesék</i>
HATTYÚ – DAL – SZÍNHÁZ	<i>Szent László királyról ének</i>
HOLDVILÁG KAMARASZÍNHÁZ	<i>A helység kalapácsa</i>
	<i>A kék madár</i>
KÁVA KULTURÁLIS MŰHELY	<i>Aki a mélységet látta</i>
	<i>Digó</i>
	<i>Szent család</i>
	<i>Flashback</i>
	<i>József és testvérei</i>
	<i>Istenek ajándéka</i>
KÖZÉP-EURÓPA TÁNCSZÍNHÁZ – Dó-ré-mi	
MASKARÁS CÉH	<i>Akárki a purgatóriumban</i>
	<i>A szegény ördög</i>
	<i>Vásárforgó</i>
TÉRSZÍNHÁZ	<i>Mirkó királyfi</i>
TRAMBULIN SZÍNHÁZ	<i>Pinokkió</i>

19-as számú melléklet

A fővárosban 2007 októberében a következő gyerekelőadások voltak láthatók:

1. Hans Christian Andersen: *Andersen–mesék*. Budapest Bábszínház
2. *Egy egér naplója*. Budapest Bábszínház
3. Zsámár Katalin–Gábor Éva: *Marcipán cica meg az oroszlánság*.
Budapest Bábszínház
4. Urbán Gyula: *Minden egér szereti a sajtot*. Budapest Bábszínház
5. Tersánszky Józsi Jenő: *Misi mókus vándorúton*. Budapest Bábszínház
6. Strausz Tünde: *A Csodaszarvas meséje*. Aranyznamár Színház
7. *Aladdin*. Botafogo Táncegyüttes
8. *A Kisgömböc*. Bartók Kamaraszínház és Művészetek Háza
9. *Gulliver*. Fogi Színháza
10. Grimm-testvérek: *Hófehérke meg a törpék*. Fogi Színháza
11. Szőke Szabolcs: *Hólyagcirkusz Hólyagcirkusz Társulat*
12. Bálint Ágnes: *Mazsola*. Fabula Bábszínház
13. *Pán Péter - a megtalált fiúk*. KFKI Kamaraballett
14. *A dzsungel könyve*. Pesti Színház
15. Hans Christian Andersen: *Andersen meséi*. Új Színház
16. *Hamupipőke*. Vígszínház
17. *Pán Péter*. Vígszínház
18. Fazekas Mihály-Schwajda György: *Ludas Matyi*. Madách Színház

20-as számú melléklet

Budapesti színházak, ahol gyerekdarabokat is játszanak 2010

- Bárka Színház
- Bartók Kamaraszínház
- Budaörsi Játékszín
- Budapest Bábszínház
- Budapesti Kamaraszínház
- Budapesti Operettszínház
- Centrál Színház
- Fabula Bábszínház

- Holdvilág Kamaraszínház
- Honvéd Kamaraszínház
- József Attila Színház
- Karinthy Színház
- Kolibri Gyermek és Ifjúsági Színház
- Komédium Színház
- Körúti Színház
- Magyar Állami Operaház
- Magyar Színház
- Madách Színház
- Merlin Színház
- Nemzeti Színház
- Nemzeti Táncszínház
- Örkény Színház
- Pinceszínház
- RS9 Színház
- Stúdió”K”
- Új színház
- Vígszínház - Pesti Színház

Vándortársulatok

AMETIST BÁBSZÍNHÁZ

Mivel az óvodás és kisiskolás gyerekeknek játszanak előadásokat, így elsősorban állatmesék és tündérmesék szerepelnek repertoárjukban. Kesztyűs, és marionett bábokkal játszanak. A társulat hivatásos bábszínészekből áll, akik legjobb szakmai tudásuk szerint dolgoznak.

APRÓ SZÍNHÁZ

Különböző kultúrák értékeinek felkutatásával, feldolgozásával foglalkozik. A különböző kultúrák autentikus hagyományaiból merítve egyedi formanyelve kialakítására törekszik. A gyermekek képzeletét megragadva mesélnek nekik. Számukra a színház a képzelet és a hatalom harca. Mindig bíznak abban, hogy a képzelet győz! Az Apró Színház gyerekelőadások létrehozásával foglalkozik. Hisznek a színház nevelő erejében, és a

színházon keresztül való kommunikációban. Konceptiójuk, hogy a színészek a gyermekközönséggel egyenlő partnerként kommunikáljanak és emellett a felnőtt nézők is megtalálják az előadásban a mély gondolatokat. Fontosnak tartják, hogy tanuljanak meg gyermeki módon látni, hiszen a gyermek még a jelenben tud lenni, ezt a figyelmén és a kíváncsiságán keresztül éri el, átérzi a színházi itt és most lényegét és nem ítélik meg; ettől van esélye felfedezni a világot olyannak, amilyen valójában. Kulturális konceptiójuk egy olyan generáció színházi nevelése, akik partnerként tekintik egymást, pozitív jövőképük, hogy mindenhova eljusson a színház és a mai gyerekek, fiatalok a színházat találkozási helyként tekintsék, és a színház közösségi élményként funkcionáljon.

ARANYLÓ MESESZÍNHÁZ

Mindegyik előadásukról elmondható, hogy formabontóan interaktívak. A közönséget (a felnőtteket is!) folyamatosan bevonják a mesékbe, sokszor reakcióikkal még a történetet is befolyásolják. Több olyan előadásuk is van, ahol a gyerekek közül néhányat a színpadon is szerepeltetnek, így hozva közelebb a tanulságos történeteket a kicsikhez. Fellépéseik során azt tapasztalják, hogy nemcsak gyerekek ülnek a nézőtéren. Így nagyon figyelnek arra, hogy szüleik figyelmét is lekössék. Erre a legjobb eszköz a nevetés. Előadásaiknak alapja a humor. Gondoskodnak arról, hogy minden arcizmot megmozgassanak.

ARANYSZAMÁR

Ahogy egy-egy népnek megvannak a maga kulturális gyökerei, úgy az egész emberiségnek magától értetődő kapcsolata van a természettel, hiszen az ember a természet része. De hogyan is élhetné meg valaki magát a természet részeként, amikor rég elhomályosultak az összefüggések. Azok az összefüggések, amelyek összetartják a világot, összekapcsolva egymással mindazt.

BALTAZÁR SZÍNHÁZ

Az 1998 februárjában alakult Baltazár Színház Magyarországon az egyedüli hivatásos színtársulat, amely értelmi sérült színészekből áll. A társulatot működtető Baltazár Színház Alapítvány úttörő feladatot lát el azzal, hogy a fogyatékosságot háttérbe szorító és a művészi sorsot előtérbe helyező látásmóddal rendelkezik. Megteremti, hogy sérült emberek a tehetségükből éljenek meg. Működésének alapja, hogy előadásai társadalmilag ne kirekesztve készüljenek és kerüljenek bemutatásra. Az előadásokat ne "ahhoz képest" ítélik meg, hanem önmagukért.

BATYU SZÍNHÁZ

2005-ben alakult, azóta hat produkciót állítottak színpadra a 3-16 éves korú gyermekek, fiatalok és szüleik, pedagógusaik számára. Az elmúlt években közel 500 előadásuk volt - színházakban, művelődési házakban, könyvtárakban, óvodákban, iskolákban és szabadtéri rendezvényeken. 2007 óta több mint 60 alkalommal léptek fel határon túli magyar közönség előtt - Szlovákiában, Csehországban és Szlovéniában. Színész, bábos, pedagógus szakképzettséggel, szülői tapasztalataik felhasználásával, sok ötlettel és nagy lelkesedéssel készítették el produkcióikat, melyeket mindenkinek szeretettel ajánlanak!

BUDAPESTI UTCASZÍNHÁZ

Az előadások vérbő, harsány játékok. Korhatár nélkül könnyen emészthető bohózatok, melyek a magyar vándorszínházi hagyományokra épülnek. A téma örök: kapzsiság, felfang, szerelem, butaság és a mindennekfeletti életöröm.

DETRE ANNAMÁRIA MESESZÍNHÁZA

Mesesházuk több mint 10 éve szórakoztatja a gyermek és felnőtt közönséget. A szülők számára is ismert, régi, hagyományos meséket dolgoznak fel, és hozzák közelebb a gyermekekhez. Mindegyik előadásukban igyekeznek a zenét és a mese mondanivalóját a gyermekek nyelvére lefordítani úgy, hogy a szülők se unatkozzanak az előadások alatt. Saját játszóhellyel nem rendelkeznek, de előadásaikkal többször találkozhattak a Csepel Plaza és a Duna Plaza színpadán, illetve más művelődési intézményekben, óvodákban stb. Meséikben az interaktivitás fontos szerepet kap, mivel a mai gyerekeket 2-14 éves korig is le tudják kötni. Az előadások színészek és bábok közös közreműködésével készülnek, ez a kisebb gyerekek miatt pszichológiai szempontból igen fontos. Darabjaik főképp zenés mesejátékok. De jelenleg repertoáron tartanak Gyógyító mesék címen, egy a nevelésben segítséget nyújtó pszichológiai interaktív foglalkozást is, ami indirekt módon segíthet a gyermeknevelésben.

DUENDE SZÍNHÁZI TÁRSULÁS

A társulás művészi hitvallása a színházban, a cigány nemzetiség gazdag kultúrájának, zenei világának, tehetségének, érzékenységének mind szélesebb közönséggel történő megismertetése, miközben hazai és külföldi darabokat is játszanak, amely bármilyen vonatkozásban figyelemfelkeltő mondanivalót hordoz etnikumukkal kapcsolatban. A repertoár létrehozásakor a sokoldalúság is követelmény. Folyamatosan szerepel a műsoron

mesejáték, monodráma, zenés életmű, balladák színházi adaptációja, mai magyar drámák, irodalmi estek stb.

ESZTRÁD SZÍNHÁZ

Társulatuk a kor és a közönség igényének megfelelően újabb és újabb produkciókat hoz létre. Előadásaik országos hatókörrel, vidéki és budapesti művelődési intézményben egyaránt játszanak. Repertoárjukat évről - évre úgy állítják össze, hogy a legkisebb korosztálytól a felnőttekig, mindenki megtalálja benne az érdeklődésének legmegfelelőbb programot.

FŐNIX MŰVÉSZETI MŰHELY

A Színházi Műhely 1999. November 6-a, az első Csongor és Tünde bemutató óta 47 produkciót hozott létre. Budapesten közel 300 előadással, vidéken 54 helyszínen, Szentgotthárdtól Nagyszénásig, Ajkától Veresegyházig, az Abonyi Sportcsarnokig több mint 120 alkalommal léptek fel. 2010 decemberében pedig a határokon túl Bécsben, a Collegium Hungaricumban kapott előadásuk és társulatuk ígéretet visszahívásra, folytatásra.

GABALYDA SZÍNHÁZ

A Gabalyda Műhely a bábszínházi előadások, kézműves foglalkozások, népzene és táncházak műhelye.

GERGELY THEÁTER

A repertoárjukon lévő új és vadonatúj darabokkal lépnek a nagyérdemű elő szerte az országban. Munkahelyük Magyarország és örömmel látogatnak el mindenhová, ahová hívják őket.

GÖRBE TÜKÖR

Kovács Robi 2006 májusában életre hívott, Görbe Tükör néven egy nagy és folyamatosan bővülő társulatot. Szerencsés helyzetben vannak, hiszen rendelkezésükre állnak musicalszínészek és operaénekesek is igény szerint profi CD alappal, vagy akár kamarazenekarral is vállalnak fellépést elérhető áron.

HATTYÚDAL SZÍNHÁZ

A Hattyúdal Színház budapesti alternatív színházi társulás, 1994-ben jött létre, kiválva az 1990-ben létrehozott MÉG Színház nevű társulattól.

HOLLÓ EGYÜTTES

A Holló együttes legsikeresebb dalait, játékait mutatják be. A gyerekek, végig az előadás szereplői, akikkel vagy a színpadról, vagy a színpadon együtt játszik, énekel az együttes. Az előadás során magyar költők énekelt versei, népdalok illetve a világ legszebb gyermekdalai csendülnek fel.

HÓKIRÁLYNŐ MESESZÍNPAD

A társulat 20 éve, 1998-ban alakult, először a volt Budapesti Gyermekszínház művészeiből. Az alapítók két nagyszínházi előadással járták az ország művelődési intézményeit. A 90-es évek elején, mivel ekkora már több utazó színház is működött, hivatalosan felvették a „Hókirálynő Meseszínpad” elnevezést. A megalakulástól kezdve igyekeznek a klasszikus mesejátékok igényes színpadra állításával a régi színházi hagyományokat ápolni. Ez a törekvés megjelenik a díszletekben, jelmezekben, a zenében és a mesejátékok kiválasztásában is. Szinte minden klasszikus mesét színre vittek az évek folyamán.

JELENTEÁTRUM

A Jelen Teátrum jogelődje a Mimikri Színház. Alapítva: 1999-ben. Jelen néven 2008-tól működik. Több mint tíz év és több száz gyermekszínházi előadás országszerte. Vidéken és a fővárosban. Színházakban, művelődési házakban, óvodákban és családi rendezvényeken. Színházi előadások, gyermekműsorok, rendezvények.

KARAVÁN MŰVÉSZETI ALAPÍTVÁNY

A Karaván Művészeti Alapítvány 2000-ben jött létre azzal az elsődleges céllal, hogy tandíjmentes színészképző stúdiót működtessen. Az eltelt tíz év folyamán az alapítvány folyamatosan fejlődött, a színészképző stúdió mellett megalakult egy gyermek-és ifjúsági színtársulat is, mely eddig tíz előadást hozott létre.

KEMÉNY HERIK BÁBSZÍNHÁZA

A Korngut család a 19. század végén települt Magyarországra, Németországból hozták magukkal ennek a sajátos műfajnak az ismeretét, és honosították jellegzetesen magyarrá, megalkotva a német, francia, angol példa nyomán a figurát, Vitéz Lászlót. Már mind meghaltak azok az európai mesterek, akik ennek a jellegzetes műfajnak világnagyságai voltak, csak Kemény Henrik él még, nagy örömünkre, és játssza utánozhatatlanul, a világon egyedülként a városi folklór jellegzetes műfaját, az ördögöket és minden gonoszokat legyőző hős meséit.

KEREPLŐ SZÍNHÁZ

A bábszínház és élőszínház együttes jelenlétével láthatjuk Ludas Matyi történetét megelevenedni, sok humorral és bájjal fűszerezve. A két előadó szakmájuk mesterei, ami garanciát nyújt a tartalmas szórakozásra.

LAKNER BÁCSI GYEREKSZÍNHÁZ

Az első magyar gyermektársulat, Lakner Bácsi Gyermekszínháza közel fél éves szünet után 2011. február 5-én, új helyen, Eötvös u. 10-ben, részben megújult tanári karral, megnyitja kapuit. A Gyermekszínház ma tanoda formájában működik, tagjai rendszeresen lépnek fel különböző jótékonysági rendezvényeken, állami műsorokban, színházi gálákon. Lakner Bácsi Gyermekszínháza mégsem színészeket képez, hanem – személyiségfejlesztő programja keretében -, a kultúrára, nemzeti értékekre nyitott, művelt, fogékony felnőtteket kíván nevelni.

LÁDAFIA BÁBSZÍNHÁZ

Világot jelentő deszkái kerekre szerelt fenyőfákból valók. Társulata bábok, hársfából faragva, öltöztetve. Kellékei a hajdan volt mindennapi élet lassan homályba tűnő megannyi eszköze. Mindez azért, hogy népmeséink könyvekbe kötözött lélegzete újra szélfúttá lehessen. A Ládafia Bábszínházban az előadások szabad ég alá teremtetnek, és a felhasznált anyagokkal, eszközökkel egy olyan világ idéztetik meg, mely egykoron meséink bölcsője volt. A Ládafia Bábszínház 1995-ben alakult, azóta játszik vásárokon, utcákon, tereken.

MASKARA TÁRSULAT

A Maskara Társulat 1995-ben alakult. Repertoárjukon olyan klasszikus mesék találhatók, mint a Terülj, terülj asztalkám, A farkas és a kisgidák, vagy a Csillagszemű juhász. Bár ezek a történetek kicsiknek íródtak, a Társulat a nagyobbakra is számít. Minden korosztály jól szórakozhat előadásaikon. Vannak kifejezetten tizenéveseknek szóló előadásaik is, mint a drogprevenciós céllal bemutatott Képzelt riport, sőt a felnőtteket is megtalálják egy-egy produkcióval.

MiaManó SZÍNHÁZ

A 2002-ben alakult társulat már sok gyermek és felnőtt számára ismert, hiszen a társulat diplomás színészeivel több művelődési intézményben, rendezvényen, fesztiválon találkozhattak már. Tanulságos, híres mesék, jó színházi játék, színes, látványos díszletek, fülbemászó dallamok, igényes zenei világ, és persze az örömszerzés, ez a színház hivatása.

NEKTÁR SZÍNHÁZ

A társulat 2003 októberében alakult. Az azóta eltelt időben nyolc mesét állítottak színpadra, és lejátszották az ezredik előadásukat is. A klasszikus színházi értékeket tartják szem előtt – és bár úgy érzik, a mai kor nem nekik kedvez -, ragaszkodnak az elveikhez és a minőséghez.

ÖRDÖGSZEKÉR KOMPÁNIA

2002 nyarán alakult a *kompánia*. Az eltelt idő alatt, több mint 200 előadást tartottak. Játszottak óvodákban, művelődési házakban, Budapesten a Millenáris Parkban, Bécsben a Collegium Hungaricumban, a pozsonyi Magyar Kultúra Házában, a pécsi Bazilikában, Alsószentmártontól Debrecenig rengeteg településen. Játszottak kicsiknek, (3 éves kortól), kisiskolásoknak, sérült gyermekeknek.

PORTÉKA SZÍNPAD

A Portéka Színpad gyermekműsorok készítésével, előadásával foglalkozik. Az elmúlt 17 év alatt nemcsak eredeti szakmájuk a színészet, gyakorlásával, hanem egyre nagyobb invencióval, odaadással, szakmai tudással való megvalósítással, sőt a pedagógia személyiségformáló erejének sokoldalú alkalmazásával nemcsak önfeledt, hanem hasznos időtöltést nyújtottak gyermekek több tízezres táborának.

SZEKÉR SZÍNHÁZ

A Szekér Színház ötletét Dériné echós szekere és a Kelemen társulat színjátszói adták. Miért ne lehetne ma is 200 év elmúltával valami hasonló színházat alapítani. Tavasztól őszig járni az országot, és hirdetni a szép magyar nyelvet, felidézni az ősi magyar vásári játékokat. Akár egy hegyoldalban, vagy falunapokon, a falu főterén, esetleg meglátogatni az őszi szüreti bálakat. Vállalkozó szellemű színészeket, lelkes amatőröket, és még az igazi színházat szerető embereket meg is találta hozzá Póka Éva a Szekér Színház alapítója. Felújítottak egy szekeret, azzal a környéket járják, míg a távolabbi helyeken ezt a falvak biztosítják. Az ötlet 2003 áprilisában született, és mindmáig egyre több meghívást kapnak.

15. Bibliográfia:

Fél tudás az, ha tudod, hol kell keresni ismeretet.

(Szentgyörgyi Albert)

Alpár Ágnes: *A városliget színházai*. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Bp., 2001

Alpár Ágnes és Szakáts Károly: *A Magyar színházak műsora*. Magyar Színházi Intézet, Bp., 1970.

Angyal Endre: *Theatrum Mundi*. Minerva könyvtár Bp., 1938. 118.

ASSITEJ – *Hazai Körlevél* -1983/1. Felelős szerkesztő: Kárpáthy Gyula – Felelős kiadó: Nyilassy Judit igazgató. Bp., 1983.

Bessenyei György: *Az eszterházi vígasságok, 1772*. Bécs, 1772

Békés Itala: *Hogyan lettem senki* (Szakmailag ellenőrizte: Koltai Tamás) Kiadó: Alexandra, Bp. 2007.

Bérczes László: *Alkalmi reflektorfényben?*, Színház, 1991. április

Bóta Gábor: *A közhasznú színház aranykora*, Magyar Hírlap, 1997. május 30.

Bögel József: *Az országos gyermek és ifjúsági drámapályázatról*, Színház, 1979. október

Bruno Bettelheim: *A mese bűvölete és a bontakozó gyereki lélek*, Gondolat Könyvkiadó, Bp., 1985.

Burucs Kornélia, *Gyermekek a szovjet rendszerben*, Kempelen Farkas Digitális Tankönyvtár, Adattár 1945-1971

<http://www.tankonyvtar.hu/historia-1997-056/historia-1997-056-081013-12>

Chesterton, Gilbert Keith: *Igazságot! /Orthodoxy./* Ford. Hévey Gyula. Szent István Társulat. Bp., 1920.

Csengeri János szerkesztő: *Bevezető fejtegetések a Kolozsvári Nemzeti Színház ifjúsági előadásaihoz 1901/2-1902/3.* Kiadó: a Színügyi bizottság, Kolozsvár, 1904.

Csizmer Ildikó interjúja Mezcner Jánossal: *A klasszikus meséktől a mesélő klasszikusokig*, Új Tükör, 1989. június 18.

Erdődi Jenő és Kürthy Emil szerk.: *Magyar Színművészeti Lexikon* Kiadó: Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézet Szerkesztő: Schöpflin Aladár. 1-4 kötet, Bp., 1929-1931.

Fabulya Lászlóné: *IX. Európai Gyerekszínházi Találkozó – 1998. július 12-26. Helsinki – Suomenlinna.* Játékos 1998. 3. 65.

Feld Olga: *Feld Zsigmond színházgazdát emlékiratai.* Felelős kiadó: Feld Olga, Elbert és Társa, Bp., 1938.

Föld Ottó: *Bohémvilág.* Felelős kiadó: Magyar Filmiroda Rt. Felelős vezető: Werderits Tamás, Bp., 1996.

Gabnai Katalin: *Drámajátékok gyerekeknek, fiataloknak, felnőtteknek.* Tankönyvkiadó, Bp., 1987.

Gábor István: *Hosszú távú álmodozás - beszélgetés Nyilassy Judittal*, Színház, 1978. szeptember

Gábor István: *„Egyenetlen, mégis értékes évad volt” - beszélgetés Nyilassy Judittal*, Színház, 1979. október

Hanthy Kinga: *Csipkerózsika és a szponzor-herceg*, Magyar Nemzet, 1994. június 13.

Hedvig Belitska-Scholtz, Rajnai Edit, Somorjai Olga: *Színháztörténeti képek*. Osiris Kiadó, 2005.

Hont Ferenc szerk.: *Magyar Színháztörténet.* Kiadó: Gondolat, a TIT kiadója Bp., 1962.

Horányi Mátyás: *Eszterházi vigasságok*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1959.

Horváth János: *Az irodalmi műveltség megoszlása*. Kiadó: Magyar Szemle Társaság, Bp., 1935. 259

Jahnke, Manfred: *A gyerek, a társadalom és a művészet*. Világszínház 11. Ford.: Szilágyi Mária 1993. 1. 33.

Jean-Jacques Rousseau: *Emil, vagy a nevelésről*. Ford. és jegyzetekkel ellátta Führer Ignác. Franklin, Bp., 1875, Az eredeti francia kiadás: Jean-Jacques Rousseau: *Émile , ou de l'éducation*. La Hayne, 1762, J. Néaulme

Keleti István: *Mese és színpadi valóság*, Színház, 1988. február

Kende János és Sipos Péter összeállította: *A magyar történelem nagy alakjai 13. Portrék a magyar közműből*. Reflektor Kiadó, Bp., 1989, 30. oldal.

Kolibri Gyerek- és Ifjúsági Színház honlapja,
http://www.kolibriszinhaz.hu/index.php?view=article&catid=36%3Aifjusagi&id=98%3Akai-hensel-klamm-haboruja&option=com_content&Itemid=68

Lakner Livia: *Lakner bácsi és száz gyereke*. Szerkesztő: Steinert Ágota. Kiadó: Lord Kft. Bp., 1993.

Magyar Judit Katalin: *Ez már nem az a színház* - beszélgetés Meczner Jánossal, Színház, 1992. szeptember

Magyar Színháztörténet I. II. III. Magyar Könyvklub

Kerényi Ferenc szerkesztette: *Magyar Színháztörténet I. 1790-1873*. Bp., 1990.
Akadémiai Kiadó

Gajdó Tamás szerkesztette: *Magyar Színháztörténet II. 1873-1920*. Bp., 2001.
Kiadó: Magyar Könyvklub - Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet.

Gajdó Tamás szerkesztette: *Magyar Színháztörténet III. 1920-1949.* Bp., 2005.

Magyar Könyvklub

Metz Katalin: *Kolibri-röppálya-módosítás*, Új Magyarország, 1997.március 29.

Molnár Klára: *A Népopera – Városi Színház 1911-1951* Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Felelős kiadó: dr. Király Nina, Bp., 1998,

Nagy Adorján: *Színpad és beszéd* (Válogatott tanulmányok) A válogatás és szerkesztés munkáját Belia György végezte, Magvető Kiadó, Bp., 1964.

Nánay István: *Állapotrajz*, Színház c. folyóirat 1997. XXX. Évfolyam 9. száma, Főszerkesztő: Koltai Tamás, Kiadó: Színház Alapítvány 1997.

Nánay István: *Bábegyeduralom? – Fesztiválok, előadások, tendenciák 2002-ben.* Az ASSITEJ Magyar Központja megbízásából készült szöveggyűjtemény - Megjelent a Gyerek- és Ifjúsági Színházak III. Biennáléja alkalmából. Szerkesztette: Sándor L. István, A szöveget gondozta: Szűcs Mónika, Felelős kiadó: Novák János, Kaposvár, 2006. május 8-12.

Nánay István: *Gyerekszínházi állapotrajz 1987.* Tanulmányok a Gyerekszínházról. Magyar Színházi Intézet, Bp., 1987.

Nánay István: *Színi játékok (Összefoglaló egy pályázatról)* Csillebérci Vezetőképző és Úttörőtábor, Felelős kiadó: Ballner Károly, Bp., 1982.

Nánay István: *A gyerekek és a színház*, Színház, 1978. szeptember

Nánay István: *Berzsián, a Bohóc, Jean és a többiek*, Színház, 1980. augusztus

Novák János: *Alapkérdések (Gyerekszínházak Magyarországon – Tanulmányok, elemzések, beszélgetések az elmúlt 15 évről).* ASSITEJ Magyar Központ, Bp., 2006.

Novák János: *A világ újrafelfedezésének öröme - Csecsemőknek készített előadások.* Az ASSITEJ Magyar Központja megbízásából készült szöveggyűjtemény, Szerkesztette: Sándor

L. István, A szöveget gondozta: Szűcs Mónika, Felelős kiadó: Novák János, Kaposvár, 2006. május 8-12.

Novák János: *Félig üres – félig tele pohár – Gyerekszínházak egykor és most* Az ASSITEJ Magyar Központja megbízásából készült szöveggyűjtemény. Megjelent a Gyerek- és Ifjúsági Színházak III. Biennáléja alkalmából. Szerkesztette: Sándor L. István, A szöveget gondozta: Szűcs Mónika, Felelős kiadó: Novák János, Kaposvár, 2006. május 8-12.

Novák János: *Elég a mesejátékokból*, Magyar Hírlap, 2001. június 21.

Interneten is olvasható: http://www.magyarhirlap.hu/kultura/eleg_a_mesejatekokbol.html

Novák János: *Gyerekszínház – körül, belül*, In. *Gyerekszínházak Magyarországon*, szerk. Sándor L. István, ASSITEJ Magyar Központ, Budapest, 2006.

Novák János: *Pályázat a Kolibri Gyermek- és Ifjúsági Színház vezetői (igazgatói) munkakörének betöltésére*, Budapest, 2009. július 21.

Rencz Antal: *Magyar szépirodalom színpadon* 1. Lúdas Matyi, János vitéz, Toldi rendezőpéldányai, Színjátszók könyvtára, Nevesincs Színház, Bp., 2001.

Papp Tímea: *Mániákus agresszió*, Színház, 2007. november

Dr. Popper Péter: *A gyereki gondolkodás a színházi élmény szempontjából*. Tanulmányok a gyerekszínházról. Magyar Színházi Intézet. Bp., 1987.

Rajk András: *Nyitás: 1990. október*, Új Tükör, 1989. szeptember 24.

Sallai Virág: *Elvarázsolt hangok*, In. Magyar Szó, 1995. június 21.

Sándor L. István szerk.: *A magyarországi gyerekszínházi társulatok adattára*. Az ASSITEJ Magyar Központja megbízásából készült szöveggyűjtemény. Megjelent a Gyerek- és Ifjúsági Színházak III. Biennáléja alkalmából. A szöveget gondozta: Szűcs Mónika, Felelős kiadó: Novák János, Kaposvár, 2006. május 8-12.

Sándor L. István szerk.: *Az első élmények - Beszélgetés Meczner Jánossal*. Az ASSITEJ Magyar Központja megbízásából készült szöveggyűjtemény. Megjelent a Gyerek- és Ifjúsági Színházak III. Biennáléja alkalmából. A szöveget gondozta: Szűcs Mónika, Felelős kiadó: Novák János, Kaposvár, 2006. május 8-12.

Sándor L. István szerk.: *Gyerekszínházak Magyarországon. Tanulmányok, elemzések, beszélgetések az elmúlt 15 évről*. ASSITEJ MAGYAR KÖZPONT, Bp., 2006.

Scipiades Erzsébet: *Engem üssetek!*, Népszava Online, 2010. április 17., <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=285213>

Szabó István: *Színház, gyerekszínház, finanszírozás*. Ellenfény - kortárs tánc- és színházművészet . Kiadó: Új színházért Alapítvány, Főszerkesztő: Sándor L. István, 2002. 5. sz. 4-9, Az interneten is olvasható:
http://www.ellenfeny.hu/index.php?view=article&layout=offline&id=1292%3Aszinhaz-gyerekszinhaz-finanszirozas&option=com_content&Itemid=155

Szánthó Dénes, *Budapesti Gyermekszínház – tegnap, ma, holnap*, Pesti Műsor, 1974. szept. 25.

Szemere Katalin, *Csecsemőszínház tapogató játékokkal*, Népszabadság, 2005. november 19.

Székely György főszerkesztő: *Magyar Színházművészeti Lexikon*. Akadémiai Kiadó Bp., 1994.

Szilágyi Dezső: *A budapesti Állami Bábszínház három évtizede*. In. *A mai magyar bábszínház*. Szerk. Szilágyi Dezső. Corvina Kiadó, Bp., 1978, 7-12. old.

Szitó Imre: *A drámajáték, mint társas befolyásolás és kollektív emocionális tapasztalat* (DPM 2005/2. szám)

Szűcs Mónika, *Kellenek csodák - Beszélgetés Babarczy Lászlóval* Az ASSITEJ Magyar Központja megbízásából készült szöveggyűjtemény, Szerkesztette: Sándor L. István, Felelős kiadó: Novák János, Kaposvár, 2006. május 8-12.

Szűts Bernát: *Gyermekszínházi adósságaink*, Népművelés, 1978. december

Sulyok Máté: *Az emberfestő és a sámli – beszélgetés Wegenast Róberttel*,
http://www.filmkultura.hu/arcok/cikk_reszletek.php?kat_azon=259

Tar Gabriella-Nóra: *Gyerek a 18. és 19. századi Magyarország és Erdély színpadjain*. Kiadó: Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2004.

Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium iratai 1946-1949 Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Sorozatszerkesztő: dr. Kerényi Ferenc, Felelős kiadó: Soóky Andrea, Bp. 1990.

Várhegyi Andrea: *Emigránsok – csekély rizikóval*, Magyar Nemzet, 1993. február 19.

Dr. Vekerdy Tamás: *Gyerekszínház – diákszínház. Néhány gondolat fejlődés-lélektani szempontból. Tanulmányok a gyerekszínházról*. Magyar Színházi Intézet. Bp., 1987. 61.

Video interjú Novák Jánossal

http://www.gyermekszinhaz.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1476%3Anovak-janos&Itemid=31

Virág F. Éva: *Kamaszok a gyermekszínházban*, Magyar Hírlap, 1982. január 28.

16. Szakmai önéletrajz

1953. október 3.-án születtem, Nagyváradon. Szüleim színészek voltak.

1972 felvettek a Színház és Filmművészeti Főiskola színész szakára. 1976-ban végeztem.

1976-tól öt évig, a debreceni Csokonai Színháznak voltam tagja.

1981-től a Madách Színház szerződött.

1990-től egy évig a budapesti Nemzeti Színházhoz szerződtem.

1990-ben Jászai-díjat kaptam.

1991-től „szabadúszó” vagyok.

1992-től rendezek is. Rendezéseim, a Madách Színházban, Bécsben az Auersberg Theaterben, Karinthy Színház, Merlin Színház, Budapesti Kamara Színház, Székesfehérvári Vörösmarty Színház, Turay Ida Színtársulat, Kecskeméti Katona József Színház... stb.

1992 óta a Madách Színház gyermek és ifjúsági programjainak vezetője vagyok.

1994-től 1997-ig tanítottam a Színház és Filmművészeti Egyetemen.

1999-ben megválasztottak a Polgárok Pesthidegkútért Kulturális Egyesület elnökének, és azóta töltöm be ezt a tiszteletet.

2001-től 2005-ig a Magyar Táncművészeti Főiskola tanára voltam.

2003-tól a Színház és Filmművészeti Egyetem „Doktoranduszképzőjének” hallgatója vagyok, 2007-ben szigorlatoztam.

A 2003/2004 évadtól a 2007/2008 évadig, a Turay Ida Színtársulat főrendezője voltam.

2005-től szinkronfilm rendezéssel is foglalkozom.

2006-ban Bilicsi-díjat kaptam.

2008-ban Klebelsberg Kunó díjat kaptam.

2008. augusztus 1-től a Kecskeméti Katona József Színház igazgatója vagyok.

Színpadi szerepek:

Debrecen 1976-81:

Pathelin Péter prókátor (Pathelin), Bál a Savoyban (Musztafa bej),

Hamlet - (Horatio), Lila ákác - (Csacsinszky), Tíz nap szerelemért (Gracsov),

Anyegin (Anyegin), Három nővér (Tuzenbach), Kabaré - (Konferanszié),

A diákbolondító (Parádi), Figaro házassága (Figaro), Nebáncsvirág (Floridor),

A sötét ház (Rudi), Volpone - (Mosca), Kazimir és Karolin (Kazimir),

Házmestersírató (Herceg Pista), Törtetők (Beniczky), János király - (Fattyú),

Cukorváros (Leonard), Varsói melódia (Viktor) stb.

Budapest Madách Színház, 1981-90:

Jutalomjáték (Jud), Meráni fiú (Herceg), Makrancos hölgy (Tranió), Csata (Kálmán),
Noszty fiú esete Tóth Marival (Noszty Feri), Isten, császár, paraszt (Hohenzollern),
Macskák - (Elvisz Trén), Béla király (Márk), A királynő katonái (Pip), Töltsön egy estét a
Fehér Rózsában, Páratlan páros - (John Smith), Caligula - címszerep,
Szent Bertalan nappala (Senior Lengyel), Szemenszedett igazság (Revalier bíró),
A női partörtség szeme láttára (Milán), Vannak még kísértetek! (Alfredo),
Dr. Herz - (Strasszer), Kétfejű fenevad (Több szerep), Bond: Lear (Orvos) stb.

Nemzeti Színház 1990/91:

Csongor és Tünde (Balgá), Sosem lehet tudni (Philip), Jaj, apu...(Jonathan)

Madách Színház 1992 - :

Liliomfi (Liliomfi), Társasjáték New Yorkban (David), Isten pénze (Freddy),
Meztláb a parkban (Paul), Pletyka (Ken), Kész komédia, Lugosi (Ed Wood),
Vacsora négyesben (Gabe), Páratlan páros 2. (John), Kakukkfészek (Harding),
Koktél hatkor (Alex), stb.

Karinthy Színház 1992-:

Kakukktojás (Arnold), Őrült nők ketrece (Albin), Karinthy: Ki a normális?
Shakespeare: Harmadik Richárd (Richárd), stb.

Más Színházakban 1981-:

Júlia kisasszony (Inas), Csók (Király), Mukányi (Kozák), Uraim, csak egymás után (Fodrász),
Gyertyafénykeringő - (Gaston), Hálószoza komédia (Trevor), Várj, míg sötét lesz (Mike),
Öbölből vödörbe (Férfi), Békeffi: Janika (Fenek Jenő), Székely János: Caligula helytartója
(Probus), S. Maugham: Imádok férjhez menni (Freddy), Békeffi: Az okos mama (Ervin), Ken
Ludwig: Káprázatos kisasszonyok (Leo), Letraz: Tombol az erény (Leonard) stb.

TV szerepek:

Hátország (Péter), Cseresznyés kert (Jasa), Centervillei kísértet (Whashington), A gonosztevő,
Legyen a vendégem, Erdő (Aljosa), Corneville-i harangok (Grenicheux), Gyalogbéka (Anti),
Kertész kutyája - (Trisztán), Egy szerelem három éjszakája (Viktor), Volpone (Mosca),
Lumpácusz Vagabundus (Gyalu az ács), Hogyan csináljunk karriert? (Glumov), Kémeri,

Tanner John házassága (Tanner), Sartorius úr házai (Trench) Motorbicikli, Csere Rudi, A rágalom iskolája, Randevú a Royalban, Nyolc évszak, Megbízható úriember, Házasság párba, Szemben a Lánchíd oroszlánja, Erdélyi dekameron, Öbölből vödörbe, Sajtszínház stb.

Önálló estek:

Egy idealista emlékezéseiből (Csehov novellák)

Kétszemélyes bolondságok (Hüvösvölgyi Ildikóval)

Jó kedvet! (Hüvösvölgyi Ildikóval)

Talán jó mégis az ember (Márai versek, Sára Bernadettel)

Valaki útravált belőlünk (Ady versek, Sára Bernadettel)

Rendezések:

Csukás-Darvas: Ágacska, Juhász-Mericske: Feri világgá megy, Fazekas-Schwajda: Ludas Matyi, Romhányi-Fényes: Hamupipőke, Fábri-Gallai: Alice csodaországban, Kesner-Aldobolyi: Emil és a detektívek, Grimm-Pozsgai Holle anyó, Lázár E.: Négyszögletű Kerek Erdő, Békés-Mericske: A kétbalkezes varázsló, Presszer-Dusán-Horváth: Padlás

Shakespeare: Harmadik Richárd, Molnár Ferenc: Játék a kastélyban, Szép Ernő: Vőlegény, Ray Coony: Páratlan páros, Geyer-Katsher: Gyertyafénykeringő, Fiersetin: Elvarratlan szálak, Poiret: Őrült nők ketrece, De Mello: Szárnyalás, Görgey Gábor: Ünnepi ügyelet, Görgey Gábor: Wiener walzer, Katajev: Bolond vasárnap, Feydeau: A női szabó, Békeffi: Janika, Maugham: Dzsungel, Békeffi: Az okos mama, N. Coward: Vidám kísértet, Ken Ludwig: Káprázatos kisasszonyok, Axelrod: Goodbye Charlie, Csurka István: Döglött aknák, Letraz: Tombol az erény, Gábor Andor: Dollárpapa, Portner: Hajmeresztő, Visky András: Megöltem az anyámat, Rideg Sándor: Indul a bakterház, Karol Wojtyła: Az aranyműves boltja, Tormay Cecile: A régi ház, Agatha Christie: Az egérfogó

Megjelent CD-k, kazetták:

Sorsommá lett nagy szerelmem (Magyar költők szerelmes versei)

Kőtörő fű (XX. századi magyar költők Istenes versei)

Az Úr érkezése (XX. századi magyar költők Istenes versei)

Talán jó mégis az ember (Márai Sándor versei)

Valaki útravált belőlünk (Ady Endre versei)

Történetek Ré országból (Óegyiptomi mesék, Sára Bernadettel)

Útitársaknak (II. János Pál pápa válogatott versei)

Megjelent lemezek:

Közel 10 zenei lemezen közreműködtem, többek között:

A.L. Webber: Macskák, Müller-Tolcsavay: Dr. Herz, Budapest, te csodás, stb.

Megjelent könyv:

Színpadon a két Cseke (Életrajz)

Cseke Péter